הלכות (מגילה ו)חנוכה פרק ג׳ – תמלול

סיכום השיעור

סיכום פון דער לערן-סעסיע: רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה, פרק ג

הקדמה און קאנטעקסט

די חברותא לערנט ערב סוכות, אבער זיי לערנען הלכות חנוכה. חנוכה איז א השלמה אויף סוכות — ווי עס שטייט אין ספר מכבים אז מ'האט נישט געמאכט סוכות יענע יאר, און חנוכה איז אכט טעג אזוי ווי סוכות. דער ברוך שאמר זאגט אז דאס איז דער תירוץ אויף דעם בית יוסף'ס קשיא (פארוואס אכט טעג). עס ווערט אויך דערמאנט אז מ'פלאנט א סיום אויף ספר זמנים צו סוכות, וואס פאסט מיט'ן סדר מועדים אין תורה וואס ענדיגט זיך מיט סוכות/שמיני עצרת.

הלכה א — די מעשה פון חנוכה

א) פארוואס דער רמב"ם הייבט אן מיט די מעשה

דער רמב"ם הייבט אן פרק ג מיט דער מעשה פון חנוכה — „בבית שני כשמלכו יון..." — אזוי ווי די גמרא (שבת כא:) פרעגט „מאי חנוכה" און ברענגט די מעשה פון א ברייתא.

פשט: פורים האט א מגילה וואס דערציילט די מעשה, אבער חנוכה האט נישט קיין מגילה. אין פריערדיגע תנאישע מקורות ווערט חנוכה נאר דערמאנט בדרך אגב. דעריבער ברענגט דער רמב"ם (בעקבות די גמרא) די מעשה אליין.

חידושים:

1. **דער רמב"ם'ס שיטה אז מ'דארף נישט וויסן גארנישט חוץ פון חומש און דעם ספר:** ווייל די מעשה פון חנוכה שטייט נישט אין חומש (נאר אין גמרא), מוז דער רמב"ם עס ברענגען אין זיין ספר — אנדערש ווי פסח, וואו די מעשה שטייט שוין אין חומש. חנוכה מאכט נישט קיין סענס אן אן הסבר, דעריבער גיט דער רמב"ם דעם הסבר.

2. **שטימט מיט דער רמב"ם'ס הדגשה אז דרבנן'ס קומען אין רעאקציע צו א מעשה:** דער רמב"ם וויל אלעמאל ווייזן אז חכמים לייגן נישט סתם צו אויף די תורה, נאר עס איז געווען א מעשה וואס האט ארויסגערופן די תקנה. דאס איז ענליך צום רמב"ן'ס פרינציפ, אבער דער רמב"ם'ס אייגענער וועג: מ'זאגט נישט אז עס איז א דאורייתא, דעריבער איז עס נישט בעיה פון „לא תוסיף."

ב) „גזרו גזירות על ישראל וביטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות"

פשט: די יוונים האבן גוזר געווען גזירות אויף אידן, מבטל געווען זייער דת, און נישט געלאזט לערנען תורה און מקיים זיין מצוות.

חידושים:

1. **„ביטלו דתם" vs. „לא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות" — צוויי באזונדערע זאכן:** „ביטלו דתם" איז דער רמב"ם'ס אייגענער קאנצעפט-שפראך — ער מיינט אז זיי האבן געוואלט מבטל זיין דעם עצם פון אידישקייט אלס א באזונדערע דת/רעליגיע. „לא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות" איז דער טראדיציאנעלער וועג פון זאגן — די פרטים פון וואס דאס האט באדייט.

2. **דער באגריף „דת" ביים רמב"ם:** אויף אראביש (וואס דער רמב"ם האט געטראכט אין) זאגט מען „דין" — וואס מיינט רעליגיע (ווי „דין מוחמד"). דער רמב"ם טראכט פון אידישקייט אלס א „דת" — א סיסטעמאטיש רעליגיע. אין תורה (וזאת הברכה — „אש דת") מיינט „דת" א געזעץ, א ברייטערע זאך. אבער דער רמב"ם'ס באנוץ איז מער אין זין פון רעליגיע.

3. **פאראלעל צו המן:** המן האט אויך געזאגט „ודתיהם שונות מכל עם" — ער האט געוואלט אז אלע פעלקער אין דער אימפעריע זאלן זיך פירן גלייך, אן א באזונדער פאלק מיט אן אייגענע דת. „ביטלו דתם" מיינט אויך דאס — נישט נאר ספעציפישע מצוות, נאר דעם עצם קאנצעפט אז אידן האבן אן אייגענע דת.

ג) „ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם"

פשט: די יוונים האבן אויך פיזיש/מאטעריעל געשאדט — צוגענומען ממון און געשענדעט טעכטער.

חידוש: אין ספר יוסיפון שטייט „בתולה הוגנת תחילה" — דאס יוס פרימע נאכטיס.

ד) „ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטימאו הטהרות"

פשט: זיי זענען אריין אין היכל, צובראכן ווענט/מויערן, און מטמא געווען די טהרות.

חידושים:

1. **„פרצו בו פרצות" — נישט סתם צובראכן, נאר מבטל געווען דעם מקום מוגן:** דער בית המקדש איז א פלאץ פון קדושה וואו נאר באשטימטע מענטשן טאר'ן אריינקומען (נישט גוים, נישט טמאים). דורך צוברעכן די ווענט האבן זיי מבטל געווען דעם גאנצן קאנצעפט פון א באגרענעצטן הייליגן פלאץ. שלוש עשרה פרצות האבן זיי געמאכט (ווי עס שטייט אין משנה מדות).

2. **„וטימאו הטהרות" — וויאזוי האבן גוים געוואוסט פון טומאה וטהרה?** דריי מהלכים:

- זיי האבן ספעציפיש געוואוסט פון הלכות טומאה וטהרה און בכוונה מטמא געווען.
- זיי האבן נישט געדארפט וויסן די הלכות — זיי האבן פשוט געוואוסט אז נאר אידן טאר'ן טאטשן זייערע הייליגע זאכן, און זיי האבן דווקא אלעס אנגעטאטשט.
- אויטאמאטיש — דורך זייער אריינגיין האבן זיי ממילא מטמא געווען.

דער פאראלעל: אזוי ווי היינט א גוי ווייסט אז שבת ליכט איז וויכטיג פאר אידן און גיסט עס אויס — ער דארף נישט וויסן די פונקטליכע הלכה, ער צעשטערט דיין זאך. אין יענע צייטן האט אפילו א גוי געוואוסט וועגן טומאה וטהרה, ווייל אידן האבן דערמיט געלעבט.

3. **„וטימאו הטהרות" אלס הכנה צו דער מעשה פון שמן:** דער רמב"ם דערמאנט דאס בכוונה ווייל עס איז א הכנה צום שפעטערדיגן חלק פון דער מעשה — אז מ'האט געדארפט שמן טהור און מ'האט נאר געפונען איין פך. תוספות פרעגט וועלכע טומאה ס'איז געווען אויף דעם אויל.

ה) „וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול"

פשט: עס איז געווען זייער ענג און שווער פאר די אידן, א גרויסער דרוק.

חידושים:

1. **רעפערענץ צו הלכות תעניות — „כצר הצורר אתכם":** דער רמב"ם רעפערענצט בכוונה דעם מצב פון „צר" — ווי ער שרייבט אין הלכות תעניות אז ווען אידן האבן א צרה, שרייען זיי צום אייבערשטן. דער רמב"ם

שרייבט אין זיין הקדמה צו הלכות מגילה אז דער צוועק איז צו ווייזן אז דער אייבערשטער איז „קרוב לשבתינו" — ווי עס שטייט „כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו."

2. **פארוואס „ולחצום לחץ גדול" נאך „וצר להם"?** נאכדעם אז דער רמב"ם האט שוין אין דריי-פיר שורות באשריבן אלע צרות (ביטול דת, ממון, בנות, בית המקדש), וואס טוט צו „ולחצום לחץ גדול"? דער רמב"ם'ס דריי שורות זענען א תמצית פון הונדערטער יארן היסטאריע. „ולחצום לחץ גדול" מיינט אז עס זענען געווען נאך מער צרות וואס ער האט נישט אויסגעציילט — עס איז געווען א גאר שווערע צייט.

ו) „עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם... וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם"

פשט: דער אייבערשטער האט רחמנות געהאט, די חשמונאים האבן זיך מתגבר געווען, געהרגעט די שונאים, און אויסגעלייזט כלל ישראל.

חידושים:

1. **„והושיעם מידם" vs. „והושיעו ישראל מידם" — צוויי שטופן פון ישועה:** דער רמב"ם באנוצט בכוונה צוויי לשונות: ערשט „והושיעם" (דער אייבערשטער האט זיי געראטעוועט) — דאס איז דער הימלישער חלק. דערנאך „והושיעו ישראל מידם" — דאס איז דער מענטשלעכער חלק, ווי עס האט זיך אויסגעדריקט אין דער וועלט. דער אייבערשטער'ס רחמנות האט זיך אויסגעדריקט דורכדעם וואס ער האט געגעבן די חשמונאים קורעדזש און כוח. זיי האבן עס פאקטיש אויסגעפירט, אבער דער מקור איז געווען פון אויבן.

2. **„והרגום" — וועמען?** נישט גאנץ יון, נאר די רשעים וואס זענען געקומען טשעפענען די אידן.

ז) „והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני"

פשט: די חשמונאים האבן אוועקגעשטעלט א מלך פון די כהנים, און די אידישע מלוכה האט אנגעהאלטן מער ווי צוויי הונדערט יאר ביז'ן חורבן בית שני.

חידושים:

1. **„מן הכהנים" — נישט סתם פעמיליע, נאר א כהונה-ענין:** דער רמב"ם'ס לשון „מן הכהנים" ווייזט אז דער פוינט איז נישט געווען סתם צו האלטן די מלוכה אין דער פעמיליע, נאר עס איז געווען א ענין פון כבוד הכהונה. דער רמב"ם אין הלכות מלכים זאגט אז א מלך דארף זיין פון בית דוד — איז דא אפשר א רמז אויף דעם פראבלעם אז זיי האבן נישט גענומען איינעם פון בית דוד. אבער דער רמב"ם שטעלט דאס דא נישט אלס קשיא, ער פארציילט פשוט די מעשה.

2. **באווייז אז דער חשמונאי-מלך איז געווען אן אמת'דיגער מלך:** אין הלכות תענית דערמאנט דער רמב"ם די מעשה פון בר כוכבא, וואו ער זאגט „והיה לו מלך גדול" — מ'האט זיך איינגערעדט אז ער איז משיח, „ונפל ביד גוים" — ער איז געפאלן. דער חילוק: דער מלך פון די כהנים איז יא געווען אן אמת'דיגער מלך, ווייל ער האט באמת אויפגעשטעלט א מלכות וואס האט זיך געהאלטן. דער ערשטער דין פון א מלך איז אז ער קען מאכן מלכות — צי ער שטאמט פון בית דוד, צי ער שטאמט פון כהנים. בר כוכבא, וואס איז געשטארבן, האט זיך ארויסגעשטעלט אז ער איז נישט געווען קיין מלך.

3. **דער רמב"ם'ס שיטה אז מלכות דארף נישט אייביג האלטן:** צוויי הונדערט יאר איז א ריזיגע הצלחה. דער רמב"ם זאגט אויף מלכות המשיח (אין פירוש המשניות, סנהדרין פרק חלק) אז מ'קען גלייבן אז מלכות המשיח וועט זיין טויזנט יאר אדער צענדליגער טויזנטער יארן — ווייל א גוטע מלכות קען זיך האלטן זייער לאנג, אבער אפילו אויף משיח זאגט מען נישט „אויף אייביג."

4. **קשיא אויף די „יתר על מאתים שנים":** ס'איז נישט קלאר וויאזוי דער רמב"ם רעכנט צוויי הונדערט יאר, ווייל די אקטועלע מלכות חשמונאי (די עצמאית'דיגע חשמונאישע דינאסטיע) האט געדויערט ווייניגער פון 80 יאר. נאכדעם איז געקומען בית הורדוס. הורדוס האט אפיציעל געהרג'עט אלע חשמונאים און זיך געמאכט אליין מלך. הורדוס'עס אידישקייט איז אליין א שאלה — ער איז געווען קוים א איד, אפשר אן אדומי. ער האט חתונה געהאט מיט מרים, אן אייניקל פון די חשמונאים, אבער די גמרא (בבא בתרא ג:) זאגט „כל דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא." דער רמב"ם האט אנגעקוקט די גאנצע תקופה ביז דער חורבן אלס איין המשך — אז ביז דער חורבן איז בערך צוויי הונדערט יאר. דער רמב"ם מוז נישט האלטן אז הורדוס איז געווען פון די חשמונאים — ער זאגט בסך הכל אז אידן האבן געהאט א מלכות. אבער ס'איז שווער צו רופן דאס „מלכות ישראל" ווייל הורדוס איז אליין געווען אונטערגעווארפן אונטער די רוימער.

5. **דער אימפעקט פון דעם חשמונאישן נצחון אויף די רוימער:** ס'קען זיין אז די רוימער, וואס האבן געזען וואס איז געשען מיט די יוונים, האבן זיך מער גערעכנט מיט די אידן. זיי האבן געוואוסט אז זיי קענען נישט גיין איינגאנצן הרג'ענען די אידן, האבן זיי געמוזט ארבעטן דורך אנדערע וועגן ווי שטעלן אן אייגענעם גאווערנאר.

6. **„יתר על מאתים שנים" — די ישועה האט לאנג אנגעהאלטן:** אנדערש ווי פורים, וואו די ישועה איז געווען א קורצע עפיזאדע (פון תענית אסתר ביז פורים), איז די חנוכה-ישועה געווען א לאנגצייטיגע — מער ווי צוויי הונדערט יאר פון אידישער מלוכה.

ח) „וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום בחמישה ועשרים בחודש כסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור אלא פך אחד..."

דער רמב"ם'ס לשון: „וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום בחמישה ועשרים בחודש כסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים, עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור."

פשט: אום כ"ה כסלו האבן אידן באזיגט זייערע שונאים, זענען אריין אין היכל, געטראפן נאר איין פך שמן טהור וואס האט געקלעקט פאר איין טאג, און פון דעם האט מען געצינדן די נרות המערכה אכט טעג, ביז מ'האט געמאכט נייעם שמן טהור.

חידושים:

1. **דער רמב"ם זאגט נישט „ונעשה בו נס":** אין דער מדויקת'דיגער מהדורה פון רמב"ם (הרב שילת'ס אויסגאבע) שטייט נישט די ווארט „נס" אין דעם קאנטעקסט. דער דרוקער האט געפילט אז עפעס פעלט, און האט אריינגעשריבן „ונעשה בו נס" — אבער דאס איז א צוגאב פון דעם דרוקער, נישט דער רמב"ם'ס אריגינעלע ווערטער. דער דרוקער האט צוויי מאל אריינגעשריבן די ווארט „נס" אין די הלכות, וואס ווייזט אז ס'האט געדריקט פאר איינעם אז ס'פעלט. הרב שילת, וואס איז דער בר סמכא אין דעם נושא, האט פעסטגעשטעלט אז ס'איז נישט דער רמב"ם'ס אריגינעלע גירסא. (דאס איז שוין באקאנט פון חיים זעליג סלאנימסקי'ס מאמר „נס פך השמן".)

2. **דער רמב"ם'ס שיטה אויף נסים — ישועה איז דער עיקר, נישט דער נס:** דער רמב"ם גלייבט אז די השגחה איז דאס וואס האט געהאלפן די אידן. אבער ער לייגט נישט דעם אקצענט אויף א ספעציפישן נס שלא כדרך הטבע (אז דער אויל האט זיך געברענט עקסטרע). ער איז מרחיב די גאנצע מעשה כדי צו ווייזן פארוואס מ'צינדט לעכט — ווייל אזוי איז געווען די מעשה, דאס איז דער זכר. ער איז נישט מדגיש אז מ'צינדט לעכט ווייל ס'איז געווען א נס אין די לעכט; מ'צינדט לעכט ווייל ביים נצחון איז געווען די מעשה מיט די לעכט, און דאס איז דער זכר דערפון.

3. **אנאלאגיע פון נסים אין בית המקדש:** אין משניות (אבות ה) שטייט אז אין בית המקדש זענען געווען פארשידענע נסים, אבער מ'מאכט נישט קיין יום טוב ווייל ס'איז געווען עפעס א נס. א יום טוב מאכט מען ווייל ס'איז

געוועזן א גרויסע ישועה — אידן זענען געווען אין עת צרה און זיי האבן געהאט א ישועה. ווען ס'וואלט נישט געווען דער נס אבער יא די ישועה — וואלט אויך געווען א יום טוב. ווען ס'וואלט נישט געווען קיין ישועה נאר א נס — וואלט נישט געווען קיין יום טוב. **לויט דער שיטת הרמב"ם, דער יום טוב איז וועגן די ישועה, נישט וועגן דער נס.**

4. **חנוכה איז א נס בדרך הטבע — מער ווי פורים:** דער עולם ווייסט אז פורים איז א נס בדרך הטבע, אבער חנוכה איז אפילו מער בדרך הטבע — מ'האט געמאכט א מלחמה, מ'האט זיך געשלאגן, מ'האט געוואונען. פורים איז אין א געוויסע זין מער א נס, ווייל ס'איז געווען דורך שתדלנות — פונקט אז דער משוגע'נער מלך האט זיך פארליבט אין אסתר.

5. **דער רמב"ם האט אויך נישט געזאגט „רבים ביד מעטים" וכדומה:** ער האט נישט אריינגעשריבן די לשון פון „על הנסים" (רבים ביד מעטים, טמאים ביד טהורים, וכו'). דער עיקר ווארט ביים רמב"ם איז אז ס'איז געווען א ישועה. דאס אז די ישועה איז געקומען אומדערווארט מאכט עס נאך א גרעסערע ישועה, אבער דער רמב"ם וויל נישט זען דוקא זאכן שלא כדרך הטבע — ער וויל זען ישועות.

6. **דער רמב"ם זאגט נישט „חותמו של כהן גדול":** די גמרא (שבת כא:) זאגט אז דער פך האט געהאט א זיגל פון כהן גדול. דער רמב"ם איז מקצר און דערמאנט דאס נישט.

7. **„עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור" — דער הסבר פארוואס אכט טעג:** דער רמב"ם ערקלערט אז די אכט טעג זענען געווען ווייל ס'האט אזוי לאנג געדויערט ביז מ'האט געקענט מאכן נייעם ריינעם שמן.

8. **[דיגרעסיע: מקורות פון ארץ ישראל וועגן דעם נס:]** אין אלע מקורות פון ארץ ישראל שטייט אפילו נישט די מעשה פון דעם נס מיט די נרות — נאר אין בבלי (שבת כא:).

9. **דאטום פון כ"ה כסלו — מלחמה אדער הדלקה?** עס איז נישט אזוי קלאר צי דער כ"ה כסלו איז דער טאג פון דער מלחמה-נצחון אדער דער טאג פון אריינגיין אין בית המקדש. עס קען זיין אז דער רמב"ם מיינט אז די ערשטע ישועה (מלחמה) איז געווען כ"ה כסלו, אבער דאס אריינגיין אין היכל איז געווען שפעטער. א צווייטער מהלך האלט אז דער כ"ה כסלו איז דוקא דער טאג פון דער הדלקת הנרות (דאס צינדן אין בית המקדש), נישט נאר דער מלחמה-טאג, ווי עס שטייט אויך אין דער ברייתא אין גמרא.

ט) „ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחילתן מלילי חמישה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל"

פשט: וועגן דער גאנצער מעשה האבן די חכמים פון יענער דור מתקן געווען אז די אכט טעג, אנהייבנדיג פון דער נאכט פון כ"ה כסלו, זאלן זיין טעג פון שמחה און הלל.

חידושים:

1. **„ומפני זה" — גייט אויף דער גאנצער מעשה:** דער רמב"ם זאגט „ומפני זה" — וועגן דער גאנצער לאנגער מעשה וואס ער האט דערציילט (די גזירות, דער נצחון, די מלכות, דער פך השמן). דאס הייסט אז די תקנה פון חנוכה איז באזירט אויף דער גאנצער ישועה, נישט נאר אויף דעם נס פון פך השמן.

2. **כ"ה כסלו — דער טאג פון דער ישועה:** דער הדלקת נרות איז געווען דער פיינאלע — דער מאמענט ווען אלע אידן האבן מיטגעהאלטן אז מ'האט פיינעלי מצליח געווען מיט דער ישועה. פון דעם קליינעם ביסל שמן האט מען אנגעצינדן אכט טעג, און יעדער האט גערעדט דערוועגן. דערפאר האט מען קובע געווען דעם וועג פון אפצייכענען דעם נס דורך לעכט — ווייל דאס איז געווען דער סימבאלישער סוף פון דער ישועה.

3. **וואס מיינט „שמחה" און וואס מיינט „הלל"?** איין מהלך: „שמחה" מיינט א מצב (state of mind) — זיך פרייען, און „הלל" מיינט א פעולה — דאנקען דעם אייבערשטן (זאגן הלל). א צווייטער מהלך: „שמחה" קען זיין דער ביטוי פון שמחה דורך די נרות — דאס צינדן נרות איז דער אויסדרוק פון שמחה (א „סעלעברעישאן").

[דיגרעסיע: א פארשלאג צו מאכן א חילוק אז פריער איז געווען צוויי סארטן צער — צער גוף (בנותם, ממון) און צער נשמה (תורה-צער) — און דעריבער איז דא שמחה (קעגן צער גוף) און הלל (קעגן צער נשמה) — ווערט שארף אפגעוויזן: „איך האב נישט ליב די סארט תורות... די גאנצע חילוק פון נשמה און גוף עקזיסט נישט. שטותים מיט לאקשן. די אידן זענען פריילעך, דער אייבערשטער האט זיי געראטעוועט."]

י) „ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות"

פשט: מ'צינדט אן לעכט ביינאכט אויף די טירן פון די הייזער, יעדע נאכט פון די אכט נעכט.

חידושים:

1. **„בערב" — ביינאכט — פאסט מיט דעם וואס מ'האט געלערנט אין הלכות בדיקת חמץ, אז ביינאכט איז א צייט פאר לעכט (לעכט ווערט באמערקט ביינאכט).**

2. **„בכל לילה ולילה" — דער בית יוסף'ס קשיא:** דא ליגט אויך דער בית יוסף'ס קשיא (פארוואס אכט טעג אויב דער פך שמן האט געקענט ברענען איין טאג). דער רמב"ם'ס לשון „כל לילה ולילה" מיינט אז יעדע נאכט האט מען פריש אנגעצינדן — נישט איין לאנגע ליכט ווי א יום כיפור ליכט, נאר יעדע נאכט באזונדער א נייע הדלקה.

הלכה ב — „וימים אלו הן הנקראין חנוכה"

דער רמב"ם'ס לשון: „וימים אלו הן הנקראין חנוכה."

פשט: די טעג ווערן גערופן „חנוכה."

חידושים:

1. **פארוואס הייסט עס „חנוכה"?** דער צאנזער רב'ס פשט: דער רמב"ם זאגט נישט אז עס הייסט חנוכה ווייל מ'האט מחנך געווען (אייגעווייט) דעם בית המקדש מחדש. עס איז נישט געווען א חורבן גמור — דער בנין איז נישט צעשטערט געווארן, נאר א „פרצה" (ברעך) — מ'האט אויפגעהערט מיט עבודה. דאך הייסט עס „חנוכה" — ווייל ווען א מענטש הייבט צוריק אן א זאך נאך א הפסקה, הייסט עס אויך „אנגעהויבן" (חנוכה = אנהייב/חינוך).

2. **חידוש וועגן חורבן:** אויך ביים חורבן בית המקדש, דאס וואס עס האט פארברענט איז נישט דער עיקר פראבלעם. „שבעה עשר בתמוז בטל התמיד" — דער עיקר חורבן איז ווען דער מוסד (אינסטיטוציע) הערט אויף צו פונקציאנירן, נישט דאס פיזישע פארברענען. א פייער אין א בית מדרש — מ'בויט איבער. אבער ווען דער מוסד ווערט בטל, דאס איז חורבן. דאס זעלבע ביי חנוכה: דער בנין האט עקזיסטירט, אבער דער מוסד איז געווען חרוב — מ'האט נישט געלאזט דינען, מ'האט אריינגעשטעלט צלמים. דערפאר איז דאס צוריקקומען פון דער עבודה א „חנוכה" — א חינוך מחדש פון דער אינסטיטוציע.

3. **דער רמב"ם'ס שטייגער צו דעפינירן ווערטער:** דער רמב"ם האט א מנהג צו דעפינירן טערמינען — ווי למשל אין הלכות קידוש החודש (שנה סדירה, שלימה, חסרה), אין הלכות אישות, אד"ג. דא דעפינירט ער „חנוכה." ער האט שוין פריער גענוצט דאס ווארט „חנוכה" (ביי הלכות תענית ציבור), אבער דא גיט ער דעם פארמעלן דעפיניציע.

הלכה ג — אסור בהספד ותענית

דער רמב"ם'ס לשון: „אסורין בהספד ותענית כימי הפורים."

פשט: די טעג פון חנוכה זענען אסור אין הספד (טרויער-רעדעס) און תענית (פאסטן), אזוי ווי פורים.

חידושים:

1. **דער פארגלייך צו פורים:** דא ליגט דער ענליכקייט צווישן חנוכה און פורים — ביידע רבנן'דיגע ימים טובים האבן דעם זעלבן דין פון איסור הספד ותענית. ביי תורה'דיגע ימים טובים איז דא שביתה ממלאכה און מצות שמחת יום טוב. ביי רבנן'דיגע ימים טובים איז דער דעפיניציע פון יום טוב — אסור בהספד ותענית.

2. **צי מיינט „אסור בהספד" אז מ'דארף זיך פרייען?** „אסור בהספד" מיינט נישט בלויז א לאו (נישט טרויערן), נאר עס אימפליצירט א קום (מ'דארף זיך פרייען). עס קען דאך נישט זיין אז א טאג איז אסור בהספד אבער חוץ פון דעם איז ער א פלאכער וואכעדיגער טאג.

3. **א נואנסירטע הסברה:** געווענליך, ווען עס קומט פאר א הספד, איז דא א „היתר" צו זיין טרויעריג. אויף חנוכה ארבעט אפילו דער היתר נישט — אפילו ווען עס איז דא א סיבה צו טרויערן, טאר מען נישט, ווייל מ'דארף זיין פרייליך.

הלכה ד — הדלקת נרות איז מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה

א) „והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה"

פשט: דאס צינדן נרות חנוכה איז א מצוה מדברי סופרים (מדרבנן), אזוי ווי קריאת המגילה.

חידושים:

1. **וואס מיינט „מצוה מדברי סופרים"?** עס זענען דא תקנות חכמים וואס זענען נישט קיין „מצוה מדברי סופרים" — דא זאגט דער רמב"ם אז נר חנוכה האט דעם סטאטוס פון א פולע מצוה. אדער פארקערט: „מדברי סופרים" קומט אויסשליסן מדאורייתא.

2. **דער פארגלייך צו ימים טובים מן התורה:** אזוי ווי יעדער יום טוב דאורייתא האט א ספעציפישע מצוה (פסח — מצה, סוכות — לולב/סוכה, ראש השנה — שופר), אזוי האבן אויך די רבנן'דיגע ימים טובים זייערע ספעציפישע מצוות: פורים — מגילה, חנוכה — נר חנוכה. דער איסור הספד ותענית איז ענליך צו דער עצם שביתת יום טוב (וואס איז ביי אלע ימים טובים), אבער די ספעציפישע מצוה איז באזונדער פאר יעדן יום טוב. [באמערקונג: דער רמב"ם אליין קנעקט נישט אזוי די זאכן — אפילו סוכה און לולב האט ער אינגאנצן צוטיילט.]

ב) „כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה"

פשט: יעדער וואס איז מחויב אין קריאת המגילה איז אויך מחויב אין הדלקת נר חנוכה — אריינגערעכנט פרויען.

חידושים:

1. **דער יסוד: „אף הן היו באותו הנס":** דער רמב"ם האט שוין קלאר געזאגט אין הלכות מגילה אז אויך פרויען זענען מחויב. דער טעם איז „אף הן היו באותו הנס." ביי פורים איז עס דורך אסתר, ביי חנוכה דורך יהודית.

2. **מחלוקת ראשונים אין פירוש „אף הן היו באותו הנס":** (א) עס מיינט אז די פרויען זענען אויך געווען אין סכנה (זיי זענען געווען א חלק פון דעם צרה און זענען געהאלפן געווארן). (ב) רש"י'ס שיטה — אז זיי האבן געהאט אן עקסטרע ראלע אין דעם נס (ווי אסתר, ווי יהודית). דער פשט אין דער גמרא איז קלאר ווי (א): די גמרא זאגט „ולאו ישראל נינהו" — מיינענדיג, זיי זענען דאך אויך אידן וואס זענען געווען אין דער צרה.

ג) ברכות פון נר חנוכה

דער רמב"ם'ס לשון: „והמדליק אותה בלילה הראשון מברך שלש ברכות: (א) ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציונו להדליק נר של חנוכה, (ב) שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, (ג) שהחיינו."

פשט: דער וואס צינדט אן די ערשטע נאכט מאכט דריי ברכות: ברכת המצוה (להדליק נר), שעשה נסים, און שהחיינו.

חידושים:

1. **דער קשר צווישן מצוה און ברכה:** דאס וואס דער רמב"ם רעדט וועגן ברכות איז א המשך פון דעם וואס ער האט געזאגט אז עס איז א „מצוה מדברי סופרים" — ווייל פאר א מצוה מדרבנן מאכט מען א ברכה, ווי מ'האט שוין געלערנט אין הלכות ברכות.

2. **„נר של חנוכה" — דער רמב"ם'ס דקדוק מיט „של":** דער רמב"ם שרייבט „נר של חנוכה" (נישט „נר חנוכה"). לויט דעם רמב"ם'ס דקדוק, דאס ווארט „של" איז מצטרף צו דער נעקסטע ווארט.

3. **פארוואס איז נישטא „שעשה נסים" אויף פסח?** צוויי תירוצים:

- (א) ביי פסח איז שוין דא א ברכה — „אשר גאלנו" — וואס איז א ספעציעלע ברכה פאר די נסים, א מער אויסגעברייטערטע נוסח פון דער זעלבער אידעע.

- (ב) אפשר האט עס צו טון מיט דעם אז חנוכה/פורים זענען דרבנן, און דערפאר זאגט מען דוקא „שעשה נסים." די ברכה „שעשה נסים לאבותינו" איז א כללות'דיגע ברכה — ענליך צו דער ברכה וואס דער רמב"ם רעכנט אויס אין הלכות ברכות פאר „הרואה מקום שנעשה בו נס" (איינער וואס זעט א פלאץ וואו א נס איז געשען). ביי חנוכה/פורים האט מען דאס מתקן געווען פאר אלע דורות, אנדערש ווי געווענליך וואו עס איז נאר ווען א מענטש זעט דעם פלאץ און דערמאנט זיך.

ד) „וכל הרואה אותה" — ברכות פאר דעם וואס זעט

דער רמב"ם'ס לשון: „וכל הרואה אותה... מברך שתים: שעשה נסים ושהחיינו."

פשט: איינער וואס זעט נר חנוכה (אבער צינדט נישט אליין) מאכט צוויי ברכות: שעשה נסים און שהחיינו (די ערשטע נאכט), אבער נישט „להדליק" ווייל ער האט נישט געצינדן.

חידושים:

1. **פארוואס קען דער „רואה" נישט מאכן „להדליק"?** דער „רואה" האט נישט מקיים געווען דעם מעשה פון הדלקה, דערפאר קען ער נישט מאכן די ברכת המצוה „להדליק." אבער ער קען יא מאכן „שעשה נסים" ווייל ווען ער זעט די נרות חנוכה דערמאנט ער זיך פון די נסים.

2. **„הרואה" איז דער פאראלעל צו „השומע" ביי אנדערע מצוות:** ביי שופר און מגילה איז דא א מצוה פון הערן — דער שומע איז יוצא דורך שמיעה. אבער ביי חנוכה ליכט איז נישטא קיין „שמיעה" — מ'קען נישט „הערן" חנוכה ליכט. דער רואה איז דער עקוויוואלענט פון דער שומע. אזוי ווי ביי שופר דער שומע מאכט א ברכה ווען ער הערט אליין (אן דעם בעל תוקע'ס ברכה), אזוי אויך דער רואה מאכט ברכות ווען ער זעט חנוכה ליכט. אבער ווייל די מצוה איז הדלקה (נישט ראיה), קען דער רואה נישט מאכן „להדליק" — ער מאכט נאר די צוויי ברכות. אויב ער הערט פון דעם בעל מדליק'ס ברכה, איז ער יוצא דערמיט. אבער מ'מוז נישט דווקא זיין ביי דער מעמד הדלקה — א פרוי וואס קומט אהיים שפעטער און זעט אז דער מאן האט שוין געצינדן, מאכט צוויי ברכות.

3. **צי איז דאס „זען" אליין א מצוה?** דאס זען איז אליין א קיום — מ'דערלעבט עפעס און מ'מאכט א ברכה, ענליך צו „שהחיינו."

4. **דער גרויסער „ווערקער" אין מפרשים:** דער רמב"ם איז נישט מסביר קלאר פון וועם מ'רעדט ביי „והרואה" — וואס פאר א מענטש איז דאס? אין די מפרשים איז דאס א גרויסע סוגיא.

[דיגרעסיע: דאס גיט אן אנדערע בליק אויף יום טוב: אזוי ווי דער רמב"ם האט געזאגט אז מ'פלעגט זיך דרייען מיט ד' מינים א גאנצן טאג (סוכות), אזוי אויך חנוכה'ס אווירה איז א גאנצע צייט צו זען אורות. מענטשן צעמישן צווישן דער מינימאלער הלכה (הדלקה עושה מצוה, א האלבע שעה) און דער ריאליטי פון וויאזוי מ'פייערט א יום טוב. חנוכה מיינט נישט אז מ'צינדט פאר א מינוט און גייט אוועק.]

ה) חילוק צווישן ערשטע נאכט און אנדערע נעכט

דער רמב"ם: ערשטע נאכט — המדליק מאכט דריי ברכות, הרואה מאכט דריי. אנדערע נעכט — המדליק מאכט צוויי, הרואה מאכט איינע (שעשה ניסים), ווייל שהחיינו זאגט מען נאר בלילה הראשון.

הלכה ד — הלל אויף חנוכה

א) „כל יום ויום משמונת הימים האלו גומרין את ההלל" — גאנץ הלל אלע אכט טעג

דער רמב"ם: „כל יום ויום משמונת הימים האלו גומרין את ההלל" — מ'זאגט גאנץ הלל אלע אכט טעג. די ברכה איז „אשר קידשנו במצוותיו וציונו לגמור את ההלל". בין יחיד בין ציבור.

פשט: אלע אכט טעג חנוכה זאגט מען גאנץ הלל מיט א ברכה, סיי א יחיד סיי א ציבור.

חידושים:

1. **נוסח „לגמור" vs. „לקרוא":** דער רמב"ם'ס נוסח איז „לגמור את ההלל", אבער אשכנזים זאגן „לקרוא את ההלל". אלע זענען מודה אז דער אריגינעלער נוסח איז „לגמור". ספרדים זאגן טאקע „לגמור".

2. **דער מהר"ם מרוטנבורג'ס חומרא:** דער מהר"ם האט געטוישט דעם נוסח צו „לקרוא" ווייל ער האט מורא געהאט פון זאגן ליגנט — אויב ער פארגעסט איין ווארט אדער אות, האט ער נישט באמת „געגומר'ט" (געענדיגט) דעם הלל, און ער וואלט געזאגט א שקר אין דער ברכה. ער האט מורא'דיג מקפיד געווען אויף נישט זאגן ליגנט.

3. **דער ראש חולק אויף זיין רבי (מהר"ם):** דער ראש, וואס איז געווען א תלמיד פון מהר"ם, חולק'ט און זאגט אז „לגמור" מיינט בכלל נישט „ענדיגן" — עס מיינט „זאגן", אזוי ווי „גמרא גמור" (לערנען/זאגן גמרא), „גומר" = „אומר". ממילא איז נישטא קיין חשש פון שקר. דער ראש איז געווען זייער אינדעפענדענט און האט געמעגט חולק זיין אויף זיין רבי'ן — אין יענע צייטן איז נאך געווען נארמאל צו זאגן אז דער רבי איז נישט גערעכט.

4. **אפשר איז „לגמור" א שיינע לשון ווייל עס איז לאפוקי פון טעג ווען מ'זאגט נאר חצי הלל (מנהג).** אויך, אפשר האט דער מהר"ם געוואלט אז אלע ימים טובים זאלן האבן די זעלבע ברכה, צו פארמיידן טעותים.

5. **נאך א הסבר פאר מהר"ם:** ווייל הלל'ס אופן איז אז דער בעל תפלה זאגט רוב און דער

עולם זינגט נאר מיט — אויב אזוי פעלט אין „לגמור" ווייל דער יחיד זאגט נישט באמת די גאנצע הלל אליין.

6. **„בין יחיד בין ציבור":** הגם הלל קומט בעצם בציבור, קען אויך א יחיד אליין זאגן הלל מיט א ברכה.

ב) ברכה אויף מצוות דרבנן: „וציונו"

דער רמב"ם: „אף על פי שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים" — וויאזוי זאגט מען „אשר קידשנו במצוותיו וציונו"? ענטפערט ער: „כדרך שמברך על המגילה ועל העירוב" — אזוי ווי מ'מאכט ברכות אויף מגילה, עירוב, און נר חנוכה. „שכל דבר שהוא ודאי מדבריהם מברכין עליו."

פשט: אויף יעדע ודאי'דיגע מצוה דרבנן מאכט מען א ברכה מיט „וציונו".

חידושים:

1. **„ודאי" מיינט נישט לאפוקי ספק דרבנן אין דעם רגיל'ן זין:** „ודאי" מיינט אז די חכמים האבן מתקן געווען א פאזיטיווע מצוה (א נייע תקנה), נישט בלויז א חומרא וועגן א ספק.

2. **דמאי — דער דוגמא פון ספק דרבנן:** „דבר שהוא מדבריהם ועיקר עשייתם לו מפני הספק, כגון מעשר דמאי, אין מברכין עליו." דמאי איז א פאל וואו מדאורייתא דארף מען נישט מעשר'ן, אבער די חכמים האבן געהייסן מעשר'ן ווייל זיי האבן חושש געווען — דאס איז מער א סייג/ספק, נישט א נייע מצוה, און דערויף מאכט מען נישט קיין ברכה.

3. **דער רמב"ם'ס קשיא אויף זיך אליין — יום טוב שני:** אויב אויף ספק דרבנן מאכט מען נישט קיין ברכה, וויאזוי מאכט מען ברכות אויף יום טוב שני, וואס דער רמב"ם אליין האט מסביר געווען (אין הלכות קידוש החודש) אז עס איז אן ענין פון ספק? ענטפערט דער רמב"ם: „כדי שלא יזלזלו בו" — ביי יום טוב שני האבן די חכמים ספעציעל געמאכט אז מ'זאל מאכן ברכות כדי מ'זאל נישט מזלזל זיין. דער חילוק: ביי דמאי ווייסט יעדער אז ס'איז נאר מדרבנן, מ'וועט נישט מזלזל זיין. אבער ביי יום טוב — דער פשט איז אז ס'איז יום טוב, און אן ברכות וואלט מען מזלזל געווען.

4. **באמערקונג:** דער רמב"ם האט נישט געפרעגט די זעלבע קשיא (וויאזוי זאגט מען „וציונו" אויף דרבנן) פריער ביי הדלקת נר חנוכה, הגם ער זאגט דארט אויך „וציונו" — ווייל ביי חנוכה נרות רעדט שוין די גמרא דערפון.

5. **דער חילוק צווישן „לשון הברכה" (הלכות ברכות) און „טעם התקנה" (דא):** אין הלכות ברכות פרק י"א האט דער רמב"ם מסביר געווען וויאזוי דער *נוסח* „אשר קדשנו במצוותיו וציוונו" שטימט אויף מצוות דרבנן (דורך דעם ציווי צו פאלגן חכמים). **דא** רעדט דער רמב"ם נישט פון דעם נוסח, נאר פון דעם **טעם** פארוואס די חכמים האבן בכלל מתקן געווען א ברכה אויף יום טוב שני — א באזונדערע שאלה.

6. **דער ראב"ד'ס מחלוקת — ספק דאורייתא מיט אדער אן א ברכה:** דער רמב"ם'ס שיטה: ביי ספק דאורייתא טוט מען די מעשה (ספק דאורייתא לחומרא), אבער מאכט מען **נישט** קיין ברכה, ווייל ספק ברכות להקל — די ברכה אליין איז דרבנן, און אויף א ספק דרבנן גייט מען לקולא. דער **ראב"ד** חולק: ווען מ'טוט א ספק דאורייתא, מאכט מען **יא** א ברכה, ווייל מ'טוט דאך א מצוה דאורייתא. פארוואס מאכט מען נישט קיין ברכה אויף דמאי? ווייל דמאי איז נישט אמאל א ריכטיגע ספק — „רוב עמי הארץ מעשרין הן" — ס'איז א תקנה דרבנן מפני א חשש, צוויי לעוועלס אראפ (ספק + דרבנן), און אויף אזעלכע זאכן מאכט מען נישט קיין ברכה.

7. **„שלא יזלזלו" — ספעציעל ווען ס'איז שוין נישטא קיין ספק:** א פארשלאג אז דער עיקר חידוש פון „שלא יזלזלו" איז ספעציעל **היינט**, ווען מ'איז מקדש לויט דעם לוח און ס'איז שוין נישטא קיין ספק בכלל — ס'איז בלויז „מנהג אבותינו בידינו". דעמאלט איז דא א גרעסערע סכנה פון זלזול. **דאס ווערט אפגעווויזן:** (א) דער רמב"ם זאגט עס נישט בפירוש. (ב) פארקערט — מיר האבן שוין געלערנט אין רמב"ם אז היינט, ווען ס'איז א מנהג, איז עס **מער חמור**, נישט וועניגער. ווייל יעצט איז עס אוודאי קיין ספק, ס'איז א קלארע תקנה דרבנן, און אויף דרבנן מאכט מען א ברכה.

8. **די מהות פון יום טוב שני — ס'מוז זיין אן אמת'דיגע יום טוב:** „ס'איז נישטא אזא זאך יום טוב מספק." מ'קען נישט זאגן אז איינער זאל זיך פרייען „על הצד" — „א ספק פלייש עסן גייט נישט." יום טוב שני מוז זיין **אן אמת'דיגע יום טוב** — דאס איז „די סוד פון יום טוב שני." ממילא מאכט מען א ברכה, און אפילו שהחיינו — ווייל ס'איז א נייער יום טוב. א ראיה פון אנדערע הלכות: ביי שמיני עצרת נעמט מען נישט קיין לולב, אויך צוליב „שלא יזלזלו" — ווייל מ'וועט מיינען אז ס'איז נישט א ריכטיגער יום טוב. דאס ווייזט אז יום טוב שני האט אן אנדערע מהות ווי א רעגולערע תקנה.

ג) „ולא הלל של חנוכה בלבד... אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים"

דער רמב"ם'ס ווערטער: „ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים, אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל."

פשט: נישט נאר הלל פון חנוכה איז מדברי סופרים, נאר הלל איז אייביג מדרבנן — אויף אלע טעג וואו מ'זאגט גאנץ הלל.

חידושים:

1. **פארוואס שטייט הלכות הלל דא אין הלכות חנוכה:** מ'וואלט געקענט מיינען אז נאר חנוכה-הלל איז מדרבנן (ווייל חנוכה גופא איז מדרבנן), אבער הלל פון פסח/סוכות איז מדאורייתא (ווי דער בה"ג האלט). דער רמב"ם זאגט: ניין, **אפילו** הלל פון דאורייתא'דיגע ימים טובים איז מדרבנן. דערפאר פאסט עס אין הלכות חנוכה — דער רמב"ם האט ארגאניזירט ספר זמנים לויט דאורייתא/דרבנן, און הלל איז א מצוה דרבנן, ממילא געהערט עס דא.

2. **הלל איז א באזונדערע תקנה, נישט א חלק פון תפילה אדער יום טוב:** דער רמב"ם האט נישט געלייגט הלל אין הלכות תפילה אדער הלכות שביתת יום טוב, ווייל הלל איז נישט א חלק פון תפילה און נישט א חלק פון יום טוב. „זיי האבן געמאכט הלל ווען זיי האבן געמאכט הלל" — ס'איז א באזונדערע תקנה פאר זיך, וואס די חכמים האבן קובע געווען אויף געוויסע טעג.

3. **דער קשר צווישן חנוכה און הלל — אפשר דער מקור פון הלל:** דער קשר צווישן הלל און חנוכה איז שוין פון דער גמרא — „במה מדליקין" שטייט צוזאמען מיט הלכות הלל. „קבעום בהלל והודאה" ווייזט אז הלל האט א ספעציעלע שייכות צו חנוכה. אפשר האבן די חכמים מתקן געווען הלל ביים נס פון חנוכה, און דערנאך אויסגעשפרייט צו אלע ימים טובים — „די מקור דערפון איז אויף חנוכה." א ראיה: די צווייטע העלפט פון הלל (הודו וכו') רעדט ממש וועגן דער מעשה פון חנוכה — „כל גוים סבבוני," מלחמה מיט די גוים, און „אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה" — דאס גייט אויף בית המקדש.

ד) וועלכע טעג זאגט מען הלל

דער רמב"ם'ס ווערטער: „שמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג (סוכות), ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח, ויום עצרת."

פשט: 18 טעג אין יאר זאגט מען גאנץ הלל: 8 טעג סוכות, 8 טעג חנוכה, ערשטער טאג פסח, און שבועות.

ה) ווען מ'זאגט נישט הלל — ראש השנה ויום כיפור

דער רמב"ם: „ראש השנה ויום הכיפורים אין בהן הלל, לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתירה."

פשט: ראש השנה און יום כיפור — מ'זאגט נישט הלל ווייל עס זענען טעג פון תשובה, יראה, און פחד, נישט טעג פון שמחה יתירה.

חידושים:

1. **„יראה ופחד" גייט מער אויף יום כיפור, „תשובה" מער אויף ראש השנה — אבער אלע דריי אייגנשאפטן געהערן צו ביידע טעג.** דער שליסל-אויסדרוק איז **„לא ימי שמחה יתירה"** — עפעס שמחה איז דא (ס'איז דאך א מצוה פון שמחה אויף ראש השנה), אבער נישט **שמחה יתירה**, און הלל דארף שמחה יתירה.

2. **הלל — איז עס וועגן נסים אדער וועגן שמחה?** מ'וואלט געקענט זאגן אז הלל איז אויף נסים וואס זענען געשען. אבער דאס שטימט נישט גוט מיט שבועות (עצרת) — צי מתן תורה איז א „נס"? דער רמב"ם'ס לשון ווייזט אז הלל איז וועגן **שמחה יתירה**, נישט נאר וועגן נסים. מ'וואלט אויך געקענט זאגן אז יום כיפור האט א שמחה (דער אייבערשטער איז מוחל), אבער דער רמב"ם האלט אז ס'איז נישט שמחה יתירה.

3. **דער גמרא'ס יסוד — הלל קומט מיט יום טוב, נישט מיט נס:** די גמרא'ס הנחה (ערכין י' ע"ב) איז אז יעדער טאג וואס הייסט א מועד דארף מען זאגן הלל. דאס איז אנדערש ווי דער „שכל הישר" וואס מ'וואלט געזאגט — אז הלל קומט ווייל ס'איז געווען א נס. לויט דער גמרא איז דער יסוד: ווען ס'איז א יום טוב, זאגט מען הלל. דערפאר פרעגט די גמרא אויף ראש השנה — ס'איז דאך א מועד, פארוואס נישט הלל?

4. **פארוואס וואלט מען געמיינט הלל אויף ראש השנה:** אלע ימים טובים זענען זכר ליציאת מצרים. דאס אז יודן קענען קומען אין בית המקדש און האבן ימים טובים — דאס אליין איז א זכר אז מיר זענען פריי, בני חורין. ווען יודן האבן א גוטן טאג, לויבן זיי דעם אייבערשטן — ס'איז אלעס קאנעקטעד מיט יציאת מצרים. הלל זאגט מען אלעמאל „על בצאת ישראל ממצרים, על הנסים וואס דער אייבערשטער האט געטון במשך אלע דורות" — ווען ס'איז א גוטן טאג, ווען מ'גייט אין בית המקדש, דעמאלטס איז די זמן פון סעלעברעישאן. ממילא וואלט מען געמיינט אז אויך ראש השנה, אלס יום טוב, דארף מען זאגן הלל. זאגט די גמרא: ניין, ראש השנה איז נישט אזא טאג.

5. **די אגדתא פון „בקשו מלאכי השרת":** די גמרא (ערכין י' ע"ב) פארציילט: „אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים?" ענטפערט דער אייבערשטער: „אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וישראל אומרים שירה?" ס'איז דא א פאראלעלע אגדתא ביי שביעי של פסח / קריעת ים סוף: „בקשו מלאכי השרת לומר שירה" — און דער ענטפער איז „מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?" ביי ביידע פרעגן די מלאכים פארוואס נישט שירה, און ביי ביידע איז דער ענטפער אז ס'איז דא א געוויסע פחד אדער טראגעדיע וואס פארהינדערט שירה.

6. **דער רמב"ם'ס שיטה — איבערדרייען פון הימל אויף דער ערד:** דער רמב"ם האט, אזוי ווי ער טוט ביי שופר און אין אסאך אנדערע פלעצער (ז"ב הלכות תענית), איבערגעדרייט דאס וואס שטייט אין דער גמרא „אין הימל" — אויף דער ערד. די גמרא רעדט פון „מלך יושב על כסא דין, ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו" — דאס איז וואס דער אייבערשטער טוט למעלה. דער רמב"ם האט דאס איבערגעטייטשט צו: „ימי תשובה ויראה ופחד" — דאס איז וואס ביי אונז, אויף דער ערד, ס'איז ימי תשובה. כידוע, אין פירוש המשנה זאגט דער רמב"ם א לשון אז ראש השנה איז „ימי ברכה ממנו אליו." דאס ווערט פארגליכן מיט דער לשון פון ר' שלמה אבן גבירול'ס כתר מלכות, און ס'איז אויך דא אין רמב"ן, חובת הלבבות.

[דיגרעסיע: מלאכים זענען די וואס זאגן שירה — דאס איז זייער „דזשאב." ביי אידן איז דער ענין אז זיי זאגן שירה, און די מלאכיםווארטן אויף זיי. א היינטיגער מענטש לעבט נישט מיט די זאכן פון מלאכים, און מ'דארף עס אפרישיעיטן.]

ו) פורים — קריאת המגילה היא ההלל

דער רמב"ם: „ולא תיקנו הלל בפורים, שקריאת המגילה היא ההלל."

פשט: מ'זאגט נישט הלל אויף פורים ווייל קריאת המגילה אליין פארנעמט דעם פלאץ פון הלל.

חידושים:

1. **דער חילוק צווישן חנוכה און פורים:** חנוכה פארציילט אונז נישט די נס — מ'טוט א מעשה פון לעכט. מה שאין כן פורים פארציילט אונז דעם נס באריכות. דער ענין פון הלל איז זאגן די נסים און דאנקען אויף די נסים בפה מיט אמירה. פורים האט די אמירה דורך פארציילן דעם נס באריכות. הגם ס'איז דא א חילוק — הלל רעדט שבחים פון הקב"ה, מה שאין כן אין דער

מגילה שטייט נישט איינמאל דער אייבערשטער'ס נאמען — אבער ס'פארצילט דעם נס. ס'איז נישט גאנץ קלאר, אבער ס'איז ריפלעיסד — ס'איז די זעלבע איידיע פון פרסומי ניסא.

ז) אכצן טעג הלל, אדער אחד ועשרים

דער רמב"ם: „מקומות שעושין ימים טובים שני ימים — גומרין את ההלל באחד ועשרים יום."

פשט: אין ארץ ישראל זאגט מען גאנץ הלל אכצן טעג א יאר. אין גלות, וואו מ'מאכט שני ימים טובים של גלויות, קומט צו נאך דריי טעג — צוזאמען אחד ועשרים.

חידושים:

1. **די דריי עקסטרע טעג:** נאך א ספיקא דיומא פון שמיני עצרת (נאך א טאג סוכות), נאך א טאג פסח (שני ימים של פסח), און נאך א טאג שבועות — צוזאמען דריי עקסטרע טעג.

2. **פארוואס קען חנוכה נישט האבן ספיקא דיומא?** ווייל חנוכה איז שוין געשען נאכדעם וואן מ'האט נאך מקדש געווען בראיה. אפשר אין יענעם חודש כסלו האט מען נישט געבענטשט בראיה, ווייל דער בית המקדש איז נאך נישט געווען אין פלאץ. [באמערקונג: אפשר האט מען דא א תירוץ אויף דעם בית יוסף'ס קשיא.]

3. **דער גמרא'ס תירוץ פארוואס נישט גאנץ הלל אלע טעג פסח:** ביי סוכות זאגט מען אכט הלל'ס ווייל „שחלוקים בקרבנותיהם" — יעדער טאג האט אנדערע קרבנות. ביי פסח איז ס'דאס זעלבע, ס'איז נאר א המשך. בעצם, הלל קומט נאר איין מאל. ביי חנוכה איז אויך „נס כל יום ויום" — יעדן טאג האט ער נאכאמאל געצינדן די נרות המערכה.

ח) הלל אויף ראש חודש: מנהג, נישט מצוה

דער רמב"ם: „בראשי חודשים — קריאת הלל מנהג ואינה מצוה. לפיכך קוראין בדילוג, ואין מברכין עליו, שאין מברכין על המנהג. ויחיד לא יקרא כלל."

פשט: הלל אויף ראש חודש איז נאר א מנהג, נישט א מצוה. דערפאר: (1) מ'זאגט עס בדילוג (נישט גאנץ), (2) מ'מאכט נישט קיין ברכה, ווייל אויף א מנהג מאכט מען נישט קיין ברכה, (3) א יחיד זאל בכלל נישט זאגן הלל אויף ראש חודש.

חידושים:

1. **דריי מדרגות פון הלל:** (א) אפילו אלע ימים טובים — הלל איז נאר דרבנן (נישט דאורייתא). (ב) ראש חודש — איז אפילו נישט דרבנן, נאר א מנהג. (ג) דעם מנהג — מ'מאכט נישט קיין ברכה, מ'זאגט בדילוג, און א יחיד זאגט בכלל נישט.

2. **„שאין מברכין על המנהג" — דער רמב"ם'ס יסוד:** דאס פאסט מיט דעם רמב"ם'ס כלל אז מ'מאכט נישט קיין ברכה אויף א מנהג.

3. **פראקטישע נפקא מינה — יחיד אויף ראש חודש:** פרווען אדער מענטשן וואס דאווענען נישט אין שול — אויף ראש חודש דארפן זיי נישט זאגן הלל (לויט דעם רמב"ם). אבער אויף חול המועד סוכות דארפן זיי יא זאגן הלל, ווייל דאס איז א מצוה, נישט נאר א מנהג.

4. **אונזער מנהג — אנדערש ווי דער רמב"ם אין צוויי אופנים:**

(א) ברכה אויף מנהג: מיר מאכן יא א ברכה אויף הלל פון ראש חודש, ווייל מיר האלטן ווי תוספות אז מ'מאכט א ברכה אויך אויף א מנהג (אנדערש ווי דער רמב"ם).

(ב) יחיד: אין שולחן ערוך איז דא א מחלוקת מחבר-רמ"א. דער מחבר ברענגט דעם רמב"ם'ס שיטה אז א יחיד זאגט נישט הלל / מאכט נישט קיין ברכה. דער רמ"א זאגט אז יש אומרים אז א יחיד זאגט יא. ער ברענגט אויך אז מ'דארף האבן א שטיקל ציבור — אזוי ווי דריי מענטשן — ווייל „הודו לה' כי טוב" זאגט מען מיט נאך צוויי. אבער אפילו פאר רבים זאגט דער רמב"ם מ'מאכט נישט קיין ברכה.

5. **דער שולחן ערוך הרב'ס שיטה:** נאר דער **חזן** זאל זאגן די ברכה און דער ציבור זאל יוצא זיין דורך אים. דער טעם: ווען יעדער איינער אין שול זאגט אליין א ברכה, איז דאס אויך א „ברכה ביחיד" — ווייל „ציבור" מיינט אז מ'איז יוצא דורכן שליח ציבור. אין חב"ד פירט מען זיך אזוי אז נאר דער בעל תפילה זאגט די ברכה, און אויב מ'דאווענט אליין זאגט מען הלל אן א ברכה.

6. **דער רמב"ם'ס „ואם התחיל ישלים בדילוג":** דאס רעדט **נישט פון א ברכה** — ער רעדט פון זאגן תהלים/הלל אן ברכה. דער חידוש: מ'זאל נישט מיינען אז ווייל ער האט שוין אנגעהויבן, קען ער שוין זאגן די גאנצע הלל — ניין, ער מוז ווייטער טון די דילוגים.

הלכה ב (פון הלכות הלל) — כיצד מדלגין

דער רמב"ם: „כיצד מדלגין? — מ'זאגט פון אנהייב ,הללויה הללו עבדי ה'' ... ומדלג ,לא לנו' ... ואומר ,ה' זכרנו יברך' עד ,הללויה' ... ומדלג ,אהבתי' ... ואומר ,מה אשיב לה'' עד ,הללויה' ... ומדלג [הללו את ה' כל גוים, הודו] ... ואומר ,מן המצר קראתי יה' עד סוף ההלל. זה המנהג הפשוט, ויש מדלגין דילוג אחר."

פשט: דער רמב"ם רעכנט אויס דריי דילוגים: (1) מ'סקיפט „לא לנו" און זאגט „ה' זכרנו יברך"; (2) מ'סקיפט „אהבתי" און זאגט „מה אשיב"; (3) מ'סקיפט „הללו את ה' כל גוים" און „הודו" און זאגט „מן המצר".

חידושים:

1. **אונזער מנהג vs. דער רמב"ם:** מיר (אשכנזים) סקיפן נאר **צוויי** שטיקלעך, אבער דער רמב"ם סקיפט **דריי** — ער לאזט אויך אויס „הללו את ה' כל גוים" און „הודו לה' כי טוב". דער רמב"ם אליין באמערקט „ויש מדלגין דילוג אחר" — ס'איז דא אנדערע מנהגים.

2. **פאטערן פון די דילוגים:** אלע דילוגים האבן א שיטה — מ'סקיפט אלעמאל דעם **אנהייב** פון א קאפיטל און מ'דזשאמפט צו דער **ענד**. „לא לנו" איז דער אנהייב פון א קאפיטל, „ה' זכרנו" איז דער ענד; „אהבתי" איז דער אנהייב, „מה אשיב" איז דער ענד. אבער **פארוואס פונקט די שטיקלעך** — דאס איז נישט קלאר געווארן.

3. **צוועק פון דילוגים:** מ'ווייל **דיפערענציאטן** צווישן די טעג ווען הלל איז א חיוב גמור (גאנצער הלל) און די טעג ווען ס'איז נאר א מנהג.

הלכה ג (פון הלכות הלל) — זמן קריאת ההלל, למפרע, הפסקות

א) זמן קריאת ההלל

דער רמב"ם: „כל היום כשר לקריאת ההלל."

פשט: מ'קען זאגן הלל דעם גאנצן טאג — ס'איז נישט מוגבל צו א ספעציפישן זמן. הלל איז נישט שייך דוקא צו שחרית, כאטש מ'זאגט עס געוויינטליך נאך שחרית.

ב) הלל למפרע

דער רמב"ם: „והקורא הלל למפרע לא יצא."

פשט: ווער עס זאגט הלל נישט כסדר, איז נישט יוצא.

חידוש: ביי מגילה פארשטייט מען גוט פארוואס — ס'איז דא א סיפור/סטארי וואס מ'דארף זאגן כסדר. אבער ביי הלל — פארוואס? הלל האט אויך א **געוויסע סדר** — קודם די צרה, נאכדעם די ישועה. אפילו איין פסוק צוריק איז א פראבלעם.

ג) קרא ושהה וחזר וקרא

דער רמב"ם: „קרא ושהה וחזר וקרא, אפילו שהה כדי לגמור את כולו — יצא."

פשט: אויב מ'האט אנגעהויבן הלל, געמאכט א הפסקה (אפילו אזוי לאנג ווי ס'נעמט צו ענדיגן גאנצן הלל), און דערנאך ווייטער געזאגט — איז מען יוצא.

חידוש: [הומאריסטישע באמערקונג:] אנדערש וואלטן די רבי'ס נישט געקענט מאכן לאנגע ניגונים אינמיטן הלל — א האלבע שעה ניגונים וואלט לכאורה געווען „כדי לגמור את כולו."

ד) הפסקה בין הפרקים — ימים שגומרין vs. ימים שמדלגין

דער רמב"ם: „ימים שגומרין בהן את ההלל — יש לו להפסיק בין פרק לפרק, אבל באמצע הפרק לא יפסיק. וימים שקוראין בהן בדילוג — אפילו באמצע הפרק פוסק."

פשט: ביי גאנצן הלל מעג מען נאר מפסיק זיין צווישן פרקים, נישט אינמיטן. ביי חצי הלל (מיט דילוגים) מעג מען אפילו אינמיטן א פרק מפסיק זיין.

חידושים:

1. **„בין פרק לפרק"** מיינט צווישן גאנצע קאפיטלען, נישט צווישן די שטיקלעך וואס ווערן אויסגעלאזט ביי דילוג.

2. **סברא פארוואס מ'מעג מפסיק זיין באמצע פרק ביי דילוג:** ווייל דער דילוג אליין איז שוין א הפסק אינמיטן פרק — מ'סקיפט דעם אנהייב פון א קאפיטל. ממילא, אויב ס'איז שוין „עניוועי א הפסק גדול", מעג מען אויך אנדערש מפסיק זיין.

3. **שאלה לגבי ברכה:** ביי די וואס פירן זיך אנדערש ווי דער רמב"ם און **זאגן יא א ברכה** אויף חצי הלל, אפשר וועט זיין אנדערש די הלכה לגבי הפסק? דער סברא: ווייל מ'זאגט א ברכה, דארף עס זיין א „חטיבה אחת" (איין שטיק). **ניין** — די ברכה מאכט מען אויף דעם מנהג, אבער אויף א מנהג איז נישט אזוי וויכטיג אז מ'זאל נישט מפסיק זיין. אויף א **תקנתא דרבנן** דארף מען נישט מפסיק זיין, אבער א מנהג איז א נידריגערע מדרגה.

[דיגרעסיע: אין הלכות קריאת שמע לערנט מען: בין הפרקים מעג מען מפסיק זיין מפני הכבוד (פאר א חשוב'ער מענטש), און באמצע הפרק מפני היראה. דער עולם פירט זיך אבער נישט אזוי.]

ה) ברכה לפניו ולאחריו

דער רמב"ם: „כל יום שגומרין בו את ההלל מברך לפניו, ומקום שנהגו לברך אחריו מברך."

פשט: אויף גאנצן הלל מאכט מען א ברכה לפניו. א ברכה לאחריו איז תלוי אין מנהג המקום.

חידושים:

1. א **ברכה לפניה** איז זיכער — ווי א ברכת המצוות אויף די תקנה.

2. א **ברכה לאחריו** איז נאר א מנהג, נישט א חיוב. דאס איז פאראלעל צו מגילה, וואו די ברכה נאכדעם איז אויך א מנהג. אויך ביי די הגדה האט מען אזוי א ברכה אין סוף.

ו) נוסח הברכה לאחריה — „יהללוך"

דער רמב"ם: „כיצד מברך? ,יהללוך ה' אלהינו כל מעשיך... כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר, ומעולם ועד עולם אתה א-ל, ברוך אתה ה' א-ל המלך המשובח והמפואר, חי וקיים, תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד.'"

חידושים:

1. **דער נוסח איז ענליך צו ברוך שאמר.** ר' יחיאל גאלדהאבער האט דעם פונקט באהאנדלט אין זיין מאמר אויף יום כיפור.

2. **„כל מעשיך" vs. „על כל מעשיך":** דער גרסא „על כל מעשיך" איז **צו שטארק באזארגט** אז דער מענטש איז דער וואס איז מהלל, נישט די באשעפענישן אליינס. „כל מעשיך" מיינט אז אלע באשעפענישן לויבן דעם אייבערשטן — אזוי ווי „השמים מספרים כבוד א-ל" — די שמים אליין דערציילן כבוד ה'.

3. **„כל מעשיך... וחסידיך וצדיקים עושי רצונך... וכל עמך בית ישראל ברינה יודו לשמך" — א דריי-שטופיגע סטרוקטור:** (1) **„כל מעשיך"** — אלע באופן כללי, אפילו גוים, יעדער מענטש; (2) **„חסידיך וצדיקים"** — צדיקים שבגוים, חסידי אומות העולם; (3) **„וכל עמך בית ישראל"** — ספעציפיש כלל ישראל. ס'ווערט קלענער און קלענער.

4. **„עושי רצונך" — גייט אויף ביידע „חסידיך" און „צדיקים"?** חסידים טוען מער ווי „רצונך" (לפנים משורת הדין), סאו עס פאסט נישט גלאט.

5. **„כל מעשיך" מיינט נישט אז באשעפענישן אליין דאנקען,** נאר אז דער מענטש — וואס האט קאנשעסנעס — ווערט נתעורר צו דאנקען ווען ער זעט די באשעפונג (אזוי ווי פרקי שירה — דער מענטש זעט א קעלער און ווערט נתעורר).

הלכה ג (פון הלכות הלל) — כפילת פסוקים אין הלל

דער רמב"ם: „יש מקומות שנהגו לכפול ,מאודך כי עניתני' עד סוף ההלל, כופלין כל דבר ודבר שני פעמים... ומקום שנהגו לכפול יכפול, ומקום שנהגו שלא לכפול אין כופלין."

פשט: פון „אודך כי עניתני" ביז סוף הלל, זאגט מען יעדע פסוק צוויי מאל — אבער נאר וואו דער מנהג איז אזוי.

חידושים:

1. דאס מיינט נישט אז א שול וואס טוט עס נישט „ווייסט נישט פון דעם מנהג" — יעדער האט אנגענומען דעם מנהג, ס'איז א לעגיטימע מחלוקת המנהגים.

2. **דער הינטערגרונט:** אין שירות המקרא באופן כללי דאפלט זיך דער סטרוקטור — א פסוק האט צוויי חלקים (למשל „ראה ותשמור" אדער „ענני ה'"). אבער די לעצטע פסוקים פון הלל זענען איינצלנע שורות אן פאראלעליזם, דערפאר לייגט מען צו דורך איבערזאגן.

הלכה ג (המשך) — סדר קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים

דער רמב"ם: „מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה: אחר שמברך גדול שמקרא את ההלל..."

פשט: נאר דער גדול (בעל תפילה) מאכט די ברכה און ליינט פאר, דער עולם ענטפערט.

חידושים:

1. **דאס וואס דער עולם זאגט אליין די ברכה אויף הלל איז „ממש אן ארצות" (עם-הארצ'ישקייט).** מ'איז יוצא פון דער בעל תפילה'ס ברכה, ס'איז נישטא קיין שום סיבה צו זאגן אליין. פארגלייך צו תקיעת שופר: דארט איז דער בעל תוקע מוציא דעם עולם מיט „לשמוע קול שופר", און קיינער זאגט נישט נאך — פארוואס זאל הלל זיין אנדערש? ביי שופר איז אויך געווען עמי הארצים וואס פלעגן נאכזאגן, ביז מ'האט עס מבטל געווען.

2. **א פארענטפער:** אפשר זאגט דער עולם איבער ווייל דער רמב"ם שרייבט „גדול" — מ'דארף א גדול וואס מ'קען יוצא זיין פון אים. אין פראקטיק פלעגט מען צושיקן ראשי קהל אדער חזנים וואס מ'האט זיי געהאלטן פאר שוטים אדער עמי הארצים, און דער עולם איז חושש אויף

„חשש שוטה" — דערפאר זאגט מען אליין. אבער דאס איז נישט גענוג א גוטע תירוץ.

[דיגרעסיע: א פאראלעל פון שבת: דער בעל תפילה זאגט „גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו" — דער עולם ענטפערן „לך ה' הגדולה". אין יעדע ליטווישע שול טוט מען אזוי. אבער אין געוויסע „היימישע" שולן שרייט דער עולם נאך „גדלו" — וואס איז פארקערט, ווייל „גדלו" איז א רוף צום עולם, נישט א ענטפער.]

סדר ענטפערן הללויה — 123 מאל

דער רמב"ם: דער מקריא זאגט „הללויה", דער עולם ענטפערט „הללויה". ער זאגט „הללו עבדי ה'", דער עולם ענטפערט „הללויה". „יהי שם ה' מבורך" — „הללויה". „וכן על כל דבר ודבר עד שנמצאו עונין בכל ההלל הללויה מאה ושלש ועשרים פעמים. סימן להן שנותיו של אהרן."

פשט: אויף יעדע פסוק ענטפערט דער עולם „הללויה" — ס'קומט אויס 123 מאל, כנגד שנותיו של אהרן.

חידושים:

1. **דער סימן פון אהרן הכהן:** דא איז א ראיה אז חנוכה איז געווען ווען מ'האט ערשט קובע געווען הלל — ווייל דער סימן איז אהרן הכהן, און אויך ביי חנוכה האט מען געשעטלט א מלך כהן (חשמונאים), וואס איז אומגעוויינטליך (געוויינטליך איז א מלך נישט א כהן). דער רמב"ם זאגט נישט אז ס'איז א „סוד", נאר א „סימן" צו געדענקען.

ענטפערן ראש פרק — נאכזאגן דעם ערשטן פסוק

דער רמב"ם: „וכן כשהקורא מגיע לראש כל פרק ופרק הם חוזרין ואומרין מה שאמר."

פשט: ביי אנהייב פון יעדע פרק זאגט דער עולם נאך דעם ערשטן פסוק אליינס (נישט „הללויה").

חידושים:

1. ביישפיל: ווען דער מקריא זאגט „בצאת ישראל ממצרים", ענטפערט דער עולם „בצאת ישראל ממצרים". אבער ווען ער זאגט „בית יעקב מעם לועז" ענטפערט מען „הללויה".

2. **וויכטיגער פונקט וועגן פרק-חלוקה:** דער רמב"ם זאגט „עד שיאמר אהבתי כי ישמע ה' את קולי" — דאס ווייזט אז „אהבתי" איז דער אנהייב פון א נייעם פרק, **נישט** ביי „לא לנו" און נישט ביי „מה אשיב". דאס באשטעטיגט אז די ריכטיגע הפסקות אין הלל זענען דריי אפטיילונגען.

3. אויף „הללו את ה' כל גוים" איז א ראש פרק — דער עולם ענטפערט „הללו את ה' כל גוים".

ענטפערן ביי „אנא" און „ברוך הבא"

דער רמב"ם: דער מקריא זאגט „אנא ה' הושיעה נא" — דער עולם ענטפערט „אנא ה' הושיעה נא". דער מקריא זאגט „אנא ה' הצליחה נא" — דער עולם ענטפערט „אנא ה' הצליחה נא". דער מקריא זאגט „ברוך הבא" — דער עולם ענטפערט „בשם ה'".

חידושים:

1. „אנא" איז א ספעציעלער פאל: מ'זאגט עס נאך אפילו ס'איז נישט ראש פרק.

2. **ביי „ברוך הבא" איז אנדערש:** דער מקריא זאגט נאר „ברוך הבא" און דער עולם קאמפלעטירט „בשם ה'" — א שיינע רעספאנסיווע סטרוקטור. דאס איז אנדערש פון „הודו" וואו דער עולם חזר'ט איבער דעם זעלבן לשון וואס דער מקרא האט געזאגט.

ואם היה המקרא קטן או עבד או אשה

דער רמב"ם: אויב דער בעל מקרא איז א קטן, עבד, אדער אשה — קען מען נישט יוצא זיין מיט זייער קריאה דורך דעם רגילן סדר פון ענטפערן. אין אזא פאל מוז מען זאגן עונה אחריהן מה שהן אומרין מלה במלה בכל ההלל — מען חזר'ט איבער יעדע ווארט וואס זיי זאגן, דורכאויס דעם גאנצן הלל.

חידוש: דער טעם איז ווייל א קטן, עבד, אדער אשה האבן א באגרעניצטע חיוב, און דעריבער קען מען נישט יוצא זיין דורך זייער קריאה בדרך הרגיל.

„זה הוא המנהג הראשון ובו ראוי לילך... אבל בזמנים אלו מנהגות משונות"

דער רמב"ם: דער סדר וואס ער האט באשריבן איז „המנהג הראשון" — דער אריגינעלער מנהג פון די חכמים הראשונים — „ובו ראוי לילך" — און אזוי איז ראוי צו פירן זיך. „אבל בזמנים אלו... מנהגות משונות בקריאתו ובעניית העם ואין אחד מהם דומה לאחר."

חידושים:

1. **איין מהלך:** דער רמב"ם גיט א לעגיטימאציע אויף די אנדערע מנהגים — ער זאגט „ובו ראוי לילך" אבער ער איז נישט פוסל די אנדערע מנהגים.

2. **א צווייטער מהלך:** דער רמב"ם דארף שרייבן אין זיין ספר הלכות צו **מנהגי כל ישראל**. ווייל דער מנהג הראשון איז נישט קלאר אז אפילו איין פלאץ פירט זיך אזוי, מוז דער רמב"ם דערמאנען אז עס עקזיסטירן אנדערע מנהגים. אבער דער עיקר טעם פון דעם צוגאב איז א **התנצלות** פון דעם רמב"ם פארוואס ער שרייבט נישט אלע מנהגים — ער זאגט: „איך שרייב דעם ריכטיגן מנהג פון דער גמרא, מיין בוך איז קאמפליט. דו האסט אן אנדער מנהג? איך האלט ביי דער גמרא." ער וואלט געדארפט שרייב

ן פינף און צוואנציג טויזנט מנהגים אויב ער וואלט געוואלט אלעס אריינברענגען — דעריבער שרייבט ער נאר דעם מנהג הראשון.

פראקטישע פלענער — הלל לפי דרך הרמב"ם

עס ווערט געפלאנט צו מאכן א שיעור/מעמד אויף חול המועד וואו מען וועט הלל זאגן לפי דעם סדר פון דעם רמב"ם. אין דעם בעק פון דעם רמב"ם איז דא דער **סדר הקריאה** וואס מען דארף אויסטיילן פאריס כדי מענטשן זאלן זיך איינחזר'ן. מען דארף טרעפן א ניגון אדער נוסח וואס ארבעט דערויף. **די תימנים** טוען נאך הלל אויף אזא אופן. מיט הלל מעג מען מאכן מוזיק — אפילו רבנים וואס לאזן נישט ביי סליחות ווייל „ס'איז נישט ערנסט," ביי הלל קומט זיכער מוזיק. די **משנה** רעדט פון א **חלל** (א מין מוזיק אינסטרומענט / פלייט) ביי הלל.

שאלה אויפן סוף

פארוואס פונקט ביי הלל האבן זיך אנטוויקלט אזויפיל פארשידענע מנהגים אז דער רמב"ם האט געמוזט דערמאנען דעם ענין? דער ענטפער: „ס'איז דא א טעם פון דעם" — אבער עס ווערט נישט ווייטער אויסגעפירט.

[דיגרעסיע: „שלום עליכם" ביי קידוש לבנה — נאכדעם וואס מ'זאגט „תפול עליהם אימתה ופחד", זאגט מען „שלום עליכם" צום נעבנשטייער כדי קלאר צו מאכן אז מ'מיינט נישט אים מיט די קללות — נישט אז מ'דארף ארומגיין זוכן עמעצן. עס ווערט פארגליכן צו סימני ראש השנה ווען מ'זאגט „שיכרתו שונאינו" — מ'מיינט טעראריסטן, נישט דעם קליינעם ברודער.]

[דיגרעסיע: אין פיוטים פון ראש השנה/יום כיפור איז אפט דער סדר פארקרימט — למשל „אל ארך דין", „לבוחן לבבות בדין" — ס'איז obvious אז שטיקלעך געהערן אנדערש, אבער דער עולם פארט ווייטער.]

סיכום פון דעם גאנצן לימוד
הלכות חנוכה פרק ג' האט מען געלערנט דעם עיקר מצוה פון חנוכה — **הדלקת נר חנוכה** (די מעשה, דער יסוד, די ברכות, דער רואה), און דער סדר קריאת ההלל (וועלכע טעג, ברכות, דילוגים, סדר הקריאה בימי חכמים הראשונים). **פרק ד'** וועט זיין אלע פרטים פון הדלקת נר חנוכה.

תמלול מלא

הלכות (מגילה ו)חנוכה פרק ג'

Series: Daily Rambam

Number: 209

Date: 2026-09-30

אין דעם שיעור לערנט מען רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג', וואס הייבט אן מיט די מעשה פון חנוכה און די גזירות פון די יוונים. דער רמב"ם באשרייבט די ישועה, די חשמונאישע מלוכה, און דעם נס פון פך השמן, און ערקלערט פארוואס מען זאגט הלל אויף חנוכה אבער נישט אויף ראש השנה, יום כיפור און פורים. דער שיעור דעקט אויך די הלכות פון ברכות אויף הלל, די אריגינעלע סדר פון קריאת ההלל אין די צייטן פון חכמים הראשונים מיט ענטפערן "הללויה" 123 מאל, און די אנטוויקלונג פון פארשידענע מנהגים.

Argument Flow Summary

סיכום פון דער לערן-סעסיע: רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה, פרק ג

הקדמה און קאנטעקסט

די חברותא לערנט ערב סוכות, אבער זיי לערנען הלכות חנוכה. חנוכה איז א השלמה אויף סוכות — ווי עס שטייט אין ספר מכבים אז מ'האט נישט געמאכט סוכות יענע יאר, און חנוכה איז אכט טעג אזוי ווי סוכות. דער ברוך שאמר זאגט אז דאס איז דער תירוץ אויף דעם בית יוסף'ס קשיא (פארוואס אכט טעג). עס ווערט אויך דערמאנט אז מ'פלאנט א סיום אויף ספר זמנים צו סוכות, וואס פאסט מיט'ן סדר מועדים אין תורה וואס ענדיגט זיך מיט סוכות/שמיני עצרת.

הלכה א — די מעשה פון חנוכה

א) פארוואס דער רמב"ם הייבט אן מיט די מעשה

דער רמב"ם הייבט אן פרק ג מיט דער מעשה פון חנוכה — „בבית שני כשמלכו יון..." — אזוי ווי די גמרא (שבת כא:) פרעגט „מאי חנוכה" און ברענגט די מעשה פון א ברייתא.

פשט: פורים האט א מגילה וואס דערציילט די מעשה, אבער חנוכה האט נישט קיין מגילה. אין פריערדיגע תנאישע מקורות ווערט חנוכה נאר דערמאנט בדרך אגב. דעריבער ברענגט דער רמב"ם (בעקבות די גמרא) די מעשה אליין.

חידושים:

1. דער רמב"ם'ס שיטה אז מ'דארף נישט וויסן גארנישט חוץ פון חומש און דעם ספר: ווייל די מעשה פון חנוכה שטייט נישט אין חומש (נאר אין גמרא), מוז דער רמב"ם עס ברענגען אין זיין ספר — אנדערש ווי פסח, וואו די מעשה שטייט שוין אין חומש. חנוכה מאכט נישט קיין סענס אן אן הסבר, דעריבער גיט דער רמב"ם דעם הסבר.

2. שטימט מיט דער רמב"ם'ס הדגשה אז דרבנן'ס קומען אין רעאקציע צו א מעשה: דער רמב"ם וויל אלעמאל וויזן אז חכמים לייגן נישט סתם צו אויף די תורה, נאר עס איז געווען א מעשה וואס האט ארויסגערופן די תקנה. דאס איז ענליך צום רמב"ן'ס פרינציפ, אבער דער רמב"ם'ס אייגענער וועג: מ'זאגט נישט אז עס איז א דאורייתא, דעריבער איז עס נישט בעיה פון „לא תוסיף."

ב) „גזרו גזירות על ישראל וביטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות"

פשט: די יוונים האבן גוזר געווען גזירות אויף אידן, מבטל געווען זייער דת, און נישט געלאזט לערנען תורה און מקיים זיין מצוות.

חידושים:

1. „ביטלו דתם" vs. „לא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות" — צוויי באזונדערע זאכן: „ביטלו דתם" איז דער רמב"ם'ס אייגענער קאנצעפט-שפראך — ער מיינט אז זיי האבן געוואלט מבטל זיין דעם עצם פון אידישקייט אלס א באזונדערע דת/רעליגיע. „לא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות" איז דער טראדיציאנעלער וועג פון זאגן — די פרטים פון וואס דאס האט באדייט.

2. דער באגריף „דת" ביים רמב"ם: אויף אראביש (וואס דער רמב"ם האט געטראכט אין) זאגט מען „דין" — וואס מיינט רעליגיע (ווי „דין מוחמד"). דער רמב"ם טראכט פון אידישקייט אלס א „דת" — א סיסטעמאטישע רעליגיע. אין תורה (וזאת הברכה — „אש דת") מיינט „דת" א געזעץ, א ברייטערע זאך. אבער דער רמב"ם'ס באנוץ איז מער אין זין פון רעליגיע.

3. פאראלעל צו המן: המן האט אויך געזאגט „ודתיהם שונות מכל עם" — ער האט געוואלט אז אלע פעלקער אין דער אימפעריע זאלן זיך פירן גלייך, אן א באזונדער פאלק מיט אן אייגענע דת. „ביטלו דתם" מיינט אויך דאס — נישט נאר ספעציפישע מצוות, נאר דעם עצם קאנצעפט אז אידן האבן אן אייגענע דת.

ג) „ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם"

פשט: די יוונים האבן אויך פיזיש/מאטעריעל געשעדט — צוגענומען ממון און געשענדעט טעכטער.

חידוש: אין ספר יוסיפון שטייט „בתולה הוגנת תחילה" — דאס יוס פרימע נאכטיס.

ד) „ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטימאו הטהרות"

פשט: זיי זענען אריין אין היכל, צובראכן ווענט/מויערן, און מטמא געווען די טהרות.

חידושים:

1. „פרצו בו פרצות" — נישט סתם צובראכן, נאר מבטל געווען דעם מקום מוגן: דער בית המקדש איז א פלאץ פון קדושה וואו נאר באשטימטע מענטשן טאר'ן אריינקומען (נישט גוים, נישט טמאים). דורך צוברעכן די ווענט האבן זיי מבטל געווען דעם גאנצן קאנצעפט פון א באגרענעצטן הייליגן פלאץ. שלש עשרה פרצות האבן זיי געמאכט (ווי עס שטייט אין משנה מדות).

2. „וטימאו הטהרות" — וויאזוי האבן גוים געוואוסט פון טומאה וטהרה? דריי מהלכים:

- זיי האבן ספעציפיש געוואוסט פון הלכות טומאה וטהרה און בכוונה מטמא געווען.

- זיי האבן נישט געדארפט וויסן די הלכות — זיי האבן פשוט געוואוסט אז נאר אידן טאר'ן טאטשן זייערע הייליגע זאכן, און זיי האבן דווקא אלעס אנגעטאטשט.

- אויטאמאטיש — דורך זייער אריינגיין האבן זיי ממילא מטמא געווען.

דער פאראלעל: אזוי ווי היינט א גוי ווייסט אז שבת ליכט איז וויכטיג פאר אידן און גיסט עס אויס — ער דארף נישט וויסן די פונקטליכע הלכה, ער צעשטערט דיין זאך. אין יענע צייטן האט אפילו א גוי געוואוסט וועגן טומאה וטהרה, ווייל אידן האבן דערמיט געלעבט.

3. „וטימאו הטהרות" אלס הכנה צו דער מעשה פון שמן: דער רמב"ם דערמאנט דאס בכוונה ווייל עס איז א הכנה צום שפעטערדיגן חלק פון דער מעשה — אז מ'האט געדארפט שמן טהור און מ'האט נאר געפונען איין פך. תוספות פרעגט וועלכע טומאה ס'איז געווען אויף דעם אויל.

ה) „וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול"

פשט: עס איז געווען זייער ענג און שווער פאר די אידן, א גרויסער דרוק.

חידושים:

1. רעפערענץ צו הלכות תעניות — „כצר הצורר אתכם": דער רמב"ם רעפערענצט בכוונה דעם מצב פון „צר" — ווי ער שרייבט אין הלכות תעניות אז ווען אידן האבן א צרה, שרייען זיי צום אייבערשטן. דער רמב"ם שרייבט אין זיין הקדמה צו הלכות מגילה אז דער צוועק איז צו וויזן אז דער אייבערשטער איז „קרוב לשבתינו" — ווי עס שטייט „כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו."

2. פארוואס „ולחצום לחץ גדול" נאך „וצר להם"? נאכדעם אז דער רמב"ם האט שוין אין דריי-פיר שורות באשריבן אלע צרות (ביטול דת, ממון, בנות, בית המקדש), וואס טוט צו „ולחצום לחץ גדול"? דער רמב"ם'ס דריי שורות זענען א תמצית פון הונדערטער יארן היסטאריע. „ולחצום לחץ גדול" מיינט אז עס זענען געווען נאך מער צרות וואס ער האט נישט אויסגעציילט — עס איז געווען א גאר שווערע צייט.

ו) „עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם... וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם"

פשט: דער אייבערשטער האט רחמנות געהאט, די חשמונאים האבן זיך מתגבר געווען, געהרגעט די שונאים, און אויסגעלייזט כלל ישראל.

חידושים:

1. „והושיעם מידם" vs. „והושיעו ישראל מידם" — צוויי שטופן פון ישועה: דער רמב"ם באנוצט בכוונה צוויי לשונות: ערשט „והושיעם" (דער אייבערשטער האט זיי געראטעוועט) — דאס איז דער הימלישער חלק. דערנאך „והושיעו ישראל מידם" — דאס איז דער מענטשלעכער חלק, ווי עס האט זיך אויסגעדריקט אין דער וועלט. דער אייבערשטער'ס רחמנות האט זיך אויסגעדריקט דורכדעם וואס ער האט געגעבן די חשמונאים קורעדזש און כוח. זיי האבן עס פאקטיש אויסגעפירט, אבער דער מקור איז געווען פון אויבן.

2. „והרגום" — וועמען? נישט גאנץ יון, נאר די רשעים וואס זענען געקומען טשעפענען די אידן.

ז) „והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני"

פשט: די חשמונאים האבן אוועקגעשטעלט א מלך פון די כהנים, און די אידישע מלוכה האט אנגעהאלטן מער ווי צוויי הונדערט יאר ביז'ן חורבן בית שני.

חידושים:

1. „מן הכהנים" — נישט סתם פעמיליע, נאר א כהונה-ענין: דער רמב"ם'ס לשון „מן הכהנים" ווייזט אז דער פוינט איז נישט געווען סתם צו האלטן די מלוכה אין דער פעמיליע, נאר עס איז געווען א ענין פון כבוד הכהונה. דער רמב"ם אין הלכות מלכים זאגט אז א מלך דארף זיין פון בית דוד — איז דא אפשר א רמז אויף דעם פראבלעם אז זיי האבן נישט גענומען איינעם פון בית דוד. אבער דער רמב"ם שטעלט דאס דא נישט אלס קשיא, ער פארציילט פשוט די מעשה.

2. באוויזן אז דער חשמונאי-מלך איז געווען אן אמת'דיגער מלך: אין הלכות תענית דערמאנט דער רמב"ם די מעשה פון בר כוכבא, וואו ער זאגט „והיה לו מלך גדול" — מ'האט זיך איינגערעדט אז ער איז משיח, „ונפל ביד גוים" — ער איז געפאלן. דער חילוק: דער מלך פון די כהנים איז יא געווען אן אמת'דיגער מלך, ווייל ער האט באמת אויפגעשטעלט א מלכות וואס האט זיך געהאלטן. דער ערשטער דין פון א מלך איז אז ער קען מאכן מלכות — צי ער שטאמט פון בית דוד, צי ער שטאמט פון כהנים. בר כוכבא, וואס איז געשטארבן, האט זיך ארויסגעשטעלט אז ער איז נישט געווען קיין מלך.

3. דער רמב"ם'ס שיטה אז מלכות דארף נישט אייביג האלטן: צוויי הונדערט יאר איז א ריזיגע הצלחה. דער רמב"ם זאגט אויף מלכות המשיח (אין פירוש המשניות, סנהדרין פרק חלק) אז מ'קען גלייבן אז מלכות המשיח וועט זיין טויזנט יאר אדער צענדליגער טויזנטער יארן — ווייל א גוטע מלכות קען זיך האלטן זייער לאנג, אבער אפילו אויף משיח זאגט מען נישט „אויף אייביג."

4. קשיא אויף די „יתר על מאתים שנים": ס'איז נישט קלאר וויאזוי דער רמב"ם רעכנט צוויי הונדערט יאר, ווייל די אקטועלע מלכות חשמונאי (די עצמאית'דיגע חשמונאישע דינאסטיע) האט געדויערט ווייניגער פון 80 יאר. נאכדעם איז געקומען בית הורדוס. הורדוס האט אפיציעל געהרג'עט אלע חשמונאים און זיך געמאכט אליין מלך. הורדוס'עס אידישקייט איז אליין א שאלה — ער איז געווען קוים א איד, אפשר אן אדומי. ער האט חתונה געהאט מיט מרים, אן אייניקל פון די חשמונאים, אבער די גמרא (בבא בתרא ג:) זאגט „כל דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא." דער רמב"ם האט אנגעקוקט די גאנצע תקופה ביז דער חורבן אלס איין המשך — אז ביז דער חורבן איז בערך צוויי הונדערט יאר. דער רמב"ם מוז נישט האלטן אז הורדוס איז געווען פון די חשמונאים — ער זאגט בסך הכל אז אידן האבן געהאט א מלכות. אבער ס'איז שווער צו רופן דאס „מלכות ישראל" ווייל הורדוס איז אליין געווען אונטערגעווארפן אונטער די רוימער.

5. דער אימפעקט פון דעם חשמונאישן נצחון אויף די רוימער: ס'קען זיין אז די רוימער, וואס האבן געזען וואס איז געשען מיט די יוונים, האבן זיך מער גערעכנט מיט די אידן. זיי האבן געוואוסט אז זיי קענען נישט גיין אינגאנצן הרג'ענען די אידן, האבן זיי געמוזט ארבעטן דורך אנדערע וועגן ווי שטעלן אן אייגענעם גאווערנאר.

6. „יתר על מאתים שנים" — די ישועה האט לאנג אנגעהאלטן: אנדערש ווי פורים, וואו די ישועה איז געווען א קורצע עפיזאדע (פון תענית אסתר ביז פורים), איז די חנוכה-ישועה געווען א לאנגצייטיגע — מער ווי צוויי הונדערט יאר פון אידישער מלוכה.

ח) „וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום בחמישה ועשרים בחודש כסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור אלא פך אחד..."

דער רמב"ם'ס לשון: „וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום בחמישה ועשרים בחודש כסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים, עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור."

פשט: אום כ"ה כסלו האבן אידן באזיגט זייערע שונאים, זענען אריין אין היכל, געטראפן נאר איין פך שמן טהור וואס האט געקלעקט פאר איין טאג, און פון דעם האט מען געצינדן די נרות המערכה אכט טעג, ביז מ'האט געמאכט נייעם שמן טהור.

חידושים:

1. דער רמב"ם זאגט נישט „ונעשה בו נס": אין דער מדויקת'דיגער מהדורה פון רמב"ם (הרב שילת'ס אויסגאבע) שטייט נישט די ווארט „נס" אין דעם קאנטעקסט. דער דרוקער האט געפילט אז עפעס פעלט, און האט אריינגעשריבן „ונעשה בו נס" — אבער דאס איז א צוגאב פון דעם דרוקער,

נישט דער רמב"ם'ס אריגינעלע ווערטער. דער דרוקער האט צוויי מאל אריינגעשריבן די ווארט „נס" אין די הלכות, וואס ווייזט אז ס'האט געדריקט פאר איינעם אז ס'פעלט. הרב שילת, וואס איז דער בר סמכא אין דעם נושא, האט פעסטגעשטעלט אז ס'איז נישט דער רמב"ם'ס אריגינעלע גירסא. (דאס איז שוין באקאנט פון חיים זעליג סלאנימסקי'ס מאמר „נס פך השמן".)

2. דער רמב"ם'ס שיטה אויף נסים — ישועה איז דער עיקר, נישט דער נס: דער רמב"ם גלייבט אז די השגחה איז דאס וואס האט געהאלפן די אידן. אבער ער לייגט נישט דעם אקצענט אויף א ספעציפישן נס שלא כדרך הטבע (אז דער אויל האט זיך געברענט עקסטרע). ער איז מרחיב די גאנצע מעשה כדי צו ווייזן פארוואס מ'צינדט לעכט — ווייל אזוי איז געווען די מעשה, דאס איז דער זכר. ער איז נישט מדגיש אז מ'צינדט לעכט ווייל ס'איז געווען א נס אין די לעכט; מ'צינדט לעכט ווייל ביים נצחון איז געווען די מעשה מיט די לעכט, און דאס איז דער זכר דערפון.

3. אנאלאגיע פון נסים אין בית המקדש: אין משניות (אבות ה) שטייט אז אין בית המקדש זענען געווען פארשידענע נסים, אבער מ'מאכט נישט קיין יום טוב ווייל ס'איז געווען עפעס א נס. א יום טוב מאכט מען ווייל ס'איז געווען א גרויסע ישועה — אידן זענען געווען אין עת צרה און זיי האבן געהאט א ישועה. ווען ס'וואלט נישט געווען דער נס אבער יא די ישועה — וואלט אויך געווען א יום טוב. ווען ס'וואלט נישט געווען קיין ישועה נאר א נס — וואלט נישט געווען קיין יום טוב. לויט דער שיטת הרמב"ם, דער יום טוב איז וועגן די ישועה, נישט וועגן דער נס.

4. חנוכה איז א נס בדרך הטבע — מער ווי פורים: דער עולם ווייסט אז פורים איז א נס בדרך הטבע, אבער חנוכה איז אפילו מער בדרך הטבע — מ'האט געמאכט א מלחמה, מ'האט זיך געשלאגן, מ'האט געוואונען. פורים איז אין א געוויסע זין מער א נס, ווייל ס'איז געווען דורך שתדלנות — פונקט אז דער משוגע'נער מלך האט זיך פארליבט אין אסתר.

5. דער רמב"ם האט אויך נישט געזאגט „רבים ביד מעטים" וכדומה: ער האט נישט אריינגעשריבן די לשון פון „על הנסים" (רבים ביד מעטים, טמאים ביד טהורים, וכו'). דער עיקר ווארט ביים רמב"ם איז אז ס'איז געווען א ישועה. דאס אז די ישועה איז געקומען אומדערווארט מאכט עס נאך א גרעסערע ישועה, אבער דער רמב"ם וויל נישט זען דוקא זאכן שלא כדרך הטבע — ער וויל זען ישועות.

6. דער רמב"ם זאגט נישט „חותמו של כהן גדול": די גמרא (שבת כא:) זאגט אז דער פך האט געהאט א זיגל פון כהן גדול. דער רמב"ם איז מקצר און דערמאנט דאס נישט.

7. „עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור" — דער הסבר פארוואס אכט טעג: דער רמב"ם ערקלערט אז די אכט טעג זענען געווען ווייל ס'האט אזוי לאנג געדויערט ביז מ'האט געקענט מאכן נייעם ריינעם שמן.

8. [דיגרעסיע: מקורות פון ארץ ישראל וועגן דעם נס:] אין אלע מקורות פון ארץ ישראל שטייט אפילו נישט די מעשה פון דעם נס מיט די נרות — נאר אין בבלי (שבת כא:).

9. דאטום פון כ"ה כסלו — מלחמה אדער הדלקה? עס איז נישט אזוי קלאר צי דער כ"ה כסלו איז דער טאג פון דער מלחמה-נצחון אדער דער טאג פון אריינגיין אין בית המקדש. עס קען זיין אז דער רמב"ם מיינט אז די ערשטע ישועה (מלחמה) איז געווען כ"ה כסלו, אבער דאס אריינגיין אין היכל איז געווען שפעטער. א צווייטער מהלך האלט אז דער כ"ה כסלו איז דוקא דער טאג פון דער הדלקת הנרות (דאס צינדן אין בית המקדש), נישט נאר דער מלחמה-טאג, ווי עס שטייט אויך אין דער ברייתא אין גמרא.

ט) „ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחילתן מלילי חמישה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל"

פשט: וועגן דער גאנצער מעשה האבן די חכמים פון יענער דור מתקן געווען אז די אכט טעג, אנהייבנדיג פון דער נאכט פון כ"ה כסלו, זאלן זיין טעג פון שמחה און הלל.

חידושים:

1. „ומפני זה" — גייט אויף דער גאנצער מעשה: דער רמב"ם זאגט „ומפני זה" — וועגן דער גאנצער לאנגער מעשה וואס ער האט דערציילט (די גזירות, דער נצחון, די מלכות, דער פך השמן). דאס הייסט אז די תקנה פון חנוכה איז באזירט אויף דער גאנצער ישועה, נישט נאר אויף דעם נס פון פך השמן.

2. כ"ה כסלו — דער טאג פון דער ישועה: דער הדלקת נרות איז געווען דער פיינאלע — דער מאמענט ווען אלע אידן האבן מיטגעהאלטן אז מ'האט פיינעלי מצליח געווען מיט דער ישועה. פון דעם קליינעם ביסל שמן האט מען אנגעצינדן אכט טעג, און יעדער האט גערעדט דערוועגן. דערפאר האט מען קובע געווען דעם וועג פון אפצייכענען דעם נס דורך לעכט — ווייל דאס איז געווען דער סימבאלישער סוף פון דער ישועה.

3. וואס מיינט „שמחה" און וואס מיינט „הלל"? איין מהלך: „שמחה" מיינט א מצב (state of mind) — זיך פרייען, און „הלל" מיינט א פעולה — דאנקען דעם אייבערשטן (זאגן הלל). א צווייטער מהלך: „שמחה" קען זיין דער ביטוי פון שמחה דורך די נרות — דאס צינדן נרות איז דער אויסדרוק פון שמחה (א „סעלעברעישאן").

[דיגרעסיע: א פארשלאג צו מאכן א חילוק אז פריער איז געווען צוויי סארטן צער — צער גוף (בנותם, ממון) און צער נשמה (תורה-צער) — און דעריבער איז דא שמחה (קעגן צער גוף) און הלל (קעגן צער נשמה) — ווערט שארף אפגעוויזן: „איך האב נישט ליב די סארט תורות... די גאנצע חילוק פון נשמה און גוף עקזיסט נישט. שטותים מיט לאקשן. די אידן זענען פרייליך, דער אייבערשטער האט זיי געראטעוועט."]

י) „ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות"

פשט: מ'צינדט אן לעכט ביינאכט אויף די טירן פון די הייזער, יעדע נאכט פון די אכט נעכט.

חידושים:

1. „בערב" — ביינאכט — פאסט מיט דעם וואס מ'האט געלערנט אין הלכות בדיקת חמץ, אז ביינאכט איז א צייט פאר לעכט (לעכט ווערט באמערקט ביינאכט).

2. „בכל לילה ולילה" — דער בית יוסף'ס קשיא: דא ליגט אויך דער בית יוסף'ס קשיא (פארוואס אכט טעג אויב דער פך שמן האט געקענט ברענען איין טאג). דער רמב"ם'ס לשון „כל לילה ולילה" מיינט אז יעדע נאכט האט מען פריש אנגעצינדן — נישט איין לאנגע ליכט ווי א יום כיפור ליכט, נאר יעדע נאכט באזונדער א נייע הדלקה.

הלכה ב — „וימים אלו הן הנקראין חנוכה"

דער רמב"ם'ס לשון: „וימים אלו הן הנקראין חנוכה."

פשט: די טעג ווערן גערופן „חנוכה."

חידושים:

1. פארוואס הייסט עס „חנוכה"? דער צאנזער רב'ס פשט: דער רמב"ם זאגט נישט אז עס הייסט חנוכה ווייל מ'האט מחנך געווען (אייגעווייט) דעם בית המקדש מחדש. עס איז נישט געווען א חורבן גמור — דער בנין איז נישט צעשטערט געווארן, נאר א „פרצה" (ברעך) — מ'האט אויפגעהערט מיט עבודה. דאך הייסט עס „חנוכה" — ווייל ווען א מענטש הייבט צוריק אן א זאך נאך א הפסקה, הייסט עס אויך „אנגעהויבן" (חנוכה = אנהייב/חינוך).

2. חידוש וועגן חורבן: אויך ביים חורבן בית המקדש, דאס וואס עס האט פארברענט איז נישט דער עיקר פראבלעם. „שבעה עשר בתמוז בטל התמיד" — דער עיקר חורבן איז ווען דער מוסד (אינסטיטוציע) הערט אויף צו פונקציאנירן, נישט דאס פיזישע פארברענען. א פייער אין א בית מדרש

— מ'בויט איבער. אבער ווען דער מוסד ווערט בטל, דאס איז חורבן. דאס זעלבע ביי חנוכה: דער בנין האט עקזיסטירט, אבער דער מוסד איז געווען חרוב — מ'האט נישט געלאזט דינען, מ'האט ארייגעשטעלט צלמים. דערפאר איז דאס צוריקקומען פון דער עבודה א „חנוכה" — א חינוך מחדש פון דער אינסטיטוציע.

3. דער רמב"ם'ס שטייגער צו דעפינירן ווערטער: דער רמב"ם האט א מנהג צו דעפינירן טערמינען — ווי למשל אין הלכות קידוש החודש (שנה סדירה, שלימה, חסרה), אין הלכות אישות, אד"ג. דא דעפינירט ער „חנוכה." ער האט שוין פריער גענוצט דאס ווארט „חנוכה" (ביי הלכות תענית ציבור), אבער דא גיט ער דעם פארמעלן דעפיניציע.

הלכה ג — אסור בהספד ותענית

דער רמב"ם'ס לשון: „אסורין בהספד ותענית כימי הפורים."

פשט: די טעג פון חנוכה זענען אסור אין הספד (טרויער-רעדעס) און תענית (פאסטן), אזוי ווי פורים.

חידושים:

1. דער פארגלייך צו פורים: דא ליגט דער ענליכקייט צווישן חנוכה און פורים — ביידע רבנן'דיגע ימים טובים האבן דעם זעלבן דין פון איסור הספד ותענית. ביי תורה'דיגע ימים טובים איז דא שביתה ממלאכה און מצות שמחת יום טוב. ביי רבנן'דיגע ימים טובים איז דער דעפיניציע פון יום טוב — אסור בהספד ותענית.

2. צי מיינט „אסור בהספד" אז מ'דארף זיך פרייען? „אסור בהספד" מיינט נישט בלויז א לאו (נישט טרויערן), נאר עס אימפליצירט א קום (מ'דארף זיך פרייען). עס קען דאך נישט זיין אז א טאג איז אסור בהספד אבער חוץ פון דעם איז ער א פלאכער וואכעדיגער טאג.

3. א נואנסירטע הסברה: געווענליך, ווען עס קומט פאר א הספד, איז דא א „היתר" צו זיין טרויעריג. אויף חנוכה ארבעט אפילו דער היתר נישט — אפילו ווען עס איז דא א סיבה צו טרויערן, טאר מען נישט, ווייל מ'דארף זיין פרייליך.

הלכה ד — הדלקת נרות איז מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה

א) „והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה"

פשט: דאס צינדן נרות חנוכה איז א מצוה מדברי סופרים (מדרבנן), אזוי ווי קריאת המגילה.

חידושים:

1. וואס מיינט „מצוה מדברי סופרים"? עס זענען דא תקנות חכמים וואס זענען נישט קיין „מצוה מדברי סופרים" — דא זאגט דער רמב"ם אז נר חנוכה האט דעם סטאטוס פון א פולע מצוה. אדער פארקערט: „מדברי סופרים" קומט אויסשליסן מדאורייתא.

2. דער פארגלייך צו ימים טובים מן התורה: אזוי ווי יעדער יום טוב דאורייתא האט א ספעציפישע מצוה (פסח — מצה, סוכות — לולב/סוכה, ראש השנה — שופר), אזוי האבן אויך די רבנן'דיגע ימים טובים זייערע ספעציפישע מצוות: פורים — מגילה, חנוכה — נר חנוכה. דער איסור הספד ותענית איז ענליך צו דער עצם שביתת יום טוב (וואס איז ביי אלע ימים טובים), אבער די ספעציפישע מצוה איז באזונדער פאר יעדן יום טוב. [באמערקונג: דער רמב"ם אליין קנעקט נישט אזוי די זאכן — אפילו סוכה און לולב האט ער אינגאנצן צוטיילט.]

ב) „כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה"

פשט: יעדער וואס איז מחויב אין קריאת המגילה איז אויך מחויב אין הדלקת נר חנוכה — אריינגערעכנט פרויען.

חידושים:

1. דער יסוד: „אף הן היו באותו הנס": דער רמב"ם האט שוין קלאר געזאגט אין הלכות מגילה אז אויך פרויען זענען מחויב. דער טעם איז „אף הן היו באותו הנס." ביי פורים איז עס דורך אסתר, ביי חנוכה דורך יהודית.

2. מחלוקת ראשונים אין פירוש „אף הן היו באותו הנס": (א) עס מיינט אז די פרויען זענען אויך געווען אין סכנה (זיי זענען געווען א חלק פון דעם צרה און זענען געהאלפן געווארן). (ב) רש"י'ס שיטה — אז זיי האבן געהאט אן עקסטרע ראלע אין דעם נס (ווי אסתר, ווי יהודית). דער פשט אין דער גמרא איז קלאר ווי (א): די גמרא זאגט „ולאו ישראל נינהו" — מיינענדיג, זיי זענען דאך אויך אידן וואס זענען געווען אין דער צרה.

ג) ברכות פון נר חנוכה

דער רמב"ם'ס לשון: „והמדליק אותה בלילה הראשון מברך שלש ברכות: (א) ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של חנוכה, (ב) שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, (ג) שהחיינו."

פשט: דער וואס צינדט אן די ערשטע נאכט מאכט דריי ברכות: ברכת המצוה (להדליק נר), שעשה נסים, און שהחיינו.

חידושים:

1. דער קשר צווישן מצוה און ברכה: דאס וואס דער רמב"ם רעדט וועגן ברכות איז א המשך פון דעם וואס ער האט געזאגט אז עס איז א „מצוה מדברי סופרים" — ווייל פאר א מצוה מדרבנן מאכט מען א ברכה, ווי מ'האט שוין געלערנט אין הלכות ברכות.

2. „נר של חנוכה" — דער רמב"ם'ס דקדוק מיט „של": דער רמב"ם שרייבט „נר של חנוכה" (נישט „נר חנוכה"). לויט דעם רמב"ם'ס דקדוק, דאס ווארט „של" איז מצטרף צו דער נעקסטע ווארט.

3. פארוואס איז נישטא „שעשה נסים" אויף פסח? צוויי תירוצים:

- (א) ביי פסח איז שוין דא א ברכה — „אשר גאלנו" — וואס איז א ספעציעלע ברכה פאר די נסים, א מער אויסגעברייטערטע נוסח פון דער זעלבער אידעע.

- (ב) אפשר האט עס צו טון מיט דעם אז חנוכה/פורים זענען דרבנן, און דערפאר זאגט מען דוקא „שעשה נסים." די ברכה „שעשה נסים לאבותינו" איז א כללות'דיגע ברכה — ענליך צו דער ברכה וואס דער רמב"ם רעכנט אויס אין הלכות ברכות פאר „הרואה מקום שנעשה בו נס" (איינער וואס זעט א פלאץ וואו א נס איז געשען). ביי חנוכה/פורים האט מען דאס מתקן געווען פאר אלע דורות, אנדערש ווי געווענליך וואו עס איז נאר ווען א מענטש זעט דעם פלאץ און דערמאנט זיך.

ד) „וכל הרואה אותה" — ברכות פאר דעם וואס זעט

דער רמב"ם'ס לשון: „וכל הרואה אותה... מברך שתים: שעשה נסים ושהחיינו."

פשט: איינער וואס זעט נר חנוכה (אבער צינדט נישט אליין) מאכט צוויי ברכות: שעשה נסים און שהחיינו (די ערשטע נאכט), אבער נישט „להדליק" ווייל ער האט נישט געצינדן.

חידושים:

1. פארוואס קען דער „רואה" נישט מאכן „להדליק"? דער „רואה" האט נישט מקיים געווען דעם מעשה פון הדלקה, דערפאר קען ער נישט מאכן די ברכת המצוה „להדליק." אבער ער קען יא מאכן „שעשה נסים" ווייל ווען ער זעט די נרות חנוכה דערמאנט ער זיך פון די נסים.

2. „הרואה" איז דער פאראלעל צו „השומע" ביי אנדערע מצוות: ביי שופר און מגילה איז דא א מצוה פון הערן — דער שומע איז יוצא דורך שמיעה. אבער ביי חנוכה ליכט איז נישטא קיין „שמיעה" — מ'קען נישט „הערן"

חנוכה ליכט. דער רואה איז דער עקוויוואלענט פון דער שומע. אזוי ווי ביי שופר דער שומע מאכט א ברכה ווען ער הערט אליין (אן דעם בעל תוקע'ס ברכה), אזוי אויך דער רואה מאכט ברכות ווען ער זעט חנוכה ליכט. אבער ווייל די מצוה איז הדלקה (נישט ראיה), קען דער רואה נישט מאכן „להדליק" — ער מאכט נאר די צווי ברכות. אויב ער הערט פון דעם בעל מדליק'ס ברכה, איז ער יוצא דערמיט. אבער מ'מוז נישט דווקא זיין ביי דער מעמד הדלקה — א פרוי וואס קומט אהיים שפעטער און זעט אז דער מאן האט שוין געצינדן, מאכט צוויי ברכות.

3. צי איז דאס „זען" אליין א מצוה? דאס זען איז אליין א קיום — מ'דערלעבט עפעס און מ'מאכט א ברכה, ענליך צו „שהחיינו."

4. דער גרויסער „ווערקער" אין מפרשים: דער רמב"ם איז נישט מסביר קלאר פון וועם מ'רעדט ביי „והרואה" — וואס פאר א מענטש איז דאס? אין די מפרשים איז דאס א גרויסע סוגיא.

[דיגרעסיע: דאס גיט אן אנדערע בליק אויף יום טוב: אזוי ווי דער רמב"ם האט געזאגט אז מ'פלעגט זיך דרייען מיט ד' מינים א גאנצן טאג (סוכות), אזוי אויך חנוכה'ס אווירה איז א גאנצע צייט צו זען אורות. מענטשן צעמישן צווישן דער מינימאלער הלכה (הדלקה עושה מצוה, א האלבע שעה) און דער ריאליטי פון וויאזוי מ'פייערט א יום טוב. חנוכה מיינט נישט אז מ'צינדט פאר א מינוט און גייט אוועק.]

ה) חילוק צווישן ערשטע נאכט און אנדערע נעכט

דער רמב"ם: ערשטע נאכט — המדליק מאכט דריי ברכות, הרואה מאכט דריי. אנדערע נעכט — המדליק מאכט צוויי, הרואה מאכט איינע (שעשה ניסים), ווייל שהחיינו זאגט מען נאר בלילה הראשון.

הלכה ד — הלל אויף חנוכה

א) „כל יום ויום משמונת הימים האלו גומרין את ההלל" — גאנץ הלל אלע אכט טעג

דער רמב"ם: „כל יום ויום משמונת הימים האלו גומרין את ההלל" — מ'זאגט גאנץ הלל אלע אכט טעג. די ברכה איז „אשר קידשנו במצוותיו וציונו לגמור את ההלל". בין יחיד בין ציבור.

פשט: אלע אכט טעג חנוכה זאגט מען גאנץ הלל מיט א ברכה, סיי א יחיד סיי א ציבור.

חידושים:

1. נוסח „לגמור" vs. „לקרוא": דער רמב"ם'ס נוסח איז „לגמור את ההלל", אבער אשכנזים זאגן „לקרוא את ההלל". אלע זענען מודה אז דער אריגינעלער נוסח איז „לגמור". ספרדים זאגן טאקע „לגמור".

2. דער מהר"ם מרוטנבורג'ס חומרא: דער מהר"ם האט געטוישט דעם נוסח צו „לקרוא" ווייל ער האט מורא געהאט פון זאגן ליגנט — אויב ער פארגעסט איין ווארט אדער אות, האט ער נישט באמת „געגומר'ט" (געענדיגט) דעם הלל, און ער וואלט געזאגט א שקר אין דער ברכה. ער האט מורא'דיג מקפיד געווען אויף נישט זאגן ליגנט.

3. דער ראש חולק אויף זיין רבי (מהר"ם): דער ראש, וואס איז געווען א תלמיד פון מהר"ם, חולק'ט און זאגט אז „לגמור" מיינט בכלל נישט „ענדיגן" — עס מיינט „זאגן", אזוי ווי „גמרא גמור" (לערנען/זאגן גמרא), „גומר" = „אומר". ממילא איז נישטא קיין חשש פון שקר. דער ראש איז געווען זייער אינדעפענדענט און האט געמעגט חולק זיין אויף זיין רבי'ן — אין יענע צייטן איז נאך געווען נארמאל צו זאגן אז דער רבי איז נישט גערעכט.

4. אפשר איז „לגמור" א שיינע לשון ווייל עס איז לאפוקי פון טעג ווען מ'זאגט נאר חצי הלל (מנהג). אויך, אפשר האט דער מהר"ם געוואלט אז אלע ימים טובים זאלן האבן די זעלבע ברכה, צו פארמיידן טעותים.

5. נאך א הסבר פאר מהר"ם: ווייל הלל'ס אופן איז אז דער בעל תפלה זאגט רוב און דער

עולם זינגט נאר מיט — אויב אזוי פעלט אין „לגמור" ווייל דער יחיד זאגט נישט באמת די גאנצע הלל אליין.

6. „בין יחיד בין ציבור": הגם הלל קומט בעצם בציבור, קען אויך א יחיד אליין זאגן הלל מיט א ברכה.

ב) ברכה אויף מצוות דרבנן: „וציונו"

דער רמב"ם: „אף על פי שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים" — וויאזוי זאגט מען „אשר קידשנו במצוותיו וציונו"? ענטפערט ער: „כדרך שמברך על המגילה ועל העירוב" — אזוי ווי מ'מאכט ברכות אויף מגילה, עירוב, און נר חנוכה. „שכל דבר שהוא ודאי מדבריהם מברכין עליו."

פשט: אויף יעדע ודאי'דיגע מצוה דרבנן מאכט מען א ברכה מיט „וציונו".

חידושים:

1. „ודאי" מיינט נישט לאפוקי ספק דרבנן אין דעם רגיל'ן זין: „ודאי" מיינט אז די חכמים האבן מתקן געווען א פאזיטיווע מצוה (א נייע תקנה), נישט בלויז א חומרא וועגן א ספק.

2. דמאי — דער דוגמא פון ספק דרבנן: „דבר שהוא מדבריהם ועיקר עשייתם לו מפני הספק, כגון מעשר דמאי, אין מברכין עליו." דמאי איז א פאל וואו מדאורייתא דארף מען נישט מעשר'ן, אבער די חכמים האבן געהייסן מעשר'ן ווייל זיי האבן חושש געווען — דאס איז מער א סייג/ספק, נישט א נייע מצוה, און דערויף מאכט מען נישט קיין ברכה.

3. דער רמב"ם'ס קשיא אויף זיך אליין — יום טוב שני: אויב אויף ספק דרבנן מאכט מען נישט קיין ברכה, וויאזוי מאכט מען ברכות אויף יום טוב שני, וואס דער רמב"ם אליין האט מסביר געווען (אין הלכות קידוש החודש) אז עס איז אן ענין פון ספק? ענטפערט דער רמב"ם: „כדי שלא יזלזלו בו" — ביי יום טוב שני האבן די חכמים ספעציעל געמאכט אז מ'זאל מאכן ברכות כדי מ'זאל נישט מזלזל זיין. דער חילוק: ביי דמאי ווייסט יעדער אז ס'איז נאר מדרבנן, מ'וועט נישט מזלזל זיין. אבער ביי יום טוב — דער פשט איז אז ס'איז יום טוב, און אן ברכות וואלט מען מזלזל געווען.

4. באמערקונג: דער רמב"ם האט נישט געפרעגט די זעלבע קשיא (וויאזוי זאגט מען „וציונו" אויף דרבנן) פריער ביי הדלקת נר חנוכה, הגם ער זאגט דארט אויך „וציונו" — ווייל ביי חנוכה נרות רעדט שוין די גמרא דערפון.

5. דער חילוק צווישן „לשון הברכה" (הלכות ברכות) און „טעם התקנה" (דא): אין הלכות ברכות פרק י"א האט דער רמב"ם מסביר געווען וויאזוי דער *נוסח* „אשר קדשנו במצוותיו וציונו" שטימט אויף מצוות דרבנן (דורך דעם ציווי צו פאלגן חכמים). דא רעדט דער רמב"ם נישט פון דעם נוסח, נאר פון דעם טעם פארוואס די חכמים האבן בכלל מתקן געווען א ברכה אויף יום טוב שני — א באזונדערע שאלה.

6. דער ראב"ד'ס מחלוקת — ספק דאורייתא מיט אדער אן א ברכה: דער רמב"ם'ס שיטה: ביי ספק דאורייתא טוט מען די מעשה (ספק דאורייתא לחומרא), אבער מאכט מען נישט קיין ברכה, ווייל ספק ברכות להקל — די ברכה אליין איז דרבנן, און אויף א ספק דרבנן גייט מען לקולא. דער ראב"ד חולק: ווען מ'טוט א ספק דאורייתא, מאכט מען יא א ברכה, ווייל מ'טוט דאך א מצוה דאורייתא. פארוואס מאכט מען נישט קיין ברכה אויף דמאי? ווייל דמאי איז נישט אמאל א ריכטיגע ספק — „רוב עמי הארץ מעשרין הן" — ס'איז א תקנה דרבנן מפני א חשש, צוויי לעוועלס אראפ (ספק + דרבנן), און אויף אזעלכע זאכן מאכט מען נישט קיין ברכה.

7. „שלא יזלזלו" — ספעציעל ווען ס'איז שוין נישטא קיין ספק: א פארשלאג אז דער עיקר חידוש פון „שלא יזלזלו" איז ספעציעל היינט, ווען מ'איז מקדש לויט דעם לוח און ס'איז שוין נישטא קיין ספק בכלל — ס'איז בלויז „מנהג אבותינו בידינו". דעמאלט איז דא א גרעסערע סכנה פון זלזול. דאס ווערט אפגעווייזן: (א) דער רמב"ם זאגט עס נישט בפירוש. (ב)

פארקערט — מיר האבן שוין געלערנט אין רמב"ם אז היינט, ווען ס'איז א מנהג, איז עס מער חמור, נישט ווייניגער. ווייל יעצט איז עס אוודאי קיין ספק, ס'איז א קלארע תקנה דרבנן, און אויף דרבנן מאכט מען א ברכה.

8. די מהות פון יום טוב שני — ס'מוז זיין אן אמת'דיגע יום טוב: „ס'איז נישטא אזא זאך יום טוב מספק." מ'קען נישט זאגן אז איינער זאל זיך פרייען „על הצד" — „א ספק פלייש עסן גייט נישט." יום טוב שני מוז זיין אן אמת'דיגע יום טוב — דאס איז „די סוד פון יום טוב שני." ממילא מאכט מען א ברכה, און אפילו שהחיינו — ווייל ס'איז א נייער יום טוב. א ראיה פון אנדערע הלכות: ביי שמיני עצרת נעמט מען נישט קיין לולב, אויך צוליב „שלא יזלזלו" — ווייל מ'וועט מיינען אז ס'איז נישט א ריכטיגער יום טוב. דאס ווייזט אז יום טוב שני האט אן אנדערע מהות ווי א רעגולערע תקנה.

ג) „ולא הלל של חנוכה בלבד... אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים"

דער רמב"ם'ס ווערטער: „ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים, אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל."

פשט: נישט נאר הלל פון חנוכה איז מדברי סופרים, נאר הלל איז אייביג מדרבנן — אויף אלע טעג וואו מ'זאגט גאנץ הלל.

חידושים:

1. פארוואס שטייט הלכות הלל דא אין הלכות חנוכה: מ'וואלט געקענט מיינען אז נאר חנוכה-הלל איז מדרבנן (ווייל חנוכה גופא איז מדרבנן), אבער הלל פון פסח/סוכות איז מדאורייתא (ווי דער בה"ג האלט). דער רמב"ם זאגט: ניין, אפילו הלל פון דאורייתא'דיגע ימים טובים איז מדרבנן. דערפאר פאסט עס אין הלכות חנוכה — דער רמב"ם האט ארגאניזירט ספר זמנים לויט דאורייתא/דרבנן, און הלל איז א מצוה דרבנן, ממילא געהערט עס דא.

2. הלל איז א באזונדערע תקנה, נישט א חלק פון תפילה אדער יום טוב: דער רמב"ם האט נישט געלייגט הלל אין הלכות תפילה אדער הלכות שביתת יום טוב, ווייל הלל איז נישט א חלק פון תפילה און נישט א חלק פון יום טוב. „זיי האבן געמאכט הלל ווען זיי האבן געמאכט הלל" — ס'איז א באזונדערע תקנה פאר זיך, וואס די חכמים האבן קובע געווען אויף געוויסע טעג.

3. דער קשר צווישן חנוכה און הלל — אפשר דער מקור פון הלל: דער קשר צווישן הלל און חנוכה איז שוין פון דער גמרא — „במה מדליקין" שטייט צוזאמען מיט הלכות הלל. „קבעום בהלל והודאה" ווייזט אז הלל האט א ספעציעלע שייכות צו חנוכה. אפשר האבן די חכמים מתקן געווען הלל ביים נס פון חנוכה, און דערנאך אויסגעשפרייט צו אלע ימים טובים — „די מקור דערפון איז אויף חנוכה." א ראיה: די צווייטע העלפט פון הלל (הודו וכו') רעדט ממש וועגן דער מעשה פון חנוכה — „כל גוים סבבוני," מלחמה מיט די גוים, און „אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה" — דאס גייט אויף בית המקדש.

ד) וועלכע טעג זאגט מען הלל

דער רמב"ם'ס ווערטער: „שמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג (סוכות), ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח, ויום עצרת."

פשט: 18 טעג אין יאר זאגט מען גאנץ הלל: 8 טעג סוכות, 8 טעג חנוכה, ערשטער טאג פסח, און שבועות.

ה) ווען מ'זאגט נישט הלל — ראש השנה ויום כיפור

דער רמב"ם: „ראש השנה ויום הכיפורים אין בהן הלל, לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתירה."

פשט: ראש השנה און יום כיפור — מ'זאגט נישט הלל ווייל עס זענען טעג פון תשובה, יראה, און פחד, נישט טעג פון שמחה יתירה.

חידושים:

1. „יראה ופחד" גייט מער אויף יום כיפור, „תשובה" מער אויף ראש השנה — אבער אלע דריי אייגנשאפטן געהערן צוביידע טעג. דער שליסל-אויסדרוק איז „לא ימי שמחה יתירה" — עפעס שמחה איז דא (ס'איז דאך א מצוה פון שמחה אויף ראש השנה), אבער נישט שמחה יתירה, און הלל דארף שמחה יתירה.

2. הלל — איז עס וועגן נסים אדער וועגן שמחה? מ'וואלט געקענט זאגן אז הלל איז אויף נסים וואס זענען געשען. אבער דאס שטימט נישט גוט מיט שבועות (עצרת) — צי מתן תורה איז א „נס"? דער רמב"ם'ס לשון ווייזט אז הלל איז וועגן שמחה יתירה, נישט נאר וועגן נסים. מ'וואלט אויך געקענט זאגן אז יום כיפור האט א שמחה (דער אייבערשטער איז מוחל), אבער דער רמב"ם האלט אז ס'איז נישט שמחה יתירה.

3. דער גמרא'ס יסוד — הלל קומט מיט יום טוב, נישט מיט נס: די גמרא'ס הנחה (ערכין י׳ ע"ב) איז אז יעדער טאג וואס הייסט א מועד דארף מען זאגן הלל. דאס איז אנדערש ווי דער „שכל הישר" וואס מ'וואלט געזאגט — אז הלל קומט ווייל ס'איז געווען א נס. לויט דער גמרא איז דער יסוד: ווען ס'איז א יום טוב, זאגט מען הלל. דערפאר פרעגט די גמרא אויף ראש השנה — ס'איז דאך א מועד, פארוואס נישט הלל?

4. פארוואס וואלט מען געמיינט הלל אויף ראש השנה: אלע ימים טובים זענען זכר ליציאת מצרים. דאס אז יודן קענען קומען אין בית המקדש און האבן ימים טובים — דאס אליין איז א זכר אז מיר זענען פריי, בני חורין. ווען יודן האבן א גוטן טאג, לויבן זיי דעם אייבערשטן — ס'איז אלעס קאנעקטעד מיט יציאת מצרים. הלל זאגט מען אלעמאל „על בצאת ישראל ממצרים, על הנסים וואס דער אייבערשטער האט געטון במשך אלע דורות" — ווען ס'איז א גוטן טאג, ווען מ'גייט אין בית המקדש, דעמאלטס איז די זמן פון סעלעברעישאן. ממילא וואלט מען געמיינט אז אויך ראש השנה, אלס יום טוב, דארף מען זאגן הלל. זאגט די גמרא: ניין, ראש השנה איז נישט אזא טאג.

5. די אגדתא פון „בקשו מלאכי השרת": די גמרא (ערכין י׳ ע"ב) פארציילט: „אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים?" ענטפערט דער אייבערשטער: „אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וישראל אומרים שירה?" ס'איז דא א פאראלעלע אגדתא ביי שביעי של פסח / קריעת ים סוף: „בקשו מלאכי השרת לומר שירה" — און דער ענטפער איז „מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?" ביי ביידע פרעגן די מלאכים פארוואס נישט שירה, און ביי ביידע איז דער ענטפער אז ס'איז דא א געוויסע פחד אדער טראגעדיע וואס פארהינדערט שירה.

6. דער רמב"ם'ס שיטה — איבערדרייען פון הימל אויף דער ערד: דער רמב"ם האט, אזוי ווי ער טוט ביי שופר און אין אסאך אנדערע פלעצער (ז"ב הלכות תענית), איבערגעדרייט דאס וואס שטייט אין דער גמרא „אין הימל" — אויף דער ערד. די גמרא רעדט פון „מלך יושב על כסא דין, ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו" — דאס איז וואס דער אייבערשטער טוט למעלה. דער רמב"ם האט דאס איבערגעטייטשט צו: „ימי תשובה ויראה ופחד" — דאס איז וואס ביי אונז, אויף דער ערד, ס'איז ימי תשובה. כידוע, אין פירוש המשנה זאגט דער רמב"ם א לשון אז ראש השנה איז „ימי ברכה ממנו אליו." דאס ווערט פארגליכן מיט דער לשון פון ר׳ שלמה אבן גבירול'ס כתר מלכות, און ס'איז אויך דא אין רמב"ן, חובת הלבבות.

[דיגרעסיע: מלאכים זענען די וואס זאגן שירה — דאס איז זייער „דזשאב." ביי אידן איז דער ענין אז זיי זאגן שירה, און די מלאכים ווארטן אויף זיי. א הייליגער מענטש לעבט נישט מיט די זאכן פון מלאכים, און מ'דארף עס אפרישיעיטן.]

ו) פורים — קריאת המגילה היא ההלל

דער רמב"ם: „ולא תיקנו הלל בפורים, שקריאת המגילה היא ההלל."

פשט: מ'זאגט נישט הלל אויף פורים ווייל קריאת המגילה אליין פארנעמט דעם פלאץ פון הלל.

חידושים:

1. דער חילוק צווישן חנוכה און פורים: חנוכה פארציילט אונז נישט די נס — מ'טוט א מעשה פון לעכט. מה שאין כן פורים פארציילט אונז דעם נס באריכות. דער ענין פון הלל איז זאגן די נסים און דאנקען אויף די נסים בפה מיט אמירה. פורים האט די אמירה דורך פארציילן דעם נס באריכות. הגם ס'איז דא א חילוק — הלל רעדט שבחים פון הקב"ה, מה שאין כן אין דער מגילה שטייט נישט איינמאל דער אייבערשטער'ס נאמען — אבער ס'פארציילט דעם נס. ס'איז נישט גאנץ קלאר, אבער ס'איז ריפלעיסד — ס'איז די זעלבע איידיע פון פרסומי ניסא.

ז) אכצן טעג הלל, אדער אחד ועשרים

דער רמב"ם: „מקומות שעושין ימים טובים שני ימים — גומרין את ההלל באחד ועשרים יום."

פשט: אין ארץ ישראל זאגט מען גאנץ הלל אכצן טעג א יאר. אין גלות, וואו מ'מאכט שני ימים טובים של גלויות, קומט צו נאך דריי טעג — צוזאמען אחד ועשרים.

חידושים:

1. די דריי עקסטרע טעג: נאך א ספיקא דיומא פון שמיני עצרת (נאך א טאג סוכות), נאך א טאג פסח (שני ימים של פסח), און נאך א טאג שבועות — צוזאמען דריי עקסטרע טעג.

2. פארוואס קען חנוכה נישט האבן ספיקא דיומא? ווייל חנוכה איז שוין געשען נאכדעם ווען מ'האט נאך מקדש געווען בראיה. אפשר אין יענעם חודש כסלו האט מען נישט געבענטשט בראיה, ווייל דער בית המקדש איז נאך נישט געווען אין פלאץ. [באמערקונג: אפשר האט מען דא א תירוץ אויף דעם בית יוסף'ס קשיא.]

3. דער גמרא'ס תירוץ פארוואס נישט גאנץ הלל אלע טעג פסח: ביי סוכות זאגט מען אכט הלל'ס ווייל „שחלוקים בקרבנותיהם" — יעדער טאג האט אנדערע קרבנות. ביי פסח איז ס'דאס זעלבע, ס'איז נאר א המשך. בעצם, הלל קומט נאר איין מאל. ביי חנוכה איז אויך „נס כל יום ויום" — יעדן טאג האט ער נאכאמאל געצינדן די נרות המערכה.

ח) הלל אויף ראש חודש: מנהג, נישט מצוה

דער רמב"ם: „בראשי חודשים — קריאת הלל מנהג ואינה מצוה. לפיכך קוראין בדילוג, ואין מברכין עליו, שאין מברכין על המנהג. ויחיד לא יקרא כלל."

פשט: הלל אויף ראש חודש איז נאר א מנהג, נישט א מצוה. דערפאר: (1) מ'זאגט עס בדילוג (נישט גאנץ), (2) מ'מאכט נישט קיין ברכה, ווייל אויף א מנהג מאכט מען נישט קיין ברכה, (3) א יחיד זאל בכלל נישט זאגן הלל אויף ראש חודש.

חידושים:

1. דריי מדרגות פון הלל: (א) אפילו אלע ימים טובים — הלל איז נאר דרבנן (נישט דאורייתא). (ב) ראש חודש — איז אפילו נישט דרבנן, נאר א מנהג. (ג) דעם מנהג — מ'מאכט נישט קיין ברכה, מ'זאגט בדילוג, און א יחיד זאגט בכלל נישט.

2. „שאין מברכין על המנהג" — דער רמב"ם'ס יסוד: דאס פאסט מיט דעם רמב"ם'ס כלל אז מ'מאכט נישט קיין ברכה אויף א מנהג.

3. פראקטישע נפקא מינה — יחיד אויף ראש חודש: פרויען אדער מענטשן וואס דאווענען נישט אין שול — אויף ראש חודש דארפן זיי נישט זאגן הלל (לויט דעם רמב"ם). אבער אויף חול המועד סוכות דארפן זיי יא זאגן הלל, ווייל דאס איז א מצוה, נישט נאר א מנהג.

4. אונזער מנהג — אנדערש ווי דער רמב"ם אין צוויי אופנים:

(א) ברכה אויף מנהג: מיר מאכן יא א ברכה אויף הלל פון ראש חודש, ווייל מיר האלטן ווי תוספות אז מ'מאכט א ברכה אויך אויף א מנהג (אנדערש ווי דער רמב"ם).

(ב) יחיד: אין שולחן ערוך איז דא א מחלוקת מחבר-רמ"א. דער מחבר ברענגט דעם רמב"ם'ס שיטה אז א יחיד זאגט נישט הלל / מאכט נישט קיין ברכה. דער רמ"א זאגט אז יש אומרים אז א יחיד זאגט יא. ער ברענגט אויך אז מ'דארף האבן א שטיקל ציבור — אזוי ווי דריי מענטשן — ווייל „הודו לה' כי טוב" זאגט מען מיט נאך צוויי. אבער אפילו פאר רבים זאגט דער רמב"ם מ'מאכט נישט קיין ברכה.

5. דער שולחן ערוך הרב'ס שיטה: נאר דער חזן זאל זאגן די ברכה און דער ציבור זאל יוצא זיין דורך אים. דער טעם: ווען יעדער איינער אין שול זאגט אליין א ברכה, איז דאס אויך א „ברכה ביחיד" — ווייל „ציבור" מיינט אז מ'איז יוצא דורכן שליח ציבור. אין חב"ד פירט מען זיך אזוי אז נאר דער בעל תפילה זאגט די ברכה, און אויב מ'דאווענט אליין זאגט מען הלל אן א ברכה.

6. דער רמב"ם'ס „ואם התחיל ישלים בדילוג": דאס רעדט נישט פון א ברכה — ער רעדט פון זאגן תהלים/הלל אן ברכה. דער חידוש: מ'זאל נישט מיינען אז ווייל ער האט שוין אנגעהויבן, קען ער שוין זאגן די גאנצע הלל — ניין, ער מוז ווייטער טון די דילוגים.

הלכה ב (פון הלכות הלל) — כיצד מדלגין

דער רמב"ם: „כיצד מדלגין? — מ'זאגט פון אנהייב ,הללויה הללו עבדי ה'' ... ומדלג ,לא לנו' ... ואומר ,ה' זכרנו יברך' עד ,הללויה' ... ומדלג ,אהבתי' ... ואומר ,מה אשיב לה'' עד ,הללויה' ... ומדלג [הללו את ה' כל גוים, הודו] ... ואומר ,מן המצר קראתי יה' עד סוף ההלל. זה המנהג הפשוט, ויש מדלגין דילוג אחר."

פשט: דער רמב"ם רעכנט אויס דריי דילוגים: (1) מ'סקיפט „לא לנו" און זאגט „ה' זכרנו יברך"; (2) מ'סקיפט „אהבתי" און זאגט „מה אשיב"; (3) מ'סקיפט „הללו את ה' כל גוים" און „הודו" און זאגט „מן המצר".

חידושים:

1. אונזער מנהג vs. דער רמב"ם: מיר (אשכנזים) סקיפן נאר צוויי שטיקלעך, אבער דער רמב"ם סקיפט דריי — ער לאזט אויך אויס „הללו את ה' כל גוים" און „הודו לה' כי טוב". דער רמב"ם אליין באמערקט „ויש מדלגין דילוג אחר" — ס'איז דא אנדערע מנהגים.

2. פאטערן פון די דילוגים: אלע דילוגים האבן א שיטה — מ'סקיפט אלעמאל דעם אנהייב פון א קאפיטל און מ'דזשאמפט צו דער ענד. „לא לנו" איז דער אנהייב פון א קאפיטל, „ה' זכרנו" איז דער ענד; „אהבתי" איז דער אנהייב, „מה אשיב" איז דער ענד. אבער פארוואס פונקט די שטיקלעך — דאס איז נישט קלאר געווארן.

3. צוועק פון דילוגים: מ'וויל דיפערענציאטן צווישן די טעג ווען הלל איז א חיוב גמור (גאנצער הלל) און די טעג ווען ס'איז נאר א מנהג.

הלכה ג (פון הלכות הלל) — זמן קריאת ההלל, למפרע, הפסקות

א) זמן קריאת ההלל

דער רמב"ם: „כל היום כשר לקריאת ההלל."

פשט: מ'קען זאגן הלל דעם גאנצן טאג — ס'איז נישט מוגבל צו א ספעציפישן זמן. הלל איז נישט שייך דוקא צו שחרית, כאטש מ'זאגט עס

געוועוטליך נאך שחרית.

ב) הלל למפרע

דער רמב"ם: „והקורא הלל למפרע לא יצא."

פשט: ווער עס זאגט הלל נישט כסדר, איז נישט יוצא.

חידוש: ביי מגילה פארשטייט מען גוט פארוואס — ס'איז דא א סיפור/סטארי וואס מ'דארף זאגן כסדר. אבער ביי הלל — פארוואס? הלל האט אויך א געוויסע סדר — קודם די צרה, נאכדעם די ישועה. אפילו איין פסוק צוריק איז א פראבלעם.

ג) קרא ושהה וחזר וקרא

דער רמב"ם: „קרא ושהה וחזר וקרא, אפילו שהה כדי לגמור את כולו — יצא."

פשט: אויב מ'האט אנגעהויבן הלל, געמאכט א הפסקה (אפילו אזוי לאנג ווי ס'נעמט צו ענדיגן גאנצן הלל), און דערנאך ווייטער געזאגט — איז מען יוצא.

חידוש: [הומאריסטישע באמערקונג:] אנדערש וואלטן די רבי'ס נישט געקענט מאכן לאנגע ניגונים אינמיטן הלל — א האלבע שעה ניגונים וואלט לכאורה געווען „כדי לגמור את כולו."

ד) הפסקה בין הפרקים — ימים שגומרין vs. ימים שמדלגין

דער רמב"ם: „ימים שגומרין בהן את ההלל — יש לו להפסיק בין פרק לפרק, אבל באמצע הפרק לא יפסיק. וימים שקוראין בהן בדילוג — אפילו באמצע הפרק פוסק."

פשט: ביי גאנצן הלל מעג מען נאר מפסיק זיין צווישן פרקים, נישט אינמיטן. ביי חצי הלל (מיט דילוגים) מעג מען אפילו אינמיטן א פרק מפסיק זיין.

חידושים:

1. „בין פרק לפרק" מיינט צווישן גאנצע קאפיטלען, נישט צווישן די שטיקלעך וואס ווערן אויסגעלאזט ביי דילוג.

2. סברא פארוואס מ'מעג מפסיק זיין באמצע פרק ביי דילוג: ווייל דער דילוג אליין איז שוין א הפסק אינמיטן פרק — מ'סקיפט דעם אנהייב פון א קאפיטל. ממילא, אויב ס'איז שוין „עניוועי א הפסק גדול", מעג מען אויך אנדערש מפסיק זיין.

3. שאלה לגבי ברכה: ביי די וואס פירן זיך אנדערש ווי דער רמב"ם און זאגן יא א ברכה אויף חצי הלל, אפשר וועט זיין אנדערש די הלכה לגבי הפסק? דער סברא: ווייל מ'זאגט א ברכה, דארף עס זיין א „חטיבה אחת" (איין שטיק). ניין — די ברכה מאכט מען אויף דעם מנהג, אבער אויף א מנהג איז נישט אזוי וויכטיג אז מ'זאל נישט מפסיק זיין. אויף א תקנתא דרבנן דארף מען נישט מפסיק זיין, אבער א מנהג איז א נידריגערע מדרגה.

[דיגרעסיע: אין הלכות קריאת שמע לערנט מען: בין הפרקים מעג מען מפסיק זיין מפני הכבוד (פאר א חשוב'ער מענטש), און באמצע הפרק מפני היראה. דער עולם פירט זיך אבער נישט אזוי.]

ה) ברכה לפניו ולאחריו

דער רמב"ם: „כל יום שגומרין בו את ההלל מברך לפניו, ומקום שנהגו לברך אחריו מברך."

פשט: אויף גאנצן הלל מאכט מען א ברכה לפניו. א ברכה לאחריו איז תלוי אין מנהג המקום.

חידושים:

1. א ברכה לפניה איז זיכער — ווי א ברכת המצוות אויף די תקנה.

2. א ברכה לאחריו איז נאר א מנהג, נישט א חיוב. דאס איז פאראלעל צו מגילה, וואו די ברכה נאכדעם איז אויך א מנהג. אויך ביי די הגדה האט מען אזוי א ברכה אין סוף.

ו) נוסח הברכה לאחריה — „יהללוך"

דער רמב"ם: „כיצד מברך? ,יהללוך ה' אלהינו כל מעשיך... כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר, ומעולם ועד עולם אתה א-ל, ברוך אתה ה' א-ל המלך המשובח והמפואר, חי וקיים, תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד.'"

חידושים:

1. דער נוסח איז ענליך צו ברוך שאמר. ר' יחיאל גאלדהאבער האט דעם פונקט באהאנדלט אין זיין מאמר אויף יום כיפור.

2. „כל מעשיך" vs. „על כל מעשיך": דער גרסא „על כל מעשיך" איז צו שטארק באזארגט אז דער מענטש איז דער וואס איז מהלל, נישט די באשעפענישן אליינס. „כל מעשיך" מיינט אז אלע באשעפענישן לויבן דעם אייבערשטן — אזוי ווי „השמים מספרים כבוד א-ל" — די שמים אליין דערציילן כבוד ה'.

3. „כל מעשיך... וחסידיך וצדיקים עושי רצונך... וכל עמך בית ישראל ברינה יודו לשמך" — א דריי-שטופיגע סטרוקטור: (1) „כל מעשיך" — אלע באופן כללי, אפילו גוים, יעדער מענטש; (2) „חסידיך וצדיקים" — צדיקים שבגוים, חסידי אומות העולם; (3) „וכל עמך בית ישראל" — ספעציפיש כלל ישראל. ס'ווערט קלענער און קלענער.

4. „עושי רצונך" — גייט אויף בײדע „חסידיך" און „צדיקים"? חסידים טוען מער ווי „רצונך" (לפנים משורת הדין), סאו עס פאסט נישט גלאט.

5. „כל מעשיך" מיינט נישט אז באשעפענישן אליין דאנקען, נאר אז דער מענטש — וואס האט קאנשעסנעס — ווערט נתעורר צו דאנקען ווען ער זעט די באשעפונג (אזוי ווי פרקי שירה — דער מענטש זעט א קעלער און ווערט נתעורר).

הלכה ג (פון הלכות הלל) — כפילת פסוקים אין הלל

דער רמב"ם: „יש מקומות שנהגו לכפול ,מאודך כי עניתני' עד סוף ההלל, כופלין כל דבר ודבר שני פעמים... ומקום שנהגו לכפול יכפול, ומקום שנהגו שלא לכפול אין כופלין."

פשט: פון „אודך כי עניתני" ביז סוף הלל, זאגט מען יעדע פסוק צוויי מאל — אבער נאר וואו דער מנהג איז אזוי.

חידושים:

1. דאס מיינט נישט אז א שול וואס טוט עס נישט „ווייסט נישט פון דעם מנהג" — יעדער האט אנגענומען דעם מנהג, ס'איז א לעגיטימע מחלוקת המנהגים.

2. דער הינטערגרונט: אין שירות המקרא באופן כללי דאפלט זיך דער סטרוקטור — א פסוק האט צוויי חלקים (למשל „ראה ותשמור" אדער „ענני ה'"). אבער די לעצטע פסוקים פון הלל זענען איינצלנע שורות אן פאראלעליזם, דערפאר לייגט מען צו דורך איבערזאגן.

הלכה ג (המשך) — סדר קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים

דער רמב"ם: „מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה: אחר שמברך גדול שמקרא את ההלל..."

פשט: נאר דער גדול (בעל תפילה) מאכט די ברכה און לייגט פאר, דער עולם ענטפערט.

חידושים:

1. דאס וואס דער עולם זאגט אליין די ברכה אויף הלל איז „ממש אן ארצות" (עם-הארצ'ישקייט). מ'איז יוצא פון דער בעל תפילה'ס ברכה, ס'איז נישטא

קיין שום סיבה צו זאגן אליין. פארגלייך צו תקיעת שופר: דארט איז דער בעל תוקע מוציא דעם עולם מיט „לשמוע קול שופר", און קיינער זאגט נישט נאך — פארוואס זאל הלל זיין אנדערש? ביי שופר איז אויך געווען עמי הארצים וואס פלעגן נאכזאגן, ביז מ'האט עס מבטל געווען.

2. א פארענטפער: אפשר זאגט דער עולם איבער ווייל דער רמב"ם שרייבט „גדול" — מ'דארף א גדול וואס מ'קען יוצא זיין פון אים. אין פראקטיק פלעגט מען צושיקן ראשי קהל אדער חזנים וואס מ'האט זיי געהאלטן פאר שוטים אדער עמי הארצים, און דער עולם איז חושש אויף „חשש שוטה" — דערפאר זאגט מען אליין. אבער דאס איז נישט גענוג א גוטע תירוץ.

[דיגרעסיע: א פאראלעל פון שבת: דער בעל תפילה זאגט „גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו" — דער עולם דארף ענטפערן „לך ה' הגדולה". אין יעדע ליטווישע שול טוט מען אזוי. אבער אין געוויסע „היימישע" שולן שרייט דער עולם נאך „גדלו" — וואס איז פארקערט, ווייל „גדלו" איז א רוף צום עולם, נישט א ענטפער.]

סדר ענטפערן הללויה — 123 מאל

דער רמב"ם: דער מקריא זאגט „הללויה", דער עולם ענטפערט „הללויה". ער זאגט „הללו עבדי ה'", דער עולם ענטפערט „הללויה". „יהי שם ה' מבורך" — „הללויה". „וכן על כל דבר ודבר עד שנמצאו עונין בכל ההלל הללויה מאה ושלש ועשרים פעמים. סימן להן שנותיו של אהרן."

פשט: אויף יעדע פסוק ענטפערט דער עולם „הללויה" — ס'קומט אויס 123 מאל, כנגד שנותיו של אהרן.

חידושים:

1. דער סימן פון אהרן הכהן: דא איז א ראיה אז חנוכה איז געווען ווען מ'האט ערשט קובע געווען הלל — ווייל דער סימן איז אהרן הכהן, און אויך ביי חנוכה האט מען געשטעלט א מלך כהן (חשמונאים), וואס איז אומגעוויינטליך (געוויינטליך איז א מלך נישט א כהן). דער רמב"ם זאגט נישט אז ס'איז א „סוד", נאר א „סימן" צו געדענקען.

ענטפערן ראש פרק — נאכזאגן דעם ערשטן פסוק

דער רמב"ם: „וכן כשהקורא מגיע לראש כל פרק ופרק הם חוזרין ואומרין מה שאמר."

פשט: ביי אנהייב פון יעדע פרק זאגט דער עולם נאך דעם ערשטן פסוק אליינס (נישט „הללויה").

חידושים:

1. ביישפיל: ווען דער מקריא זאגט „בצאת ישראל ממצרים", ענטפערט דער עולם „בצאת ישראל ממצרים". אבער ווען ער זאגט „בית יעקב מעם לועז" ענטפערט מען „הללויה".

2. וויכטיגער פונקט וועגן פרק-חלוקה: דער רמב"ם זאגט „עד שיאמר אהבתי כי ישמע ה' את קולי" — דאס ווייזט אז „אהבתי" איז דער אנהייב פון א נייעם פרק, נישט ביי „לא לנו" און נישט ביי „מה אשיב". דאס באשטעטיגט אז די ריכטיגע הפסקות אין הלל זענען דריי אפטיילונגען.

3. אויך „הללו את ה' כל גוים" איז א ראש פרק — דער עולם ענטפערט „הללו את ה' כל גוים".

ענטפערן ביי „אנא" און „ברוך הבא"

דער רמב"ם: דער מקריא זאגט „אנא ה' הושיעה נא" — דער עולם ענטפערט „אנא ה' הושיעה נא". דער מקריא זאגט „אנא ה' הצליחה נא" — דער עולם ענטפערט „אנא ה' הצליחה נא". דער מקריא זאגט „ברוך הבא" — דער עולם ענטפערט „בשם ה'".

חידושים:

1. „אנא" איז א ספעציעלער פאל: מ'זאגט עס נאך אפילו ס'איז נישט ראש פרק.

2. ביי „ברוך הבא" איז אנדערש: דער מקריא זאגט נאר „ברוך הבא" און דער עולם קאמפלעטירט „בשם ה'" — א שיינע רעספאנסיווע סטרוקטור. דאס איז אנדערש פון „הודו" וואו דער עולם חזר'ט איבער דעם זעלבן לשון וואס דער מקרא האט געזאגט.

ואם היה המקרא קטן או עבד או אשה

דער רמב"ם: אויב דער בעל מקרא איז א קטן, עבד, אדער אשה — קען מען נישט יוצא זיין מיט זייער קריאה דורך דעם רגילן סדר פון ענטפערן. אין אזא פאל מוז מען זאגן עונה אחריהן מה שהן אומרין מלה במלה בכל ההלל — מען חזר'ט איבער יעדע ווארט וואס זיי זאגן, דורכאויס דעם גאנצן הלל.

חידוש: דער טעם איז ווייל א קטן, עבד, אדער אשה האבן א באגרעניצטע חיוב, און דעריבער קען מען נישט יוצא זיין דורך זייער קריאה בדרך הרגיל.

„זה הוא המנהג הראשון ובו ראוי לילך... אבל בזמנים אלו מנהגות משונות"

דער רמב"ם: דער סדר וואס ער האט באשריבן איז „המנהג הראשון" — דער אריגינעלער מנהג פון די חכמים הראשונים — „ובו ראוי לילך" — און אזוי איז ראוי צו פירן זיך. „אבל בזמנים אלו... מנהגות משונות בקריאתו ובעניית העם ואין אחד מהם דומה לאחר."

חידושים:

1. איין מהלך: דער רמב"ם גיט א לעגיטימאציע אויף די אנדערע מנהגים — ער זאגט „ובו ראוי לילך" אבער ער איז נישט פוסל די אנדערע מנהגים.

2. א צווייטער מהלך: דער רמב"ם דארף שרייבן אין זיין ספר הלכות צו מנהגי כל ישראל. ווייל דער מנהג הראשון איז נישט קלאר אז אפילו איין פלאץ פירט זיך אזוי, מוז דער רמב"ם דערמאנען אז עס עקזיסטירן אנדערע מנהגים. אבער דער עיקר טעם פון דעם צוגאב איז א התנצלות פון דעם רמב"ם פארוואס ער שרייבט נישט אלע מנהגים — ער זאגט: „איך שרייב דעם ריכטיגן מנהג פון דער גמרא, מיין בוך איז קאמפליט. דו האסט אן אנדער מנהג? איך האלט ביי דער גמרא." ער וואלט געדארפט שרייב

ן פינף און צוואנציג טויזנט מנהגים אויב ער וואלט געוואלט אלעס אריינברענגען — דעריבער שרייבט ער נאר דעם מנהג הראשון.

פראקטישע פלענער — הלל לפי דרך הרמב"ם

עס ווערט געפלאנט צו מאכן א שיעור/מעמד אויף חול המועד וואו מען וועט הלל זאגן לפי דעם סדר פון דעם רמב"ם. אין דעם בעק פון דעם רמב"ם איז דא דער סדר הקריאה וואס מען דארף אויסטיילן פארויס כדי מענטשן זאלן זיך איינהזר'ן. מען דארף טרעפן א ניגון אדער נוסח וואס ארבעט דערויף. די תימנים טוען נאך הלל אויף אזא אופן. מיט הלל מעג מען מאכן מוזיק — אפילו רבנים וואס לאזן נישט ביי סליחות ווייל „ס'איז נישט ערנסט," ביי הלל קומט זיכער מוזיק. די משנה רעדט פון א חלל (א מין מוזיק אינסטרומענט / פלייט) ביי הלל.

שאלה אויפן סוף

פארוואס פונקט ביי הלל האבן זיך אנטוויקלט אזויפיל פארשידענע מנהגים אז דער רמב"ם האט געמוזט דערמאנען דעם ענין? דער ענטפער: „ס'איז דא א טעם פון דעם" — אבער עס ווערט נישט ווייטער אויסגעפירט.

[דיגרעסיע: „שלום עליכם" ביי קידוש לבנה — נאכדעם וואס מ'זאגט „תפול עליהם אימתה ופחד", זאגט מען „שלום עליכם" צום נעבנשטייער כדי קלאר צו מאכן אז מ'מיינט נישט אים מיט די קללות — נישט אז מ'דארף ארומגיין

זוכן עמעצן. עס ווערט פארגליכן צו סימני ראש השנה ווען מ'זאגט „שיכרתו שונאינו" — מ'מיינט טעראריסטן, נישט דעם קליינעם ברודער.]

[דיגרעסיע: אין פיוטים פון ראש השנה/יום כיפור איז אפט דער סדר פארקרימט — למשל „אל ארך דין", „לבוחן לבבות בדין" — ס'איז obvious אז שטיקלעך געהערן אנדערש, אבער דער עולם פארט ווייטער.]

סיכום פון דעם גאנצן לימוד

הלכות חנוכה פרק ג' האט מען געלערנט דעם עיקר מצוה פון חנוכה — הדלקת נר חנוכה (די מעשה, דער יסוד, די ברכות, דער רואה), און דער סדר קריאת ההלל (וועלכע טעג, ברכות, דילוגים, סדר הקריאה בימי חכמים הראשונים). פרק ד' וועט זיין אלע פרטים פון הדלקת נר חנוכה.

Full Transcript

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג – הלכה א: די מעשה פון חנוכה

הקדמה: פארוואס לערנען מיר חנוכה ערב סוכות?

ר' יואל אשר: א גוטן.

ר' יצחק: א גוטן.

ר' יואל אשר: א גוטן ערב חנוכה. ס'איז עכט ערב סוכות, לאמיר עס גיין דא לערנען הלכות חנוכה.

ר' יצחק: כידוע אז סוכות...

ר' יואל אשר: למקום שמחשבתו של אדם.

ר' יצחק: שאנט מיר. כידוע אויך אז חנוכה איז בעצם א השלמה אויף סוכות, ווער ס'ווייסט סודות התורה.

ר' יואל אשר: ס'איז א יון אין די סוכה.

ר' יצחק: על כל פנים, ס'איז ידוע אז ס'שטייט אין ספר מכבים אז מ'האט נישט געמאכט סוכות יענע יאר, האבן זיי געמאכט וועגן דעם לכבוד דעם חנוכה. און דאס איז דער ברוך שאמר זאגט אז דאס איז דער תירוץ פון די בית יוסף'ס קשיא, ווייל חנוכה איז אכט טעג אזוי ווי סוכות.

עניוועיס, יעצט טאקע ערב סוכות, אונז האפן סוכות די טעג צו מאכן א גרויסן סיום אויף ספר זמנים. ס'פאסט זייער גוט, ווייל ס'איז דא א סדר מועדים אין די תורה, יא? הייבט זיך אן פון פסח, און ענדיגט זיך סוכות. סוכות איז די שמיני עצרת, שמחת תורה. מ'מאכט א סיום אויף די תורה, ס'איז אויך א סיום אויף די גאנצע סדר השנה פון די יאר בעצם. סאו, אם ירצה השם, מ'וועט מאכן א גרויסן סיום. יעדער איז איינגעלאדנט? ווי?

ר' יואל אשר: שוין לאזן וויסן דעם עולם.

ר' יצחק: שוין לאזן וויסן? אקעי. און יעצט לערנען מיר הלכות חנוכה. ס'איז דא צוויי פרקים דערין, און מיר וועלן לערנען מער וויניגער וואס דער הייליגער רמב"ם זאגט. יא?

ר' יואל אשר: יא, זאגט דער רמב"ם. אקעי.

הלכה א: די מעשה פון חנוכה

פארוואס דער רמב"ם הייבט אן מיט די מעשה

ר' יואל אשר: שוין. ס'איז דער דריטער פרק פון די קאמביין, די הלכות מגילה וחנוכה. אין די ערשטע הלכה פון חנוכה. און אינטערעסאנט, דער רמב"ם הייבט אן מיט די מעשה, אזוי ווי די גמרא "מאי חנוכה" זאגט די גמרא די מעשה פון חנוכה, ווייל פורים ווייסט דאך יעדער די מעשה, ס'איז דא א מגילה אויף דעם. חנוכה, יעדער ווייסט אז ס'איז דא א יום טוב חנוכה, ס'ווערט דערמאנט אין אנדערע פלעצער אין די משנה אז ס'איז דא אזא זאך ווי א יום טוב פון חנוכה, אזוי בדרך אגב, אבער אין פריערדיגע תנאישע מקורות איז נישט געווען קיין קלאר אראפגעשריבן ווי א מגילה. ברענגט די גמרא די מעשה פון א ברייתא. דער רמב"ם גייט בעקבתו, איי, דאס איז די סיבה. אדער איך ווייס נישט, אבער דער רמב"ם הייבט אן מיט די מעשה.

ר' יצחק: יא, ס'איז דא א ווארט וואס אונז זאגן אלעמאל אין די קאנטעקסט, אזוי ווי איך האב שוין דערמאנט אביסל אנהייב הלכות פורים, אז דער רמב"ם זאגט פאר דברים ידועים. אבער ס'איז ידוע אז דער רמב"ם איז א ספר וואס מ'דארף נישט פון דעם וויסן גארנישט, חוץ פון די חומש און די ספר. סאו א מעשה שטייט אין חומש, מ'דארף עס נישט איבערזאגן – פסח וכו'. אבער די מעשה שטייט נישט אין חומש, ס'שטייט נאר אין די גמרא. ס'איז וויכטיג, מ'זאל וויסן פארוואס מ'מאכט חנוכה, ס'מאכט נישט קיין סענס חנוכה אן אן הסבר. זאגט דער רמב"ם די הסבר.

ס'קען אויך זיין אז ס'שטימט מיט די רמב"ם'ס הדגשה אז ער וויל אלעמאל וויזן אז די דרבנן'ס קומען אין ריעקשן צו א זאך וואס איז געשען, ס'איז נישט אז זיי לייגן צו אויף די תורה, נאר ס'איז געווען א מעשה. אזוי שטימט עס.

ר' יואל אשר: ווייל די תורה האט דאך שוין געוויזן אז אויף מעשיות מאכט מען א יום טוב, דאס איז ער אזוי ענליך צו די וויזן וואס די רמב"ן זאגט, אבער על כל פנים פארוואס לא תוסיף איז עס נישט?

ר' יצחק: ניין, ס'איז נישט לא תוסיף ווייל מ'זאגט נישט, דאס איז די רמב"ם'ס...

ר' יואל אשר: רייט.

ר' יצחק: מ'זאגט נישט אז ס'איז א דאורייתא אמת.

די גזירות פון די יוונים

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם אזוי: בבית שני כשמלכו יון. ווען די יונים... אינטערעסאנט, כשמלכו יון, לשון רבים, לשון יחיד.

ר' יצחק: נישט יונים.

ר' יואל אשר: אדער כשמלכה. אקעי, ווען די יונים האבן געקעניגט, זיי זענען געווען מושל אויף ארץ ישראל, זיי האבן געווען אויפ'ן ארץ ישראל.

ר' יצחק: ס'מיינט אז זיי האבן מולך געווען אויף די אידן.

ר' יואל אשר: יא. גזרו גזירות על ישראל, וביטלו דתם, זיי האבן גוזר געווען גזירות אויף אידן, און מבטל געווען די אידישע דת. ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות. וואס איז די אידישע דת? עוסק זיין בתורה ובמצוות, זיי האבן זיי נישט געלאזט.

דיסקוסיע: וואס מיינט "ביטלו דתם"?

ר' יצחק: יא, מ'דארף וויסן צו ס'מיינט די זעלבע זאך.

ר' יואל אשר: אדער די דתם מיינט די עצם זאך אז זיי האבן אן עקסטערע דת.

ר' יצחק: יא, איך וואלט געזאגט, נישט לאזן עוסק זיין בתורה ובמצוות, דאס איז אזוי ווי א טראדישענעל וועג פון זאגן זאכן. ביטול דתם איז דער רמב"ם'ס וועג פון זאגן זאכן, דער קאנצעפט פון דת.

ר' יואל אשר: נאר המן, דאס שטימט זייער גוט, המן האט געוואלט דאס זאל נישט זיין "ודתיהם שונות מכל עם". ביטול דתם מיינט אז מ'האט געוואלט אלע מענטשן אין די עמפייער זאלן זיך פירן די זעלבע, זאלן זיין איין פאלק מיט אן אייגענע דת.

ר' יצחק: דאס האט מען געזאגט. אבער לאמיר געדענקען, ווען דער רמב"ם זאגט ביטול דתם, מיינט ער אז they destroyed their religion אויף ענגליש. דת, אויף אראביש, און אויף אראביש זאגט מען דין טעכניקלי. על כל פנים, די ווארט דין אין אראביש איז וואס אונז זאגן רעליגיע, דין מוחמד, די רעליגיע פון מוחמד.

און די קאנצעפט פון דת וואס מ'זאגט, ס'איז דא דתות, יא, ס'איז דא א משרד הדתות אין ארץ ישראל. דאס איז נישט אין די תורה ווען ס'שטייט דת, ס'שטייט טאקע דא אין וזאת הברכה "אש דת". ס'מיינט טייטש א געזעץ, ס'איז נישט טייטש א רעליגיע, ס'איז א ברייטערע זאך. אוודאי, א רעליגיע איז אויך טייטש א געזעץ, א תורה זאגט מען וואס מ'זאל טון, אבער ס'איז אביסל מער אן אנדערע קנייטש, אן אנדערע טייטש.

אין חז"ל איז נישט דא די ווארט דת. אבער דער רמב"ם טראכט פון א דת, ממילא טראכט ער אז ער זאגט להעביר על הדת, להעביר נישט להעביר על המצוות, נאר להעביר על הדת. די יוונים האבן נישט סתם געמאכט עפעס א גזירה אז מ'זאל נישט לערנען תורה, זיי האבן געוואלט מבטל זיין אידישקייט, for whatever reason.

די פיזישע און מאטעריעלע שאדן

ר' יואל אשר: יא. זייער גוט. ופשטו ידם בממונם, און אויך פיזיקלי, אויך מאטעריאליסטיקלי האבן זיי געטשעפעט די אידן. זיי האבן צוגע'גנב'עט ממונם, זיי האבן צוגע'גנב'עט געלט, ובבנותיהם. שטייט דארט אין יוסיפון, "בתולה הוגנת תחילה", אויב איך געדענק.

און נישט נאר דאס, נאר זיי האבן געטון מער, און זיי האבן אויך געטרייט צו צוברעכן דעם בית המקדש. ונכנסו להיכל, זיי זענען אריינגעגאנגען אין היכל, אין בית המקדש, ופרצו בו פרצות, זיי האבן צובראכן זאכן, וטימאו הטהרות. צובראכן מיינט, זיי האבן צובראכן די ווענט.

דיסקוסיע: וואס מיינט "פרצו בו פרצות" און "טימאו הטהרות"?

ר' יצחק: ס'שטייט שלוש עשרה פרצות האבן זיי געמאכט. אזוי ווי ס'שטייט, סאו כאילו די טייטש איז אז זיי האבן געוואלט מאכן אויס אז דער בית המקדש איז א מקום מוגן. ס'איז דא א פלאץ, מ'קען אפילו רעדן אויף קדושה, דא איז די קדושה, און אינדרויסן טאר נישט אריינקומען קיין גוים, טאר נישט אריינקומען קיין טמאים. און זיי האבן עס מבטל געווען, זיי האבן צובראכן. זיי זענען נישט סתם צובראכן, דאס זאג איך זיי. זיי האבן צובראכן דעם בית המקדש.

ר' יואל אשר: בעיסיקלי. וצר להם לישראל מאד מפניהם, וטימאו הטהרות. זיי האבן זיך געדרייט דארטן, האבן זיי מטמא געווען.

ר' יצחק: איך ווייס נישט צו זיי האבן געוואוסט פון הלכות טומאה וטהרה. ניין, ס'איז בדוקא. דאס איז געקומען ווייל דערנאך גייט מען פארציילן די מעשה אז...

ר' יואל אשר: מ'האט געדארפט האבן די שמן טהור. דאס איז א הכנה צו די מעשה. אבער וטימאו הטהרות מיינט אז זיי האבן געוואוסט אז אידן האבן הלכות טומאה וטהרה, און זיי האבן זיך מטמא געווען.

ר' יצחק: אדער זיי האבן זיך געדרייט דארטן און זיי האבן אויטאמאטיש מטמא געווען. ידוע תוספות וויל וויסן וועלכע טומאה ס'איז געווען אויף די אויל. אבער די טייטש איז, whatever די טעכנישע הלכה'דיגע למדות פארקערט, ווען דו וואלטסט ווי דער רמב"ם לייגט עס אראפ, שטימט עס בעסער. זיי האבן געוואלט מאכן אויס דעם בית המקדש, אדער מאכן א צלם בהיכל, whatever, מאכן אז ס'זאל נישט זיין דער אידישער בית המקדש. זיי ווייסן אז די אידן דארפן אז ס'זאל זיין דווקא א איד, למשל, אדער דווקא א כהן. האבן זיי דווקא געטרעטן דארט.

ר' יואל אשר: זיי האבן נישט געמוזט וויסן הלכות טומאה וטהרה, זיי האבן געוואוסט אז נאר אידן טאטשן זייערע זאכן, סאו איך גיי דווקא אלעס טאטשן.

ר' יצחק: זיי האבן געוואוסט. טומאה וטהרה, אונז קוקן אן טומאה וטהרה פאר עפעס א חוק, אונז פארשטייען עס נישט ווייל אונז לעבן נישט דערמיט. אבער אין דעמאלטס, אפילו א גוי האט געוואוסט. אזוי ווי היינט גייט א גוי און ער גיסט אויס דיין שבת ליכט. וועלכע הלכה פונקטליך איז עס? איך ווייס נישט, ער דיסטרויעט דיין זאך.

ר' יואל אשר: ער מאכט עס טמא.

ר' יצחק: אפשר האט ער געברענגט דווקא עפעס א בעל קרי צו טאטשן? איך ווייס נישט.

די גרויסע צרה

ר' יואל אשר: וצר להם לישראל מאד מפניהם. די אידן זענען געווארן זייער ענג.

ר' יצחק: אה.

ר' יואל אשר: די צרות האבן מיר געלערנט אין הלכות תענית, יא. "כצר הצורר אתכם". ס'איז געווען א מצב פון "כצר הצורר אתכם". ולחצום לחץ גדול. די אידן זענען געווען זייער געדריקט פון זיי. ס'איז נאר דא אביסל, מ'דארף פארשטיין די אריכות הלשון פון די רמב"ם.

דיסקוסיע: פארוואס זאגט דער רמב"ם "ולחצום לחץ גדול"?

ר' יצחק: דער רמב"ם מיינט זיכער צו רעפערענצן די הלכות תענית, ווייל דער רמב"ם שרייבט אין די הקדמה, און ס'האט דאך געברענגט די הקדמה, דער רמב"ם שרייבט אין די הקדמה אז פארוואס על כך אני אומרים, פארוואס מאכט מען, ער רעדט פון די מגילה, אבער די זעלבע זאך וואלט געווען חנוכה, אז צו ווייזן אז דער אייבערשטער איז געווען קרוב לשועתינו, אזוי ווי ס'שטייט "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו", וואס דאס איז בעצם די הלכה פון הלכות תענית, אז ווען אידן האבן א צרה, שרייען זיי צו דער אייבערשטער, און ער זאגט נישט דא, מ'האט געשריגן, אבער דער אייבערשטער איז זיך מרחם.

ר' יואל אשר: דער רמב"ם דיסקרייבט... ביסטו גערעכט, ווייל ס'איז רעפערענץ די "כצר הצורר אתכם".

ר' יצחק: יא. דער רמב"ם דיסקרייבט אז ס'איז געווען א צרה, און דער אייבערשטער האט אונז געהאלפן. דאס איז די מעשה. ס'איז די עיקר. אונז קענען נישט סתם א צרה, נאר א גרויסע צרה.

ר' יואל אשר: און איך זאג די לשון, די אויסדרוק ולחצום לחץ גדול, האט געמיינט מיט דעם אויך עפעס? זאל מען וויסן.

ר' יצחק: ער וויל ארויסברענגען אז ס'איז נישט קיין קליינע... דער רמב"ם...

ר' יואל אשר: ער האט אונז שוין געזאגט אז ס'איז געווען א גרויסע צרה. ער האט אונז שוין געזאגט אין דריי-פיר שורות. גאר זייערעס, דארפסטו דעם רחל. די דריי-פיר שורות. די אלע זאכן האט ער שוין געזאגט. ולחצום לחץ גדול וויל עפעס מער, אבער ס'איז נאך א לשון?

ר' יצחק: דו געדענקסט דאך אז די רמב"ם'ס דריי שורות איז א תמצית פון פינף הונדערט היסטורי בוקס וואס מ'דארף שרייבן וועגן דעם. אין די גמרא שטייט נישט קיין סאך, אבער דער רמב"ם ברענגט דא זאכן וואס שטייט נישט אין יענע ברייתא און ביים מדליקין. דער רמב"ם האט געליינט ערגעץ, איך ווייס נישט פונקטליך וואו, און ער טרייט צום רמב"ם מאכן א מעשה. בקיצור, ס'איז געווען נאך צרות, מיינט ער, צו זאגן. ס'איז געווען גאר א שווערע צייט.

די ישועה

ר' יואל אשר: עד שריחם עליהן אלהי אבותינו, דער אייבערשטער וואס האט זיך אנגענומען פאר אונזערע זיידעס ווען זיי זענען געווען בעת צער, ווען ס'איז געווען "כצר הצורר אתכם", האט זיי אויך געהאלפן, והושיעם מידם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום. וועגן וויאזוי ער זאגט עס אויך, ס'איז נישט געווען בדרך הטבע אז די בני חשמונאים זענען פשוט געווען שטערקערע לוחמים. דער אייבערשטער האט אזוי געמאכט אז די בני חשמונאים זאלן זיי באזיגן.

ר' יצחק: ער זאגט פארקערט, דער אייבערשטער האט רחמנות געהאט, מיט וואס האט זיך אויסגעדרוקט?

ר' יואל אשר: וויאזוי איז געווען די שליחות, וויאזוי האט זיך עס אויסגעברענגט? דורכדעם אז די בני חשמונאים האבן זיך מתגבר געווען והרגום, און זיי האבן געהרגעט די וואס...

ר' יצחק: האבן געטשעפעט די אידן.

ר' יואל אשר: והרגום מיינט סתם די וואס זענען געקומען צו די אידן, ווייל זיי האבן אויסגע'הרג'עט גאנץ יון, ווייל זיי האבן אויסגע'הרג'עט די רשעים וואס זענען געקומען טשעפענען. והושיעו ישראל מידם, און די בני חשמונאים האבן געהאלפן יודן מידם. אויסגעלייזט. וויאזוי איז געווען די

והושיעם מידם? וואס דער אייבערשטער האט געטון? דער אייבערשטער טוט נישט א חלק אליין, נאר והושיעו ישראל מידם. די חשמונאים האבן עס געטון. ס'איז זייער שיין. והושיעם מידם, און נאכדעם זאגט ער והושיעו ישראל מידם. דער אייבערשטער האט זיך מרחם געווען, און ער האט געמאכט דורכדעם וואס ער האט געגעבן די חשמונאים. אז זיי זאלן זיך מרחם זיין און זיי זאלן האבן קורעדזש, און זיי האבן געשטעלט ידם.

די חשמונאישע מלוכה

ר' יואל אשר: און די חשמונאים זענען געגאנגען ווייטער, והעמידו מלך מן הכהנים. זיי האבן אוועקגעשטעלט א מלך פון זיי, זיי זענען אליין געווען כהנים, פון זייער משפחה.

ר' יצחק: "מן הכהנים" מיינט פון זייער משפחה, פונקט ער צו די נעקסטע, whoever.

ר' יואל אשר: ניין, ס'זעט אויס פון רמב"ם אז זייער פוינט איז נישט געווען סתם צו האלטן די מלוכה אין זייער פעמילי, נאר ס'איז געווען אן ענין פון כהונה, כבוד פון די כהונה. איז דא אפשר א רמז אויף די ענין אז זיי האבן נישט געגומען איינער פון בית דוד.

ר' יצחק: נאר פון די כהנים? ס'איז נישט געשטעלט פאר די רמב"ם דאס, ער פארציילט די מעשה.

ר' יואל אשר: אז דער רמב"ם אין הלכות מלכים שטייט אז א מלך דארף זיין פון בית דוד. אמת. איז דא אפשר געווען אן ענין פון זיי האבן געשטעלט א מלך פון די כהנים? וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני. די ישועה איז נישט געווען א ישועה וואס האט אנגעהאלטן פון תענית אסתר ביז פורים. ס'האט געהאלטן פאר צוויי הונדערט יאר, האט די ישועה געארבעט, אז די אידן האבן געהאלטן מלכות פאר נאך צוויי הונדערט יאר, עד החורבן השני.

ר' יצחק: אויף די שורה, כידוע, מ'שלאגט זיך פאר הונדערט יאר שוין, אפשר "יתר על מאתים שנים". די מער ציוניסטישע אידן מיט די...

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה, פרק ג, הלכה א (המשך) — די מלכות חשמונאי, דער נס פון פך השמן, און דער יסוד פון חנוכה

"וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני" — די מלכות פון די כהנים

ר' יואל אשר: יא, יא. אינטערעסאנט, ניין, ס'זעט אויס ווי...

ר' יצחק: ווען א כהנים מיינט פון זייער משפחה, פונקט ער צו די נעקסטע, whoever.

ר' יואל אשר: ניין, ס'זעט אויס פון די רמב"ם אז זייער פוינט איז נישט געווען סתם צו האלטן די מלוכה אין זייער family, נאר ס'איז געווען אן ענין פון כהונה, כבוד פון די כהונה. ס'איז דא אפשר א רמז אויף די ענין אז זיי האבן נישט געגומען איינער פון בית דוד,

ר' יצחק: נאר פון די כהנים. ער פארטיילט די מעשה.

דער חילוק צווישן די מלכות חשמונאי און בר כוכבא — באוויז אז דער חשמונאי-מלך איז געווען אן אמת'דיגער מלך

ר' יואל אשר: אז דער רמב"ם אין הלכות מלכים שטייט אז א מלך דארף זיין פון בית דוד. אמת. ס'איז דא עפעס געווען א ענין פון זיי האבן געשטעלט א מלך פון די כהנים? וחזרה מלכות לישראל... יתר על מאתים שנים עד החורבן השני. די ישועה איז נישט געווען א ישועה וואס האט אנגעהאלטן פון תענית אסתר ביז פורים, ס'האט געהאלטן פאר צוויי הונדערט יאר, האט די ישועה געארבעט, אז די אידן האבן געהאט מלכות פאר נאך צוויי הונדערט יאר.

ר' יצחק: אויף די שירה, כידוע, מיר שלאגן זיך פאר הונדערט יאר שוין, אפשר יתר על מאתים שנים. די מער ציוניסטישע אידן מיט די מער חרדישע אידן זענען צעקריגט מיט די שירה ווייל מ'זעט קלאר אז אין די גמרא זעט מען נישט די מעשה פון חוזרין מלכות לישראל, אין די גמרא אין שבת, אין אנדערע פלעצער זעט מען עס יא, אבער מ'זעט נאר אז ס'איז געווען א נס מיט די שעה וואס דער רמב"ם גייט נאר ברענגען אין הלכה ב' אין די נעקסטע שטיקל. אבער דער רמב"ם, ווען ער לייגט אראפ די מעשה, לייגט ער שטארק אראפ אז א חלק פון די ישועה איז אז ס'איז געווארן צוריק די מלכות בית חשמונאי פון די אידן. ער זעט אויס אז דאס איז א חלק פון די נס. דער רמב"ם איז אוודאי גערעכט אז דאס איז פשוט פשט, דער רמב"ם טוט דא אביסל מער ווי די ברכה. ער גיבט די גאנצע קאנטעקסט וואס ער האט מלקט געווען, פון וואו ער האט געטראפן מקורות, צו היסטורי, צו אין חז"ל, וואטעווער. אסאך מענטשן זענען ברוגז אויף דעם, ווייל זיי מיינען אז ס'קומט אויס אז מ'דארף פייערן א חזרת מלכות לישראל, נישט נאר די בית המקדש. פשטייטס?

ר' יואל אשר: ס'איז אן עקסטרע זאך. איך טראכט אז אין הלכות תענית האט דער רמב"ם געזאגט, ער האט דערמאנט די מעשה וואס איז געשען אין תשע"ב, איינע פון די זאכן איז געווען די מעשה מיט בר כוכבא. דארטן זאגט ער, והיה לו מלך גדול. ס'איז געווען א מלך, מ'האט זיך איינגערעדט אז ער איז א מלך המשול. אבער ונפל ביד גוים, האט זיך ארויסגעשטעלט אז ער איז נישט געווען. דאס זעט אויס אזוי ווי דער מלך מן הכהנים איז יא געווען אן אמת'דיגער מלך, ער איז נישט געווען סתם א מושל וואס האט נישט געהאט א דין מלך. ער האט געהאט א דין מלך פארוואס? ווייל וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים. א מלך איז דער וואס מאכט מלכות. דער ערשטער דין פון א בעל תפילה איז אז ער קען גוט דאווענען. דער ערשטער דין פון א מלך איז אז ער קען מאכן מלכות, צו ער שטאמט פון בית דוד, צו ער שטאמט פון די כהנים. דער אנדערער מלך גדול איז געשטארבן, האט מען זיך ארויסגעשטעלט אז ער איז נישט געווען קיין מלך.

דער רמב"ם'ס שיטה אז מלכות דארף נישט אייביג האלטן

ר' יצחק: אקעי, הונדערט פראצענט. נישט נאר דעם, אזוי ווי דו זאגסט, ער דארף קענען אנהאלטן, און דער רמב"ם האט נישט עקספעקטעד אז א מלכות דארף האלטן אויף אייביג. קענסט פרעגן, נאך צוויי הונדערט יאר איז עס חרוב געווארן, סאו צוויי הונדערט יאר איז א ריזיגע הצלחה. דער רמב"ם זאגט אויף מלכות המשיח, אין מסכת סנהדרין אין פרק חלק, אז מ'קען גלייבן אז מלכות המשיח וועט זיין טויזנט יאר אדער צענדליגער טויזנטער יארן. פארוואס? ווייל א גוטע מלכות קען זיך האלטן זייער לאנג. מ'זאגט נישט אויף אייביג. אפילו אויף משיח זאגט מען נישט אויף אייביג,

ר' יואל אשר: ווייל אייביג דויערט לענגער ווי מענטשן מיינען, אייביג איז זייער א לאנגע צייט.

קשיא אויף די "יתר על מאתים שנים" — וויאזוי רעכנט דער רמב"ם צוויי הונדערט יאר?

ר' יצחק: סאו, די נאמבער פון 200 יאר, ביי די וועי, איז אויך א קשיא, ווייל ס'איז נישט קלאר וויאזוי דער רמב"ם האט גערעכנט די 200 יאר, ווייל די עקטשועל מלכות חשמונאי האט געלאסט בערך, איך געדענק ווען ס'איז געווען ווייניגער פון 80 יאר. ס'איז נאכדעם געווארן בית הורדוס. הורדוס פאר קארטענועישאן לפי רעכנען. דער רמב"ם האט אפישעלי געהארגעט אלע חשמונאים און זיך געמאכט אליינס מיטלער. און זיי זענען קוים געווען אידן, און זיי האלטן אז אפשר איז געווען דומיים. דער רמב"ם האט אנגעקוקט אלס איין המשך, אז ביז די חורבן איז בערך צוויי הונדערט יאר.

ר' יואל אשר: האט עס א גרויסע קאנטראווערסיע ווי מ'לייגט אים, ווייל ער איז נישט געווען עפעס א שטיקל ממשיך, ער האט געשטאמט עפעס. פון איין זייט איז ער געווען, יא, מאמע און טאטע, עפעס איין זייט האט ער געהאט

ר' יצחק: אין זיך א שמונאישע בלוט.

ר' יואל אשר: אן עבד פון חשמונאים, אבער ער איז געווען פון יענע חדר א שטיקל.

ר' יצחק: די גמרא זאגט אז ס'איז נישט קיין חשמונאים. כל דברי וואס זאגט אז ס'איז אין בית חשמונאים איז אן עבד. אבער בקיצור, ס'איז דא וועגן דעם

וואס איז א קאמפליקירטער. ער האט חתונה געהאט מיט א מרים וואס איז געווען אן אייניקל פון די חשמונאים. ס'איז דא א גאנצע פאליטיק וועגן דעם. עניוועיס, אקעי.

ר' יואל אשר: דער רמב"ם מוז אבער נישט האלטן אז ער איז געווען פון די חשמונאים, אבער דער רמב"ם זאגט יא, אז א דאנק די חשמונאים האט זיך געהאלטן ביי אידישקייט, ביי אידן. א מלכות פאר צוויי הונדערט יאר. ער איז געווען א מלך ביי אידן,

ר' יצחק: ער האט געבויעט דעם בית המקדש.

ר' יואל אשר: ער זאגט נישט אז די מלכות איז געבליבן אין די פעמילי. ער זאגט בסך הכל אז אידן האבן געהאט א מלכות לכבוד אים.

ר' יצחק: ס'איז אויך שווער צו רופן דאס מלכות ישראל, מ'דארף וויסן...

ר' יואל אשר: אקעי, אמת, ווייל ער איז אליין געווען אונטערגעווארפן אונטער די רוימישער.

ר' יצחק: די רוימישער האבן עס איבערגענומען שוין דעמאלטס.

ר' יואל אשר: אבער ס'קען אויך זיין אז די רוימישער האבן געזען וואס איז געשען מיט די יונים, האבן זיי זיך אביסל מער גערעכנט מיט די אידן. זיי האבן געוואוסט אז זיי קענען נישט גיין אינגאנצן הרג'ענען די אידן און טון וואס זיי ווילן. האבן זיי געמוזט טון דורך אזעלכע וועגן ווי שטעלן אן אייגענע גאווערנאר. יא, אקעי.

"וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום בחמישה ועשרים בחודש כסלו היה" — דער נס פון פך השמן

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם ווייטער, "וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום", ווען ס'איז געשען די מעשה, ווען ס'איז געווען די דראמא, ווען אידן האבן זיך מתגבר געווען, ווען די חשמונאים האבן זיך מתגבר געווען, "ואיבדום", זיי האבן זיי פארלוירן געמאכט,

ר' יצחק: זיי האבן זיי געהארגעט, בקיצור,

ר' יואל אשר: זיי האבן געוואונען. ווען איז דאס געווען? "בחמישה ועשרים בחודש כסלו היה".

ר' יצחק: עס איז געווען פונקט די פינף און צוואנציגסטע טאג אין כסלו.

ר' יואל אשר: "ונכנסו להיכל". יא, פריער זענען די גוים אריין אין היכל, יעצט זענען די אידן צוריקגעקומען אין היכל. "ולא מצאו שמן טהור אלא פך אחד". זיי האבן נישט געטראפן קיין שמן טהור, נאר איין פך.

ר' יצחק: ווייל די יוונים האבן געהאט סימנים,

ר' יואל אשר: זיי האבן געזען אז ס'איז געווארן געטאטשט אדער... רייט,

ר' יצחק: דער רמב"ם זאגט נישט וויאזוי, דאס איז נישט נוגע.

ר' יואל אשר: זיי האבן געטראפן נאר "אלא פך אחד". יא, ביי אונז שטייט אז ס'האט געהאט א זיגל.

ר' יצחק: די גמרא שטייט, דער רמב"ם האט דאס אויך געשטאנען,

ר' יואל אשר: אבער דער רמב"ם איז מקצר. "ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד", און אין די פך איז נאר געווען אביסל פאר איין טאג. "והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים". אבער למעשה האבן זיי מצליח געווען, בדרך נס צו בדרך... דער רמב"ם זאגט עס נישט זייער קלאר.

דיסקוסיע: זאגט דער רמב"ם "ונעשה בו נס"? — די גירסא פון "נס" אין די מהדורה

ר' יצחק: דא איז דא נאך א גרויסע פאליטיק. אין אונזער גירסא פון דעם רמב"ם וואס אונז האבן דא, אין די דרוק שטייט אז דער דרוקער האט געפילט אז ס'איז עפעס ראנג, האט ער אריינגעשריבן דא די ווארט "ונעשה בו נס". אבער אונז גייען מיט די מדויקת'דיגע מהדורה וואס אונז האבן, שטייט נישט די ווארט "נעשה בו נס", שטייט אז זיי האבן געצינדן פון דעם. וויאזוי? דער רמב"ם זאגט נישט. די ווארט "נס" שטייט בכלל נישט אין די מהדורה פון די רמב"ם, וואס איז לכאורה די ריכטיגע מהדורה.

ר' יואל אשר: אבער מ'זעט אז עפעס איז געשען דא, ס'איז געווען נאר פאר איין טאג. למעשה, לאמיר פארשטיין אז ס'איז געשען.

ר' יצחק: יא יא, אמת. אבער דער רמב"ם, לאמיך זאגן וואס איך פארשטיי, ווייל ס'איז זייער קאנטראווערסיאל. ס'איז ידוע געווען הרב, איך ווייס נישט צו מ'דארף זאגן הרב, חיים זעליג סלאנימסקי, האט געשריבן א מאמר וועגן דעם וואס האט געהייסן "נס פך השמן", וואס ער האט גע'טענה'ט אז אין רמב"ם שטייט נישט די נס, און ער איז גערעכט. איך מוז זאגן אז לעניות דעתי איז ער גערעכט, ס'שטייט נישט אין רמב"ם די נס.

ר' יואל אשר: דאס איז קלאר אז דאס איז די ריכטיגע גירסא, די אנדערע איז נאר א צוגאב פון א דרוקער.

ר' יצחק: הרב שילת איז נישט בייעסד, איך גיי מיט הרב שילת. ער איז אנגענומען, ער איז נישט קיין משכיל, ער איז גאר אן ערליכער איד, גאר אן ערנסטער מענטש, און ער איז משונה'דיג, יעדער איינער איז... גרויסע דקדקנות. ער איז דער בר סמכא אין די נושא, ער האט דער לעצטער ארויסגעגעבן א מדויקת'דיגע רמב"ם, און ער רעכנט זיך מיט אלעס וואס איז דא. ס'איז שווער צו זאגן, ער איז זיכער נישט דער וואס האט דאס ארויסגענומען. פארקערט, איך זאג אז מ'זעט אז דער דרוקער האט אריינגעשריבן צוויי מאל מיין איך אין די הלכות די ווארט "נס", זעט אז ס'האט געדריקט פאר איינעם אז ס'פעלט. ס'זעט אויס אז ס'איז נישט ווערט.

דער רמב"ם'ס שיטה אויף נסים — ישועה איז דער עיקר, נישט דער נס

לאמיר זאגן די אמת, זעטסו אז דער רמב"ם האט מרחיב געווען די מעשה, טאקע וועגן דעם, ווייל דער רמב"ם זאל קומען, אוודאי איז דאס א נס, דאס הייסט אז דער אייבערשטער האט געהאלפן די אידן. דער רמב"ם גלייבט אז די השגחה איז דאס, ס'איז נישט עפעס א... ס'איז געווען פונקט א נס, די אויל האט זיך געבערענט עקסטער, קען זיין נישט די עיקר. פארקערט, דער רמב"ם איז מרחיב די מעשה, כדי ער וויל ווייזן פארוואס צינדט מען די לעבן. וועגן ס'איז געווען אזוי די מעשה. דאס איז דער רמב"ם'ס וועגן וואס ער אפלייגט. ער איז נישט מדגיש אז מ'צינדט לעכט ווייל ס'איז געווען א נס אין די לעכט. מ'האט געצינדט די לעכט ווייל ווען ס'איז געווען די נצחון איז געווען די מעשה, איז געווען די זכר דעם,

ר' יואל אשר: ס'איז געווען א זכר פאר די נסים. איך וואלט אפשר געזאגט אזוי, ס'שטייט אין משניות אז אין בית המקדש איז געווען פארשידענע נסים, אבער מ'מאכט נישט קיין יום טוב ווייל ס'איז געווען עפעס א נס. א יום טוב מאכט מען ווייל ס'איז געווען א גרויסע ישועה. יודן זענען געווען אין עת צרה און זיי האבן געהאט א ישועה. ווען ס'וואלט נישט געווען די נס, וואלט אבער געווען די גרויסע ישועה, וואלט אויך געווען א יום טוב. וואלט נישט געווען קיין ישועה נאר א נס, וואלט נישט געווען קיין יום טוב. די יום טוב איז וועגן די ישועה און נישט וועגן די נס, לכאורה לויט די שיטל'ס הרמב"ם.

ר' יצחק: דאס קען מען דא זען. מ'מאכט נישט קיין יום טוב סתם אויף איינעם, ווייל יעדער איינער איז מודה בעצם אויף דעם.

ר' יואל אשר: און דער רמב"ם האט אויך נישט געזאגט די ווערטער רבים ויד מעטים וכדומה. די עיקר ווארט איז אז ס'איז געווען א ישועה. דאס אז די ישועה איז געקומען נישט עקספעקטעד, מאכט עס נאך א גרעסערע, מער אן אוויסע ישועה. אבער דער רמב"ם וויל נישט זען דוקא זאכן שלא כדרך הטבע, ער וויל זען ישועות.

ר' יצחק: דאס איז וואס ער וויל בעיקר זען. אז חנוכה איז א נס בדרך הטבע. דער עולם ווייסט עס ביי פורים, אבער חנוכה איז דאך אפילו מער בדרך הטבע, אין א געוויסע זין מ'האט געמאכט א מלחמה. פורים איז געווען מיט תדלנות, קענסטו עס רופן מער א נס אין א געוויסע זין אפילו, ווייל פונקט אז דער מלך משוגע האט זיך געגאנגען מיט אסתר פאר איין טאג. אבער חנוכה איז ממש, מ'האט זיך געשלאגן, מ'האט געווארן.

די הדלקת נרות איז געווען דער פיינאלע פון דער ישועה

ר' יואל אשר: און לויט דעם רמב"ם איז אויך זייער קלאר אז די הדלקת נר חנוכה, אז די הדלקת נרות פון די חשמונאים איז געווען די פיינאלי, איז

געווען די ענד פון... אויף דעם האט מען געמאכט אז די וועג וויאזוי מען זאל אפצייכענען די נס זאל זיין דורך לעכט, ווייל דאס איז געווען די ענד, ווען אלע אידן האבן מיטגעהאלטן אז אונז האבן פיינעלי מצליח געווען מיט די ישועה, איז געווען פון די קליין ביסל לעכט האט מען אנגעצינדן אכט טעג, און יעדער האט גערעדט דערוועגן.

ר' יצחק: כידוע אויך אין די אלע נסתם און אין אלע מקורות פון ארץ ישראל שטייט אפילו נישט די מעשה פון די נרות פון די נס, נאר אין בבלי.

ר' יואל אשר: והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים. עד שכתשו, פארוואס אכט טעג? ווייל ס'האט געדויערט "עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור", און מ'האט געקענט מאכן נייע.

"ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור" — דער יסוד פון חנוכה

ר' יצחק: "ומפני זה", זאגט דער רמב"ם, וועגן די מעשה,

ר' יואל אשר: "ומפני זה" איז "התקינו חכמים שבאותו הדור", וועגן די גאנצע לאנגע מעשה, יא. וועגן די מעשה וואס איז געשען אין חמשה עשר, האבן די חכמים מתקן געווען, "חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו", די אכט טעג, וואס איז געווען די ערשטע אכט טעג וואס מ'האט אנגעצונדן נאך מיט די סורוויווינג לעכט, מיט די נרות וואס האט סורוויווד, האט מען קובע געווען די אכט טעג, "שתחילתן מלילי חמישה ועשרים בכסלו", וואס דעמאלטס איז געווען די ישועה. חמשה ועשרים בכסלו איז געווען ווען מ'האט אנגעצונדן די לעכט.

ר' יצחק: יא, אזוי זאגט דער רמב"ם.

דיסקוסיע: ווען איז געווען די ישועה און ווען האט מען אנגעצונדן די לעכט?

ר' יואל אשר: דער רמב"ם זאגט... אה, יא. נאכאמאל. אה, "וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום בחמישה ועשרים בחודש כסלו היה". אהא. ס'איז דאך קלאר. ס'קען זיין אז דער רמב"ם זאגט אז די ישועה, די ערשטע ישועה איז געווען בחמשה ועשרים בכסלו, און וועגן נאכדעם איז מען אריינגעקומען אין בית המקדש. אבער ס'איז געווען די זעלבע טאג.

ר' יצחק: דער רמב"ם זאגט אז מ'האט געצונדן דעמאלטס. ניין, דאס איז די מעשה. פארקערט, די כ"ה כסלו מעשה איז די מעשה פון די נרות, דאס איז די זכר. יא, אוודאי.

ר' יואל אשר: דעמאלטס וועלן מיר מאכן אנדערש

ר' יצחק: די פסוק דארטן.

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה, פרק ג – המשך הלכה א: דאטום פון כ"ה כסלו, הלכה ב-ד: תקנת חכמים, ברכות, און חיוב נשים

הלכה א (המשך) – דאטום פון כ"ה כסלו: מלחמה אדער הדלקה?

ר' יצחק: יא, אזוי זאגט דער רמב"ם.

ר' יואל אשר: דער רמב"ם זאגט... אה, יא, נאכאמאל. אה, "וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום בחמישה ועשרים בחודש כסלו היה". אהא. ס'איז נישט אזוי קלאר. ס'קען זיין דער רמב"ם זאגט אז די ישועה, די ערשטע ישועה איז געווען בחמישה ועשרים בכסלו, און נאכדעם איז מען אריינגעקומען אין בית המקדש. ס'קען זיין ס'איז נישט געווען די זעלבע טאג.

ר' יצחק: דער רמב"ם זאגט אז מ'האט געצינדן דעמאלטס. ניין, דאס איז די מעשה. פארקערט, די כ"ה כסלו מעשה איז די מעשה פון די נרות. דאס איז זיכער.

ר' יואל אשר: יא, אוודאי. דעמאלטס זאל מען מאכן אנדערש די פסוק דארטן.

ר' יצחק: ניין, ס'איז גוט. אזוי ווי דו זעסט.

ר' יואל אשר: ניין, איך זאג, "ונכנסו להיכל" מאכסטו ווי א נייע ליין, ווייל ווי דו לייענסט דא, קען זיין ס'האט געדויערט אפאר טעג שפעטער איז מען אנגעקומען אין די היכל, יא? מ'איז געווען ביזי מלחמה, מ'איז געגאנגען מאכן סטיטשעס פארדעם. אבער ס'קען זיין, איך מיין נישט אז ס'איז געווען היו די טאג וואס "ונכנסו להיכל".

ר' יצחק: ניין, ביי נאך אן, ווייל דאס איז דאך די מעשה. אקעי.

ר' יואל אשר: שטעמסט. ברייתא איז כנוס.

ר' יצחק: ס'שטייט אויף די גמרא אין די ברייתא. דו דארפסט נישט מדייק זיין אזוי פיל מיין פאראגראף, איך האב עס פשוט געמאכט.

ר' יואל אשר: אקעי, דו זאגסט אז די פאראגראף איז לאו נפקא אזוי מיט דיר, קענסטו עס מאכן פארקערט. ניין. די חמישה ועשרים בכסלו גייט אויף אויף די "ונכנסו להיכל".

ר' יצחק: איך מאך אפל ליב מיין פראגראף אזוי, אבער דו זאלסט עס נישט לייגען אזוי. איך האב נישט געהאט אזוי פיל מדעת.

קריאה און ביאור פון דעם רמב"ם'ס לשון

ר' יואל אשר: איך וויל דער רבים ווייטער. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, אז די אכט טעג וואס איז געווען די ערשטע נרות המערכה, הייבט זיך אן מלילי חמישה ועשרים בכסלו זאל זיין ימי שמחה והלל, טעג פון זיך פרייען און דאנקען דעם אייבערשטן.

ר' יצחק: און זאגן הלל מיינט עס.

ר' יואל אשר: זאגן הלל. יא, אבער אויך מער אזוי ווי שמחה מיינט זיך פרייען, ס'טייטשט זיין א געוויסע סטעיט או מיינד, און הלל מיינט א פעולה פון דאנקען דעם אייבערשטן.

ר' יצחק: נישט זיכער. איך מיין אז אפשר די נרות איז די שמחה. אפשר דאס איז די סייערדזש.

ר' יואל אשר: איך ווייס נישט, איך טראכט אזוי, ווייל פריער איז געשטאנען אזוי ווי ס'איז געווען צער פון בנותם און ממון, ס'איז געווען צער גוף, און ס'איז געווען א צער נשמה, א ענין פון כלל ישראל צער, א תורה צער.

ר' יצחק: אז מ'קען נישט...

ר' יואל אשר: ס'איז נישטא שמחה ווייל... אקעי.

ר' יצחק: איך האב נישט ליב די סארט תורות. ווער נאר האפי מיט דעם. די גאנצע חילוק פון נשמה און גוף און דאס עקזיסט נישט. שטותים מיט לאקשן. די אידן זענען פריילך, דער אייבערשטער האט זיך געראטעוועט, און דער אייבערשטער האט זיך געראטעוועט.

ר' יואל אשר: ראטעוועט שוין אלעס. ומדליקין בהן הנרות בערב.

ר' יצחק: אבער כ'האב געטראכט אז אויב הלל מיינט עס, אפשר שמחה איז די... מ'געבט ארויס די שמחה מיט די נרות. יא. וויאזוי ווייסטו?

ר' יואל אשר: ס'שטייט ערגעץ אז דער רמב"ם זאגט ביי שלום אז נרות איז שלום?

ר' יצחק: דאס איז די שלום, נרות ביתו. מ'וואלט אים געזען. נרות חנוכה איז א סעלעברעישאן.

המשך קריאה: הדלקת נרות

ר' יואל אשר: מ'האט געמאכט ימי שמחה והלל. און וואס נאך טוט מען אין די טעג? ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים. מ'צינדט אן ביינאכט, און דעמאלטס זעט מען לעכט. אזוי ווי מ'האט עס געלערנט אין הלכות בדיקת חמץ, ביינאכט איז א צייט פאר לעכט. צינדט מען אן לעכט על פתחי הבתים, בכל לילה ולילה משמונת הלילות, די אלע אכט נעכט. און דא איז אויך די אפיקי תבית יוסף'ס קשיא. זאגט ער, כל לילה ולילה, מאך נישט יעצט קיין חשבון...

ר' יצחק: וועלכע נאכט איז די נעכט.

ר' יואל אשר: ער מיינט צו זאגן נישט איינמאל פון די נעכט, אבער יעדע נאכט פריש פון די לעכט, נישט איין גרויסע יום כיפור'דיגע לאנגע לעכט, נאר יעדע נאכט א לעכט. זייער גוט.

הלכה ב – "וימים אלו הן הנקראין חנוכה"

זאגט דער רמב"ם, ווייל וימים אלו הן הנקראין חנוכה. די טעג ווערט גערופן חנוכה. דער צאנזער רמב"ם זאגט נישט די ווארט ווייל מ'האט צוריק מחנך

געווען די בית המקדש. ס'איז געווען נאר פרצה, מ'האט נישט חרוב געמאכט, ס'איז נישט געווארן צעווארפן. ס'איז נישט געווען קיין עבודה. ניין, איז אינטערעסאנט אז דאס הייסט אויך חנוכה. ווען א מענטש הייבט צוריק אן א זאך, הייסט עס אויך אנגעהויבן. ווען א מענטש גייט זיך צוריק לערנען נאך אפאר טעג הפסקה, הייסט ער עס אנגעהויבן לערנען.

דיסקוסיע: דער עיקר חורבן — פיזישע צעשטערונג אדער ביטול המוסד?

ר' יצחק: ס'איז געווען מער פון דעם. דאס שטייט נישט אין די רמב"ם. די רמב"ם גייט נישט אריין אזוי שטארק אין די נושא, אבער ס'איז געווען מער פון דעם, ווייל מ'האט געהעריג מבטל געווען. דרך אגב, ביי די חורבן בית המקדש, דאס אז ס'האט עס פארברענט, דאס איז נישט די עיקר פראבלעם. זיי האבן געלערנט, שבעה עשר בתמוז בטל התמיד, די פילע חורבן פון תשעה באב איז נישט ווייל ס'האט עס פארברענט. א פייער, ס'מאכט זיך פארצייטשן אין בית המדרש, מ'בויעט איבער, מ'פיקסט. ס'איז נישט די פראבלעם. די פראבלעם איז אז ס'איז געבטל פון די מוסד. די אינסטריטושין איז חרוב געפארן. די זעלבע זאך, פאר חנוכה, די אינסטריטושין איז געווען חרוב, מ'האט נישט געלאזט, מ'האט געמאכט געווען דארט לצלם, אדערוועער, ס'איז נישט געווען קיין וועג, ס'איז געווען א געהעריגע חינוך. און דאס אז די בילדינג האט געלעבט איז נישט די וואס איז די ראיה?

ר' יואל אשר: ס'שטייט דארטן אז בעיקר האט געברענט די צענטע טאג. אקעי, וואטעווער.

ר' יצחק: די עיקר ווארט איז די חורבן. איך זאג דיר, געברענט מיינט גארנישט. ס'האט זיך פארברענט. נו? מ'קען נישט איבערבויען. דער רמב"ם האט געזאגט אזוי אין הלכות תענית, אז דעמאלטס ווען מ'האט ענדגילטיג צעבראכן איז אויך א יום תענית. איך זאג אפילו די בית המקדש אליינס, דאס האט פארברענט. דער עולם איז, אונז נעמען עס א סימבאל אוודאי. אבער די עיקר חורבן איז דאס אז די בית המקדש האט געסטאפט צו פאנקשענען. מ'זאגט נישט קיין שיעורים, מ'זאגט נישט קיין אנדערע, בקיצור, ס'איז גארנישט דא.

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם ווייטער, "וימים אלו הן הנקראין חנוכה".

ר' יצחק: ער מיינט צו זאגן, וואו וועסטו הערן, מ'וועט הערן חנוכה, איז דאס.

ר' יואל אשר: פון דא און ווייטער גייט ער עס רופן חנוכה.

ר' יצחק: אויך אפשר פארדעם האט ער שוין געזאגט חנוכה, אויב די תענית ציבור איז חנוכה. ניין, ער האט שוין גענוצט די ווארט חנוכה. דער רמב"ם האט דאך אזא מנהג צו דעפיינען ווערטער וואס דו ווייסט נישט וואס זיי זענען.

ר' יואל אשר: אין הלכות אישות גייט ער אנהייבן אזוי שטארק.

ר' יצחק: יא, אבער דאס אלעמאל, כסדר, מיר האבן געלערנט פריער, איך געדענק למשל אין הלכות קידוש החודש, ס'איז דא א השנה סדירה, א השנה שלימה, א השנה חסרה.

הלכה ג — אסור בהספד ותענית

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם ווייטער, וואס איז די ערשטע הלכה פון חנוכה? זיי זענען "אסורין בספד ותענית כימי הפורים". און דא איז ווי חנוכה און פורים האט זייער אן ענליכקייט, זיי זענען אסור בהספד ותענית.

ר' יצחק: דאס איז אזוי ווי די שמחה.

ר' יואל אשר: איך מיין, אסור בהספד ותענית איז טייטש אז ווען ימים טובים אין די אורייתא איז אסאך מער, איז שביתה ממלאכה און מצות שמחת יום טוב. די רבנן'דיגע ימים טובים זענען... אסור בהספד ותענית, דאס איז די דעפינישן פון א יום טוב.

ר' יצחק: לפי דעתי מיינט דאס אז מ'דארף זיך פרייען. ס'קען דאך נישט זיין אז א טאג איז אסור בהספד, אבער חוץ פון דעם דארף מען זיין א וואכעדיגער טאג.

ר' יואל אשר: פארקערט, דער הספד איז אזוי ווי אפילו ווען ס'איז דא א הספד, טאר מען נישט זיין טרויעריג. ס'טאמער זאל זיין טרויעריג, טאר מען קיינמאל נישט.

ר' יצחק: ניין, נישט קיינמאל נישט. אין דעם טאג.

ר' יואל אשר: ווען ס'איז דא א הספד, געווענליך איז א היתר צו זיין טרויעריג. היינט ארבעט ניטאמאל דער היתר, ווייל מ'דארף זיין פרייליך.

הלכה ד — הדלקת נרות איז מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה

זאגט דער רמב"ם ווייטער, "והדלקת הנרות בהן", דער מנהג וואס ער האט דזשאסט געמענטשט אז מ'צינדט אן בערב לעכט, "מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה".

ר' יצחק: וואס מיינט עס לאפוקי נישט? אפשר מיינט עס איז א מצוה? ס'איז אן אפיציעלע מצוה? נישט אזוי ווי איך ווייס, אנדערע זאכן נאר א מינוט.

ר' יואל אשר: אפשר מיינט ער אזוי, אזוי ווי מ'האט געזאגט אז דער יום טוב איז מיט דעם וואס ס'איז אסור בהספד ותענית. אבער אזוי ווי אז ימים טובים האבן אויך א געוויסע מצוה, אזוי ווי מצה, ווייל דער געוויסער יום טוב האט א מצוה פון מצה, דער געוויסער יום טוב האט א מצוה פון אתרוג, דער געוויסער יום טוב פון פורים האט מגילה, און דער געוויסער יום טוב פון חנוכה האט נר חנוכה.

ר' יצחק: איך מיין אז אפשר... אפשר וויל ער זאגן אז ס'איז דא זאכן, ס'איז דא תקנות חכמים וואס זענען נישט קיין מצוה מדברי סופרים. מ'זאגט נישט פון צונית, ס'איז מער...

ר' יואל אשר: דאס איז מער א מצוה.

ר' יצחק: אקעי. אפשר פארקערט, אז ס'איז מדברי סופרים איז נישט מדאורייתא, אבער דאס איז אפשר פשוט. איי דאון נאו.

חיוב נשים: "כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה"

ר' יואל אשר: אקעי, די נעקסטע שטיקל שטעלט ער זיי אויך צוזאמען. זאגט ער, ממילא "כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה".

ר' יצחק: אקעי, מיט די זעלבע סברא.

ר' יואל אשר: פון אף הן היו באותו הנס. איך מיין אז מיין פשט איז נישט קיין שלעכטער פשט, אז די איסור בהספד ותענית איז ענליך צו די עצם שביתת יום טוב, וואס דאס איז אלע ימים טובים. אזוי ווי ס'איז דא חמץ מצה און לולב אין סוכה, איז דא מגילה.

ר' יצחק: דער רמב"ם זאגט נישט אז אפילו סוכה און לולב האט ער אינגאנצן צוטיילט. ס'איז דא שביתה און ס'איז דא זעלבע...

ר' יואל אשר: ס'איז דא קיינער טעם, די שופר היינט...

ר' יצחק: יא, דער רמב"ם קנעקט נישט די זאכן אזוי. יא.

ר' יואל אשר: זייער גוט.

ברכות פון נר חנוכה

זאגט דער רמב"ם, כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה. ער האט אונז געזאגט קלאר אין הלכות מגילה אז אויך פרויען זענען... יא, יעדער איינער מחויב. אויך, אחד הנשים ונשים וואס זענען געווען פארט פון די נס ווייל ס'איז געווען דורך אסתר. ביי חנוכה, וואס איז געווען? נאך אין יהידית צו וואס? ס'איז א מחלוקת ראשונים צו אף הן ביי נס, ס'מיינט ווייל די פרויען זענען אויך געווען אין סכנה, אדער ווייל זיי האבן געהאט אן עקסטרע... רש"י זאגט דאס.

ר' יצחק: ס'פעלט נישט אויס.

ר' יואל אשר: איך ווייס נישט פארוואס רש"י זאגט עס.

ר' יצחק: תודה. ס'פעלט נישט אויס, ראתה עשה מיינט אזוי ווי די גמרא זאגט...

ר' יואל אשר: לכאורה די לשון הבן עשה נס מיינט אז זיי זענען געווען א חלק פון די נס, ווייל זיי זענען אויך געווען אין צרה און זיי זענען געהאלפן

געווארן.

ר' יצחק: די גמרא זאגט ולאו ישראל נינהו, די גמרא זעט מען קלאר אז ס'מיינט עס.

די דריי ברכות פון די ערשטע נאכט

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם ווייטער, והמדליק אותה בלילה הראשון. יעצט גייט ער רעדן וועגן די ברכות פון די הדלקת נר חנוכה.

ר' יצחק: דאס הייסט, דאס איז קאנעקטן דעם וואס ס'איז א מצוה, ווייל פאר א מצוה מדרבנן מאכט מען א ברכה, אזוי ווי אונז האבן שוין געלערנט אין הלכות ברכות.

ר' יואל אשר: הייבט ער אן מיט וויפיל ברכות? די ערשטע נאכט איז דא מער ברכות, ווייל ס'איז אויך דא שהחיינו, רעכנט ער אויס די דריי ברכות. די ברכת המצוה, ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציונו להדליק נר של חנוכה. אה, האבן מיר דא א ברכה.

ר' יצחק: איך האב עס נישט געליינט. להדליק נר של חנוכה. ווייל דער רמב"ם איז די זעלבע ווארט, ווייל דער רמב"ם האט א מנהג אז של איז...

ר' יואל אשר: של חנוכה. ניין, של חנוכה.

ר' יצחק: נישט של חנוכה. של חנוכה. אקעי. די ווארט של איז לפי דער רמב"ם'ס דיקדוק, ער איז זיך מצטרף צו די נעקסטע ווארט, אזוי ווי ס'שטייט אין געוויסע פלעצער אין תנ"ך בפירוש אזוי.

ר' יואל אשר: די צווייטע ברכה איז שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. מ'האט דאס געווי געוועזן אויף די צייט, אזוי ווי אויף קריאת המגילה, יא, פורים. און די דריטע ברכה איז שהחיינו.

דיסקוסיע: פארוואס איז נישטא "שעשה נסים" אויף פסח?

פארוואס האבן די חכמים נישט געמאכט קיין שעשה נסים לאבותינו אויף פסח?

ר' יצחק: ווייל מ'מאכט שוין...

ר' יואל אשר: מ'זאגט אשר גאלנו, ס'איז דא א ספעציעל ברכה פאר די נסים. איך האב געטראכט, אפשר האט עס צו טון מיט דעם אז ס'איז א דרבנן, וועגן דעם זאגט מען די שעשה נסים.

ר' יצחק: ניין, פסח איז דא א ברכה. ס'איז מער א קורצערע נוסח פון די זעלבע איידיע וואס מ'זאגט אין אנדערע פלעצער. יא. איז דאס איז דער צינדער, ער מאכט דריי ברכות. וואס איז מיט דער וואס צינדט נישט? נאר וואס טוט ער?

ר' יואל אשר: איך טראכט יא אז ביי פסח איז דא א ספעציעל ברכה, א ברכת הגאולה. דא, די ברכה שעשה נסים מיין איך איז א כלליות'דיגע ברכה, ווייל דער רמב"ם האט אויסגערעכנט הרואה מקום שנעשה נס.

ר' יצחק: לאז נעמען. אבער דאס איז א ברכה, ס'איז א ברכה, ס'איז אזוי ווי...

ר' יואל אשר: די ברכה שעשה נסים לאבותינו איז אן ענליכע ברכה צו סתם אזוי ווי א מענטש זעט א פלאץ וואו שנעשה בו נס, האט דער רמב"ם עס אויסגערעכנט ברכות.

ר' יצחק: און אמת, אמת.

ר' יואל אשר: דאס האט מען געמאכט פאר אלע דורות, אנדערש ווי געוועגליך וואס איז נאר ווען א מענטש געדענקט עס.

ר' יצחק: אקעי, אבער וואס איז די פראבלעם?

ברכות פאר דעם "רואה" – דער וואס זעט נר חנוכה

ר' יואל אשר: נישט קיין פראבלעם. זאגט דער רמב"ם ווייטער: וכל הרואה אותה – נישט נאר דער וואס צינדט מאכט אויך די ברכה פון להדליק, די ברכת המצוה, אבער איינער וואס זעט עס נאר קען נישט מאכן להדליק, אבער ער קען יא מאכן די אנדערע צוויי מצוות, ווייל ער איז זוכה שעשה נסים, ווייל ווען ער זעט די נרות חנוכה דערמאנט ער זיך פון די נסים.

שהחיינו אז ער האט... שהחיינו איז נישט... אבער שהחיינו איז נישט אז ער דערלעבט די מצוה?

ר' יצחק: ניין, יא.

ר' יואל אשר: אז ער דערלעבט די יום טוב אדער ער דערלעבט די מצוה?ביידע. די מצוה, ניין. וואס האט ער דערלעבט די יום טוב? ניין. ווייל אויב נישט די מצוה האט ער דאך נישט געמאכט די מצוה.

ר' יצחק: ער האט יא, ער האט געזען.

ר' יואל אשר: די זען איז די מצוה? ניין.

ר' יצחק: אוודאי. איך מיין אז...

ר' יואל אשר: נישט א ברכה איז די מצוה.

ר' יצחק: וואס קומט אריין, מ'זעט און מ'לעכט און מ'איז מקיים א מצוה. מ'זאגט שהחיינו, יא. מ'זאל נישט יוצא זיין צו מאכן שהחיינו. אבער ס'איז זייער פאני וואס איז די והרואה. איך טראכט, דער רמב"ם איז נישט מסביר פון וואס מ'רעדט. אין די מפרשים איז דא א ריזיגע ווערקער. וואס איז די ווערקער? פון וועם רעדט מען איינער?

הלכה ג (המשך) — ברכת הרואה, און הלכה ד — ברכת ההלל

הלכה ג (המשך) — ברכת הרואה

ר' יצחק: יא.

ר' יואל אשר: איז ער דערלעבט די יום טוב אדער דערלעבט ער די מצוה? ביידע. די מצוה? ניין, וואס איז דא? ער לעבט די יום טוב. ווייל אויב נישט די מצוה,

ר' יצחק: האט ער דאך נישט געמאכט די מצוה. ער האט געזען.

ר' יואל אשר: די זען איז די מצוה? איך מיין אז...

ר' יצחק: וואס קומט אריין? מ'זעט און מ'לעכט און מ'איז מקיים א מצוה. מ'זאגט "שהחיינו" וואס מ'איז אנגעקומען צו די... נישט יוצא זיין צו מאכן "שהחיינו" וואס איז דאך... אבער ס'איז זייער פאני, וואס איז דא "והרואה"?

איך טראכט, דער רמב"ם איז נישט מסביר פון וואס מ'רעדט. אין די מפרשים איז דא א ריזן ווערקער. וואס איז די ווערקער? פון וועמען רעדט מען? איינער וואס האט נישט געצינדן? וואס גייט דא פאר?

איך מיין אז ס'איז פשוט, און זיי האבן געלערנט - דאס איז מיין חידוש - זיי האבן געלערנט למשל ביי שופר, ביי מגילה. ס'איז דא א מצוה פון הערן און פון בלאזן, אדער פון זאגן. דאס הייסט, געוועגליך איינער זאגט און דער עולם הערט, און מ'איז אויך יוצא מיט זיינע ברכות. שטימט? אויב מ'הערט אליינס, אויב מ'הערט און יענער האט נישט געמאכט קיין ברכה, למשל, מאכט מען א ברכה, מ'מאכט אליינס די ברכה, "לשמוע קול שופר" אדער "על מקרא מגילה". יא?

יעצט, אויב מ'האט געהערט פון יענעמ'ס ברכה, אוודאי מאכט מען נישט אליינס, מ'איז יוצא. אבער די זעלבע זאך, מה שאין כן ביי חנוכה איז דא א חידוש, אז אויב ס'איז נישטא קיין הערן, ס'איז נישטא וואס צו הערן חנוכה ליכט, יא? דו מאכסט חנוכה ליכט, דו נעמסט צו דעם עולם פון דיין משפחה, און דו מאכסט חנוכה ליכט. וואן זיי שטייען דארט, טוען זיי גארנישט אויף. זיי הערן די ברכה, אבער זיי זעען די חנוכה ליכט.

סאו, אנשטאט פון די "שומעים" איז דא די "רואים". יעצט, די רואים, אזוי ווי יעדע מאל, ער דארף דאך יוצא זיין אויך, אויך א איך, מאכט ער א ברכה. אבער ער קען דאך נישט מאכן די ברכה "להדליק". סאו, מ'מאכט נאר די צווי ברכות, אנדערש וויבאלד ס'איז נישטא קיין הערן. אנדערש ווי למשל ביי שופר, וואס די שומע מאכט פונקט אזא ברכה ווי די מקריא, ווייל די מצוה איז דאך שמיעה. אבער דא, די מצוה איז הדלקה. אבער דו ביסט אויך יוצא כאילו, פארט פון די מצוה, ווען דו זעסט נאר, מאכסטו די צווי ברכות.

און אוודאי, אויב דו הערסט פון דעם בעל מדליק, ביסטו יוצא. אבער ס'זעט נישט אויס אז ס'איז נישט אלעמאל געוועזן די מעמד הדלקה, מ'מוז נישט יוצא

זיין אין די וועגן. מ'קען אהיים קומען און זען וואס טוט א איד. א פרוי קומט אהיים שפעטער, זי זעט די מאן האט געצינדן ליכט, מאכט זי צוויי ברכות.

ר' יואל אשר: שטימט, אזוי ווי די גמרא זאגט, איז פרסומי ניסא. ס'איז אינטערעסאנט, ווייל ס'גיבט אונז אביסל אן אנדערע בליק, אזוי ווי דער רמב"ם האט געזאגט אז מ'פלעגט זיך ארומדרייען מיט די ד' מינים א גאנצן טאג, אדער מ'האט א גאנצע צייט געזען נרות. די יום טוב דויערט נישט איין מינוט. א גאנצע צייט איז דא עפעס אן אווירה פון יום טוב. די אווירה פון סוכות איז זיך צו דרייען מיט ד' מינים, און די אווירה פון חנוכה איז א גאנצע צייט צו זען ליכט, זען אורות.

ר' יצחק: ס'איז קלאר אזוי, ווייל מענטשן צעמישן זיך צווישן די הלכה, אזוי ווי די מינימאל הלכה, און די ריאליטי פון וויאזוי מ'פייערט א יום טוב. הדלקה עושה מצווה. דאס מיינט נישט אז חנוכה מיינט אז מ'צינדט פאר א

ר' יואל אשר: מינוט און מ'גייט צוריק צו די גמרא. מ'איז ביזי מיט די נרות.

ר' יצחק: מ'גייט צו די גמרא ווייס איך נישט, אבער מ'גייט און מ'זעט לעכט. דאס איז דאך די איידיע. אקעי, וואס איז די מינימום שיעור? ווייסט וואס? א האלבע שעה האסטו יוצא געווען, פאר ווייטער. אבער אוודאי, בעצם קומט אז מ'זאל צינדן לעכט. פאר ווי לאנג? איך ווייס נישט. ממילא איז דא וואס צו זען. פשוט.

חילוק צווישן ערשטע נאכט און אנדערע נעכט

ר' יואל אשר: יא, דאס איז די ברכות פון די ערשטע נאכט ווען ס'איז אויך דא א שהחיינו. די אנדערע נעכט איז "המדליק מברך שתים והרואה מברך אחת". פארוואס? ווייל די רואה מאכט שעשה ניסים, ווייל שהחיינו זאגט מען נאר בלילה הראשון.

ר' יצחק: פשוט שוין. עד כאן די הלכות. די עיקר וואלטן מיר

ר' יואל אשר: געזען נעקסטע פארט די הלכות נר חנוכה,

ר' יצחק: און מיר גייען לערנען וועגן די הלל.

הלכה ד — ברכת ההלל

ר' יואל אשר: ביי פורים איז נישט געווען קיין הלל. סאו לאמיר זען וואס איז דא. יא, פורים איז די קריאת המגילה איז די הלל. דא גייען מיר זאגן הלל.

זאגט דער רמב"ם, "כל יום ויום משמונת הימים האלו גומרין את ההלל", מ'זאגט גאנץ הלל. און פארדעם זאגט מען די ברכה, "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציונו לגמור את ההלל". אונז זאגן "לקרוא את ההלל", אבער דער רמב"ם זאגט "לגמור את ההלל". לגמור מיינט ענדיגן, אדער אזוי ווי גמרא וואס מיר לערנען?

דיסקוסיע: נוסח "לגמור" vs. "לקרוא"

ר' יצחק: לגמור מיינט ענדיגן. און אמת'דיג, יעדער איינער איז מודה אז די אריגינעלע נוסח איז "לגמור את ההלל". דאס וואס אונז זאגן עפעס אנדערש, ווייל מיר זאגן עס

ר' יואל אשר: אויך ביי טעג ווען מ'איז נישט גומר, זאגן מיר אויך "לקרוא", דעמאלטס קען מען נישט זאגן "לגמור".

ר' יצחק: אמת, אבער פארוואס מיט די טעג וואס מ'איז יא גומר, פארוואס זאל מען נישט זאגן "לגמור"? די תירוץ איז אז דער מהר"ם מרוטנבורג איז געווען גאר א פרומער, און ער האט חושש געווען. ער האט געזאגט, "לגמור את ההלל", וואס וועט זיין אויב ער האט פארגעסן אייןווארט? ער איז נישט זיין גומר. ממילא האט ער געזאגט אז מ'זאל זאגן אלעמאל "לקרוא". אזוי שטייט אין די מנהג.

ר' יואל אשר: ס'איז אויך דא א פשוט'ע זאך, וואס מ'טוט ווען מ'זאגט הלל איז א קריאה. דאס וואס העפענסט צו מיר אז מ'זאגט די גאנצע, "לגמור" איז אביסל אן אינטערעסאנטע זאך, ווייל אונז זוכן נישט צו ענדיגן, אונז זוכן צו זאגן, יא? אונז זוכן צו זאגן הלל, אונז זוכן נישט צו זיין ביי די ענד דערפון.

ר' יצחק: פארדעם פרעגסטו סתם אזוי גוט. אפשר זאגט מען "לגמור"

ר' יואל אשר: ווייל אונז ווילן לאפוקי פון טעג ווען ס'איז נאר א מנהג, וואס דעמאלטס זאגט מען נישט די גאנצע.

ר' יצחק: איך ווייס נישט. אפשר קענסטו יא זאגן אז "לגמור" איז שיין, ווייל מ'זאגט גאנץ הלל. ס'איז א פארט פון די...

ר' יואל אשר: אזוי ווי "גומרין עליו את ההלל", כאילו די מליצה איז אזוי ווי מ'זאגט, איך זאג, די גאנצע הלל זאגט מען אויף דיר.

ר' יצחק: יא, אבער איך ווייס נישט, ס'איז מסכים. דער פאקט איז אז ס'איז מסכים אז דער אריגינעלער נוסח איז "לגמור" איז אן עובדא. און דער מהר"ם מרוטנבורג האט געטוישט.

ר' יואל אשר: שטייט נאר אשכנז זאגט "לקרוא"? די ספרדים זאגן טאקע "לגמור"?

ר' יצחק: יא, עקזעקטלי. ס'איז מיר צריך עיון דער חשש, איך פארשטיי עס נישט.

ר' יואל אשר: יא, דער לשון "לקרוא" איז א זייער שיינע לשון. און ס'איז אויך, אפשר האט ער אויך געוואלט אז אלע ימים טובים זאלן האבן די זעלבע ברכה, ס'זאל נישט מאכן קיין חילוק, מאכן אנדערע ברכות, ס'וועט ברענגען טעותים, וואס איז געווען.

ר' יצחק: דער ראש,

ר' יואל אשר: און נישט נאר דעם, נאר שטעל דיר פאר ווי לאנג ס'וואלט געווען. אויב מ'האט געזאגט "לגמור" אין א טאג ווען ס'איז נאר "לקרוא". הער אויס,

ר' יצחק: הער אויס, דער הייליגער ראש אבער, דער ראש איז געווען א תלמיד פון מהר"ם, אבער ער זאגט אזוי ווי מיר, אז ס'איז נישט אמת, מ'איז יוצא אוודאי אזוי, און נישט נאר דעם. מ'זאגט אז "לגמור" איז נישט טייטש בכלל ענדיגן,

ר' יואל אשר: "לגמור" איז טייטש זאגן. אזוי ווי גמרא גמור, זאגן גמרא, ס'איז אן ענין פון זאגן.

ר' יצחק: "גומר" איז "אומר", מיר תתהא. ממילא איז ער בכלל מחולק. אויף זיין רבי'ן? ראש איז געווען זייער אינדעפענדענט, ער האט געמעגט זאגן אנדערש פון זיין רבי'ן. אין יענע צייטן איז נאך נישט געווען די זאך אז אויב דער צאנזער רב האט געזאגט א מיסטעיק וועגן מקום יש בראשו להניח תפילין, מוזן אלע צאנזער חסידים זיך איינרעדן אז דער צאנזער רב איז נאך אלץ געווען גערעכט. דעמאלטס איז נאך געווען א נארמאלער מענטש, און דער רבי האט געזאגט אז דער רבי איז נישט גערעכט, ס'איז א חומרא בעלמא. בקיצור, ס'איז א מחלוקת מחבר אמאל, יעדער איינער זאל טון וואס ער וויל, וואס עס איז אים געשמאק.

ר' יואל אשר: אקעי, זאגט דער רמב"ם ווייטער.

ר' יצחק: ניין, איך פארשטיי אז דער מענטש, ער האט פארגעסן צו זאגן א ווארט, קען ער נישט עוסק זיין.

ר' יואל אשר: אבער איך קען נאר אז דער מהר"ם מרוטנבורג האט מצדיק געווען דעם מנהג. איך ווייס נישט צו ער האט איינגעפירט אז מ'זאל זאגן. ער האט איינגעפירט?

ר' יצחק: ניין. איך זאג דיר אז אזוי שטייט.

ר' יואל אשר: איך האב געזאגט אז ער האט געזען אז ער איז א רבי'ס און ער איז עס מסביר מיט דעם טעם.

ר' יצחק: ניין, ניין, ניין. מהר"ם מרוטנבורג... ער פלעגט אלעמאל זאגן "לקרוא". פארוואס? וועגן דעם חשש. שטייט דו ביסט מצדיק, דו זוכסט... ער קען נישט די ווארט איז מער,

ר' יואל אשר: ווייל אונז האבן דאך געלערנט אז די הלל איז דא א וועג וויאזוי מען זאגט עס אז דער בעל תפלה זאגט רוב,

ר' יצחק: און דער עולם זינגט נאר מיט.

ר' יואל אשר: ער האט געהאלטן אז ס'פעלט אין די "לגמור", ווייל "לגמור" מיינט דו זאגסט די גאנצע. און אויב רוב זאגט נאר דער בעל תפלה, דו זאגסט... אקעי, הגם...

ר' יצחק: ער זאגט נישט די אלע זאכן, ער זאגט עפעס אנדערש. ער זאגט אז אויב ער האט פארגעסן איין אות, האט ער נישט געוואלט. און ער וויל נישט זאגן ליגנט. ער האט מורא'דיג מורא געהאט פון די עונש פון זאגן ליגנט. היינט איז מען נישט מקפיד אויף דעם, מען זאגט "ווידוי", איך ווייס נישט וואס מען זאגט, פארשידענע ליגנטס וואס מען זאגט ביים דאווענען, אבער דער מהר"ם מרוטנבורג האט מורא'דיג מקפיד געווען אויף נישט זאגן ליגנט. ער האט געטוישט א נוסח, ס'איז נישט דא קיין שום מסורה פאר זיין... איך מיין, ס'איז דא "לקרוא" וואס מען זאגט, טעג וואס מען איז נישט גומר, לכאורה דארף מען זאגן "לקרוא". אויך דאס איז דער רא"ש נישט מסכים, דער רא"ש טענה'ט אז מען קען דעמאלטס אויך זאגן ליגנט. אבער דער מהר"ם מרוטנבורג האט געטוישט די נוסח, ווייל ער האט געפילט אז ער קען עס נישט זאגן אמת'דיג. דאס דארף מען זיך לערנען.

ר' יואל אשר: אויב מען זעט א שטיקל סידור וואס ס'שטייט... איך ווייס נישט, מען דארף טשעקן מיט אז ס'איז דא נאך מקורות. ער זאגט נישט צו ס'איז געווען דער מהר"ם'ס אייגענע מנהג, צו ס'איז געווען אזא נוסח.

ר' יצחק: צדיק, אלע אנדערע... דו זעסט דאך נישט קלאר, אלע אנדערע מענטשן זאגן אנדערש. דער מהר"ם איז געווען פאר דער מהר"ם האט אים געווען פאר דעם מהר"ם האט אים געווען. ער ברענגט דאך די מסורה. איז נאר קלאר אז ער האט עס געמאכט דאס. איך פארשטיי נישט,

ר' יואל אשר: פארוואס ווילסטו מאכן אנדערש?

"בין יחיד בין ציבור"

שוין, זאגט דער רמב"ם ווייטער, ווער זאגט די ברכה? בין יחיד בין ציבור. אויך א יחיד זאגט אליין הלל.

ר' יצחק: אז הגם אז בעצם הלל קומט בציבור,

ר' יואל אשר: אויב איינער זאגט עס אליין קען ער אויך זאגן לגמור את ההלל.

ר' יצחק: א ברכה מיינט עס נישט.

ברכה אויף מצוות דרבנן: "וציונו"

ר' יואל אשר: די ברכה, מאכט אפ די ברכה, יא. זאגט דער רמב"ם ווייטער. דער רמב"ם האט דא א קשיא: אויב קריאת ההלל איז א מצוה, אזוי ווי ער האט פריער געזאגט אז די חכמים האבן מתקן געווען שמחה והלל, איז דאך עס א מצוה. פארוואס זאל נישט זיין

ר' יצחק: א ברכת המצוה דערויף?

ר' יואל אשר: אזוי ווי עס איז דא א ברכה אשר קידשנו במצוותיו וציונו, פארוואס איז נישט קיין ברכת המצוה?

ר' יצחק: ער פרעגט א קשיא. ער פרעגט א קשיא.

ר' יואל אשר: פארוואס מ'מאכט... אנטשולדיגן, אנטשולדיגן. דער רמב"ם איז דאך נאר א מצוה מדברי סופרים. אויב אזוי, וויאזוי זאגן אונז אשר קידשנו במצוותיו וציונו לגמור את ההלל?

זאגט דער רמב"ם, אף שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים. פארוואס האט ער נישט געפרעגט די זעלבע קשיא פריער אויף הדלקת ימי חנכה?

ר' יצחק: ווייל די גמרא רעדט וועגן דעם.

ר' יואל אשר: עקשטלי, איך ווייס נישט פארוואס?

ר' יצחק: ניין, די גמרא רעדט ביי חנכה נעכט. איך ווייס נישט פארוואס דער רמב"ם האט זיך דערמאנט דא צו רעדן.

ר' יואל אשר: און ער האט שוין געזאגט אויך, אין הלכות ברכות האט ער אויך עפעס געזאגט, ווי גערעדט וועגן ברכות המצוות. לאמיר זען.

זאגט דער רמב"ם, הגם ס'איז נאר א מצוה מדברי סופרים, איז אויב אזוי קען איינער טראכטן א קשיא, וויאזוי זאגט מען אשר קידשנו במצוותיו וציונו? און מקדש געווען, דאס הייסט די תורה האט שוין געזאגט די מצוות. זאגט ער, מ'זאגט אבער יא, "אשר קידשנו במצוותיו וציונו", כדרך שמברך על המגילה ועל העירוב, אזוי ווי מ'זאגט אויף מגילה, עירוב, און אויף נר חנוכה. אינטערעסאנט אז ער פארגעסט אז ער האט דזשאסט געזאגט א שורה פריער להדליק נר חנוכה.

זאגט דער רמב"ם, שכל ודאי של דבריהם מברכין עליו. יעדע זאך וואס איז א ודאי מצוה דרבנן... ודאי מיינט נישט לאפוקי ספק דרבנן.

ר' יצחק: ניין, אז די חכמים האבן געזאגט אז מ'זאל עס טון. נישט אז די חכמים האבן געזאגט אז ס'איז א ספק. און בתקנה, ס'איז דא ספיקות וואס מ'דארף נישט מחמיר זיין, און ס'איז דא ספיקות

ר' יואל אשר: וואס די חכמים האבן מתקן געווען אז מ'דארף מחמיר זיין אויף זיי, אזוי ווי דמאי. דאס איז די נפקא מינה, שטייט אין די גמרא, אז אויף דמאי מאכט מען נישט קיין ברכה, הגם אז די רבנן האבן עס מתקן געווען.

"אבל דבר שהוא מדבריהם ועיקר עשייתם לו מפני הספק", אבער א זאך וואס איז מדרבנן, און די סיבה פארוואס די רבנן האבן עס מתקן געווען איז וועגן זיי האבן חושש געווען, ס'איז מער אן ענין פון א סייג, פון א ספק, "כגון מעשר דמאי", וואס מדאורייתא דארף מען נישט מעשר'ן, אבער די חכמים האבן געהייסן מעשר'ן, דעמאלטס "אין מברכין עליו". אבער ווען ס'איז א ודאי דרבנן, ווען די רבנן האבן געמאכט א נייע מצוה, דעמאלטס מאכט מען די ברכה "אשר קידשנו במצוותיו וציונו".

פרעגט דער רמב"ם ווייטער, אויף דעם וואס איך זאג יעצט אז ווען א מצוה איז מספק איז נישטא קיין ברכה, אויב אזוי איז שווער אויף מיר אליין, "ולמה מברכין על יום טוב שני?" דער רמב"ם האט דאך מסביר געווען אין הלכות קידוש החודש אז יום טוב שני איז אן ענין פון ספק, "והם לא תיקנוהו אלא מפני הספק". זאגט דער רמב"ם, דא האבן זיי געמאכט ספעציעל אזוי "כדי שלא יזלזלו בו", כדי מ'זאל נישט מזלזל זיין אין יום טוב.

ר' יצחק: פארוואס ווען מ'מאכט נישט קיין ברכה אויף דמאי איז מען נישט מזלזל דערין? ווייל יום טוב איז אנדערש ווי דמאי. דמאי ווייסט יעדער טאקע אז מדרבנן דארף מען מעשר'ן דמאי. יום טוב, פשט איז אז ס'איז דא יום טוב, אבער ס'איז נישט קיין יום טוב.

הלכה ג (המשך) — ברכה אויף יום טוב שני של גלויות; הלכות הלל

ברכה אויף יום טוב שני של גלויות — "כדי שלא יזלזלו בו"

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם, דא האבן זיי געמאכט ספעציעל אזוי "כדי שלא יזלזלו בו", כדי מ'זאל נישט מזלזל זיין אין יום טוב שני.

ר' יצחק: פארוואס מאכט מען נישט קיין ברכה אויף דמאי און מ'איז נישט מזלזל דערין? יום טוב איז אנדערש ווי דמאי. דמאי ווייסט יעדער טאקע אז מדרבנן דארף מען מעשר'ן דמאי. יום טוב, די פשט איז, ס'איז א יום טוב אדער ס'איז נישט קיין יום טוב?

ר' יואל אשר: דער יום טוב איז א ריעל זאך.

ר' יצחק: ס'איז נישט קיין יום טוב? אה, ווייסטו וואס, ס'איז יא יום טוב. די רבנן האבן מתיר געווען, דו קענסט נישט זאגן זיי האבן מחייב געווען, מתיר איז געווען די איסור פון מלאכה דאורייתא, איך ווייס נישט פונקטליך. דאס איז אויך די ריזען. דו קענסט זאגן אז ס'איז דא אזוווי אן עקסטערע תקנה אויף יום טוב צו מאכן א ברכה "מפני שלא יזלזלו ביום טוב שני". ס'איז נאך א "וציונו", נאך א לעוועל.

דער רמב"ם'ס חילוק צווישן "לשון הברכה" (הלכות ברכות) און "טעם התקנה" (דא)

ר' יואל אשר: כאפסט? ס'איז אינטערעסאנט, ווייל איך מיין אין הלכות ברכות האט ער נישט גערעדט דארטן אלס וויאזוי האבן די חכמים קובע געווען א ברכה, נאר דארטן האט ער זיך געשטעלט אויף די לשון, וויאזוי קענען מיר זאגן "אשר קידשנו במצוותיו וציונו"? דארטן האט ער מסביר

געווען "אשר קידשנו במצוותיו וציונו" צו פאלגן די חכמים. דארטן האט ער מסביר געווען די לשון, וויאזוי שטימט די לשון פון די ברכה. דא רעדט ער נישט פון די לשון פון די ברכה, דא רעדט ער פארוואס האבן טאקע די רבנן מתקן געווען אזא ברכה.

ר' יצחק: אמת, אמת, אביסל אנדערש. דאס איז געווען הלכות ברכות י"א. דער עולם האט באמערקט, איך זע פארוואס דער רמב"ם... דו ביסט גערעכט אז ס'שטייט, ווען דו רעדסט אז דער רמב"ם ענטפערט נישט דא דעם נוסח,

ר' יואל אשר: ער רעדט נישט דא וועגן דעם נוסח.

דער ראב"ד'ס מחלוקת — ספק דאורייתא מיט אדער אן א ברכה

ר' יצחק: ס'איז דא דער ראב"ד, דא איז דא א מחלוקת. דער ראב"ד טענה'ט אז ס'איז א מחלוקת אביי ורבא אין די גמרא, ווייל דער רמב"ם לערנט כאילו אז... מ'דארף דאך פארשטיין א פאני זאך. ס'איז דאך דא א דין אז יעדע ספק דאורייתא דארף מען טון, און מ'טוט עס מיט א ברכה אדער אן א ברכה? לויט דעם רמב"ם איז משמע אז מ'טוט עס אן א ברכה. ווייל אויף די ברכה, אזוויי דער רמב"ם איז מפרש אויב איך געדענק אין אנדערע פלעצער, ווייל ספק ברכות להקל, מיינט אז ברכות איז דאך מדרבנן, איז אויף די דאורייתא דארפסטו איבערטון ווייל ספק דאורייתא לחומרא, אויף די ספק ברכה דארפסטו נישט טון ווייל ס'איז א ספק.

דער הייליגער ראב"ד איז מחולק. דער ראב"ד זאגט אז אוודאי ווען מ'טוט א ספק דאורייתא, אזוויי מעשר, בעצם אויב ס'וואלט געווען אן אמת'דיגע ספק, וואלט מען געדארפט מאכן א ברכה, ווייל דו טוסט דאך א מצוה דאורייתא, און אויף א דאורייתא קומט א ברכה, דארפסטו טון מיט ספק.

פארוואס אויף דמאי מאכט מען נישט קיין ברכה? זאגט די גמרא אין אן אנדערע שטיקל אין די גמרא זאגט אז דמאי איז אנדערש, דמאי איז נישט אפילו א ספק. דאס הייסט, מ'דארף פרעגן די קשיא, אויב דמאי איז אן עכטע ספק, פארוואס דארף מען נישט קיין תקנה? ס'איז דאך א ספק דאורייתא. דער תירוץ איז, רוב עם הארץ מעשרים הם, נאר אזוי זאגט דער רב האט געזאגט. נאר די חכמים האבן מתקן געווען אז מ'זאל עקסטער מאכן מעשר דמאי. ממילא, דאס איז א דרבנן משום ספק. ס'איז שוין צוויי לעוועלס: א ספק, סיי מיט דרבנן, אבער ס'איז נישט די ספק דאורייתא. סיי מיט דרבנן וואס איז מתוקן, מפני עפעס א חשש. אזעלכע זאכן מאכן מיר נישט קיין ברכה.

אבער אוודאי, ווען עני אנדערע ספק, סיי, דער רב זאגט אפילו, סיי האסט א ספק אויף די רבנן, אז דו האסט געהאט א ספק צו דו האסט געמאכט חנוכה ליכט, דו וועסט מאכן א ברכה, און סיי אויב דו טוסט א דאורייתא מספק, דארפסטו אוודאי מאכן א ברכה. און לויט דעם הייבט זיך שוין די קשיא אויף יום טוב שני, ווייל יום טוב שני איז דאך א ספק.

"שלא יזלזלו" — ספעציעל ווען ס'איז שוין נישטא קיין ספק

ר' יואל אשר: אבער ניין, איך טראכט אז דער ענין שלא יזלזלו בו יום טוב שני מיינט ער צו זאגן, וואס טוט זיך דעמאלטס ווען ס'איז שוין אויך נישט קיין ספק? ווייל אונז זענען דאך שוין מקדש לויט די לוח, ווען ס'איז שוין נישטא קיין ספק, וואס דעמאלטס טוט מען עס אלס מנהג אבותינו בידינו. דארטן דארף מען א גרעסערע שלא יזלזלו בו. איך זאג, ווען איינער טוט עפעס וועגן ס'איז א ספק דרבנן, ווייסט ער, ער טוט עס ווייל ס'איז א ספק דרבנן, וועט ער נישט מזלזל זיין. אבער דעמאלטס ווען... ניטאמאל איז עס א ספק דרבנן, און מ'דארף אנהאלטן אזוי ווייל די חכמים האבן געזאגט אזוי... מ'איז שוין מנהג אז ס'איז איינער און איינער זאל מען אנהאלטן, דעמאלטס דארף עס אן עקסטערע חיזוק אז מ'איז קובע געווען א ברכה.

ר' יצחק: קודם כל, דער רמב"ם זאגט נישט עס. דער רמב"ם זאגט א קשיא לויט די למדות וואס ער האט געזאגט אז מ'מאכט נישט אויף א ספק. דער צווייטנס, לויט דאס וואס דו זאגסט, איז פארקערט. מיר האבן געלערנט אין דעם רמב"ם עטליכע מאל נאכן יום טוב, אז היינט וואס ס'איז א מנהג, איז עס מער חמור, נישט מער קאלט. ווייל יעצט איז אוודאי קען מען מאכן א ברכה. ס'איז נישט קיין ספק בכלל. מאכסט נישט פני ספק, מאכסט סתם א תקנה מיט דרבנן, מאכסטו ביי ימים טובים. פארוואס? וואטעווער דו מוזט.

ר' יואל אשר: און דערווייל, זיי האבן נאך געזען מצוות דרבנן מאכט מען,

ר' יצחק: אבער א מנהג זאל מען אויף מאכן א ברכה. אויב די רבנים רופט יום טוב שני דברי סופרים בפירוש, רופט עס א תקנה. ער זאגט נישט אז

ר' יואל אשר: ס'בלייבט נאר א מנהג.

די מהות פון יום טוב שני — ס'מוז זיין אן אמת'דיגע יום טוב

ר' יצחק: אונז געדענקען אז ס'איז דא נאך זאכן, למשל וועגן יום טוב שני לא יזלזלו בו נעמט מען נישט קיין לולב. יא, דער רמב"ם האט געזאגט דאס. ס'איז דא געוויסע זאכן וואס אונז טוען נישט יום טוב שני אויכעט וועגן די סברא פון לא יזלזלו, אז מ'נעמט נישט קיין לולב פון שמיני עצרת. פארוואס? ווייל מ'וועט מיינען אז ס'וועט זיין א זלזל, איך געדענק איך האב דער רמב"ם געזאגט, ס'איז א לשון.

סאו, יום טוב שני איז עפעס אן אנדערע סארט תקנה. ס'מוז זיין א יום טוב. ס'קען נישט זיין אז די רבנים מאכן א... פארשטייסט וואס איך זאג? ס'איז נישטא אזא זאך יום טוב מספק. איינער וועט פרעגן א ליטוואק אז מ'דארף זיך נאר פרייען על הצד, פארשטייסט? ער גייט עסן א ספק פלייש. ס'גייט נישט אזוי. ס'דארף זיין אן אמת'דיגע יום טוב. דאס איז די סוד פון יום טוב שני. ממילא מאכט מען שוין א ברכה אויך. מ'מאכט אפילו שהחיינו, יא? א נייע יום טוב.

הלכה ג (סוף) — הלל אויף חנוכה, און אריבערגאנג צו הלכות הלל בכלל

ר' יואל אשר: א נייע זאך. איז אריינגעקומען פון חנוכה צו הלל.

ר' יצחק: זייער גוט. דאס הייסט, נישט פון די מצוה פון זאגן, ליינען... אויף חנוכה איז דא די מצוה פון הלל. דאס הייסט, אויף פורים איז עס נישט דא. אויף חנוכה איז דא די מצוה פון הלל, רעדט ער וועגן הלל. און אז מ'רעדט שוין וועגן הלל, גייט ער אין מער

פארוואס שטייט הלכות הלל דא אין הלכות חנוכה

ר' יואל אשר: כלליות'דיגע מצוה פון הלל וואס איז דא אויף אנדערע ימים טובים. לאמיר לערנען די לענגווידזש, איך וועל דיר זאגן וואס איך טראכט פארוואס ס'שטייט דא. זאגט דער רמב"ם, "ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים", נישט נאר הלל וואס מ'זאגט חנוכה איז א מצוה מדברי סופרים, "אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל". אלע טעג ווען מ'איז גומר הלל איז א מצוה מדרבנן. איך מיין אפשר, די טעג ווען מ'איז נישט גומר די גאנצע איז עס נישט קיין מצוה דרבנן, איז עפעס אן אנדערע מנהג. רייט? ער זאגט, אייביג ווען מ'זאגט הלל איז אן עקסטערע מצוה דרבנן.

ר' יצחק: רייט. איך מיין וואס ער מיינט צו זאגן איז סיי לחיוב, אז ס'איז דא א מצוה. מיר האבן שוין געלערנט הלכות יום טוב, מיר ווייסן נאך אין הלכות תפלה, און זיי האבן קיינמאל נאכנישט געהערט פון די מצוה פון מיר זאגן הלל.

ר' יואל אשר: אפשר האט דער רמב"ם דערמאנט הלל אין הלכות

ר' יצחק: תפלה ערגעץ אין די סדר התפלה? איך געדענק נישט.

ר' יואל אשר: על כל פנים, נישט די מצוה. און צווייטנס, מיינט דער רמב"ם לשלילה, אז דו וואלסט געקענט מיינען אז חנוכה איז די גאנצע יום טוב מדרבנן, ממילא הלל איז אויך מדרבנן. אבער פסח איז א חלק פון די דאורייתא, די מצוה איז מדאורייתא, און בה"ג האט דאך געזאגט אז הלל איז מדאורייתא, פעימאסלי. זאגט דער רמב"ם, ניין, אפילו דעמאלטס איז עס מדרבנן.

און איך מיין אז דאס איז די פשוט'ע פשט פארוואס ס'ליגט דא. מיר האבן געלערנט אז דער רמב"ם האט ארגאניזירט זיין ספר זמנים לויט דאורייתא,

דרבנן. דא איז די מצוות מדרבנן. סאו אפילו די מצוה דרבנן פון אלע ימים טובים האט דער רמב"ם געלייגט דא. דאס הייסט,

ר' יצחק: דער רמב"ם וואלט עס געקענט לייגן אין הלכות תפלה, דער רמב"ם וואלט עס געקענט לייגן אין הלכות שביתת יום טוב,

הלל איז א באזונדערע תקנה, נישט א חלק פון תפילה אדער יום טוב

ר' יואל אשר: אבער ס'איז נישט מדאורייתא. אבער דער רמב"ם האט עס געהאלטן מיט דא, ווייל ס'איז נישט פשט אז א חלק פון הלכות תפילה איז אז די חכמים האבן געזאגט אז געוויסע טעג זאל מען זאגן הלל, אדער א חלק פון יום טוב איז אז יום טוב קומט מיט הלל. נאר זיי האבן מתקן געווען הלל, און זיי האבן עס קובע געווען געוויסע טעג. דאס איז געווען א תקנה וואס הייסט הלל.

ניין, איך זאג אויך אז ס'איז נישט אז די חכמים האבן נישט... נישט ווען זיי האבן געלערנט הלכות יום טוב האבן זיי געמאכט הלל, אדער ווען זיי האבן געמאכט הלכות תפילה האבן זיי געמאכט הלל. זיי האבן געמאכט הלל ווען זיי האבן געמאכט הלל. איך וויל נישט צו זאגן אין צייט, אבער...

ר' יצחק: איך פארשטיי נישט דאס זאך, איך ווייס נישט. ס'איז אן עקסטערע מצוה,

ר' יואל אשר: די רמב"ם זאגט אין הלל. און זיי האבן געוואלט ווען מ'זאל עס טון אויף ימים טובים און אויף די ימים טובים דרבנן, אויסער ווען מ'זאגט עס נישט, ראש השנה, חנוכה, ווען מ'זאגט עס נישט, יום כיפור, ראש השנה, ווען מ'זאל די ימים טובים און נישט. ווען איז די טעג וואס די חכמים האבן מתקן געווען צו זאגן הלל?

דער קשר צווישן חנוכה און הלל — אפשר דער מקור פון הלל

ר' יצחק: דאס אז הלכות הלל שטייט אין חנוכה, איז נישט די רמב"ם'ס אינוועישאן, און די רוף שטייט שוין הלכות הלל און בעמים מדליקין. איך מיין ווייל די גמרא שטייט אפשר אפאר פרטים, איך געדענק נישט פארוואס, אבער די רוף האט שוין...

ר' יואל אשר: אויך די לשון קבעין בהלל והודאה זעט אויס אז הלל

ר' יצחק: האט עפעס ספעציעל אין חנוכה. מער על פי דרוש.

ר' יואל אשר: קען זיין אז די חכמים האבן מתקן געווען ביי די נס פון חנוכה, און זיי האבן געזען ווי שיין ס'איז, און וכדומה. האבן זיי געזאגט, לאמיר עס מאכן פאר אלע ימים טובים. כאילו די מקור דערפון איז אויף חנוכה.

ר' יצחק: ויש לי ראיה גמורה לדבר, אז ווער ס'זאגט די צווייטע האלב, נישט די ערשטע, אבער די ערשטע האלב רעדט טאקע וועגן יציאת מצרים. אבער נאכדעם, הודו רעדט וועגן די נס חנוכה. האסטו דארטן? כל גוים שפו אבינו בשם ה' כי עמולם. מ'רעדט נישט פון קריעת ים סוף, אבער דער אייבערשטער האט ארויסגענומען די יציאת מצרים. די צווייטע האלב רעדט פון די ידן, נאר מען האט א צייט געווען זיין מלחמה מיט די גוים. ממש א פסוק. נאכדעם פארציילט מען די מעשה פון חנוכה, מ'איז געקומען ביי בית המקדש, יא? אבות ועמודה, יא?

ר' יואל אשר: אבן מעשי הבנים היתה לראש פנה.

ר' יצחק: יא, איך מיין אז ס'איז ממש וועגן

ר' יואל אשר: די מעשה פון חנוכה. סיין.

הלכה ו — וועלכע טעג זאגט מען הלל

ר' יצחק: יא, און ווען דארף מען זאגן הלל?

ר' יואל אשר: "ושמונה עשר יום בשנה", אכצן טעג אין די יאר איז דא וואס "מצוה לגמור בהן את ההלל. ואלו הן שמונת ימי החג", סוכות, "ושמונת ימי חנוכה", דא האסט אויך די קשר פון חנוכה און סוכות. "וראשון של פסח", די ערשטע טאג פון פסח, אדער די ערשטע צוויי טעג פון אונז וואס האבן צוויי יומים,

ר' יצחק: "ויום עצרת".

ווען מ'זאגט נישט הלל — ראש השנה ויום כיפור

ר' יואל אשר: אבער ווען נישט? וועלכע ימים טובים נישט? איז אביסלי מיסינג דא די ימים טובים וחודש השבירה, שנה ויום הכפירים, די ערשטע צוויי. "אבל ראש השנה ויום הכיפורים אין בהן הלל", פארוואס? "לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד". ס'איז טעג פון תשובה, יראה און פחד. יראה ופחד מיינט מען דאס מער אויף יום כיפור, תשובה מער אויף ראש השנה. ניין, אלע דריי האבן ביידע טעג האבן דאס זעלבע. "לא ימי שמחה יתירה", עפעס שמחה איז דא, ס'איז דאך דא א מצוה פון שמחה אויף ראש השנה, אבער נישט שמחה יתירה. און הלל איז א שמחה יתירה.

ר' יצחק: וואלט מען געזאגט הלל ראש השנה וואלט דער עולם געפילט, וועה...

הלל — איז עס וועגן נסים אדער וועגן שמחה?

ר' יואל אשר: אה, אינטערעסאנט. דער רמב"ם זאגט נישט פשט אז הלל... וואלט עס געווען געקענט אנדערש פרעגן, וואלט געקענט זאגן אז הלל איז אויף נסים וואס זענען געשען, ממילא איז עס אויף די ימים טובים וואס האבן געהאט א נס. אבער עצרת, איך ווייס נישט צו עצרת איז א נס. דאס וואס דער אייבערשטער האט אונז געגעבן די תורה איז א נס? אבער ס'איז א טאג א שמחה וואס מ'פרייט זיך אויף א געוויסע זאך וואס איז געשען.

ר' יצחק: ס'איז א גוטע קשיא. דאס וואלט געווען א פשוט'ע תירוץ. נאר ס'זעט אויס אז די גמרא זעט שוין און פארשטייט שוין, למשל, ביסט געדערכט,

ר' יואל אשר: נאר עצרת איז אפשר די קשיא. אפשר וואלט עס נישט געווען א גוטע צושטעל, ווייל קענסט אויך זאגן אז... למשל אויף יום כיפור, ס'איז זייער א פרייליכע טאג, דער אייבערשטער איז אונז מוחל. דאס אז ס'האט אין זיך א שמחה, ממילא זאל מען זאגן הלל איז נישט די ריכטיגע זאך, זעט אויס דער רמב"ם. דער רמב"ם האט געהאלטן ס'האט אים מיט שמחה יתירה.

דער גמרא'ס יסוד — הלל קומט מיט יום טוב, נישט מיט נס

ר' יצחק: די תירוץ זאגט אז הלל קומט איז א הודאה על הנס, אז ס'שטייט דאך אין הלל מער וויניגער בפירוש.

ר' יואל אשר: דאס אז מ'זאל באקומען אין די תורה איז א נס?

ר' יצחק: ניין, ניין. איך זאג אז מ'זעט אין די גמרא למעשה אז די קשיא בויעט זיך פון דעם. דאס איז דאך א גמרא, רייט? לאמיר זען, דער מגן משנה ברענגט זיך אין די מקור. אבל ראש השנה, זאגט די גמרא, זאגט ווייל ס'הייסט א מועד, ס'הייסט לגבי ראש חודש, אבער אויך איז דא, נישט אבל בראש חודש, אבל בראש השנה, ער ברענגט נישט דעם מקור. איך געדענק, איז דאס איז א גמרא, און די קשיא פון די גמרא איז, ווייל די גמרא האט אנגענומען אז ווען ס'איז א יום טוב דארף מען זאגן הלל, נישט אזוי ווי די שכל הישר וואס איך האב אונז געזאגט, אז ווען ס'איז א נס זאגט מען הלל, נאר ווען ס'איז א יום טוב. אזוי זעט אויס.

ר' יואל אשר: די גמרא זאגט א זייער אן אינטערעסאנטע אגדה'דיגע וועג, בקשו מלאכי השרת לומר הלל, ניין? נישט דאס איז וואס די גמרא זאגט.

ר' יצחק: איירך ניזם מיט בי"ת.

ר' יואל אשר: און אויף דעם ענטפערט ער כביכול, אפשר ספרי

פארוואס נישט הלל אויף ראש השנה, יום כיפור, און פורים — די גמרא'ס יסוד און דער רמב"ם'ס שיטה

די גמרא'ס assumption: הלל קומט פון יום טוב, נישט פון נס

ר' יצחק: אבער איך געדענק, דאס איז א גמרא, און די קשיא פון די גמרא איז, ווייל די גמרא האט אנגענומען אז ווען ס'איז א יום טוב דארף מען זאגן הלל, נישט אזוי ווי די שכל הישר וואס איך וואלט געזאגט, אז ווען ס'איז א נס זאגט מען הלל, נאר ווען ס'איז א יום טוב. אזוי זעט אויס.

ר' יואל אשר: די גמרא זאגט א זייער אינטערעסאנטע אגדתא'דיגע וועג, "בקשו מלאכי השרת לומר הלל", ניין? נישט דאס איז וואס די גמרא זאגט?

ר' יצחק: אין ערכין י' ע"ב.

ר' יואל אשר: און אויף דעם ענטפערט ער כביכול, "אפשר ספרי מתים וספרי חיים", יא? אדער איך בין זיך טועה מיט שביעי של פסח ביי קריעת ים סוף.

ר' יצחק: "בקשו מלאכי השרת לומר הלל".

ר' יואל אשר: ביידע האבן געהאט די "מעשי ידי טובעים בים".

ר' יצחק: ממש. די גמרא זעט מען אז ווייל "היום קדוש בעשיית מלאכה", יא, די גמרא האט פריער אויך געפרעגט, "אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו". ביי די וועי, דא איז זייער א שיינע זאך אויך צו זען וואס דער רמב"ם האט געטוישט וואס שטייט אין די גמרא. אזוי ווי דו זאגסט, די גמרא פארציילט א מעשה, יא.

די אגדתא פון ראש השנה: "בקשו מלאכי השרת"

ר' יואל אשר: זאג די מעשה. ס'איז זייער אינטערעסאנט, ווייל ס'איז זייער אן ענליכע מעשה דא אויף הלל ביי קריעת ים סוף. "בקשו מלאכי השרת", "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים?" און מ'זעט דא אז שירה מיינט הלל. "אמר להם, אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, והאייבערשטער איז דן יודן, וישראל אומרים שירה?"

ר' יצחק: זייער אינטערעסאנט.

פארוואס וואלט מען געמיינט הלל אויף ראש השנה? — ר' יצחק'ס פשט

די גמרא איז געבויט אויף די assumption אז וועלכע טאג וואס הייסט א מועד זאגט מען הלל. איך טראכט אזוי, איך וועל דיר זאגן א פשט, ס'איז שווער, ס'מאכט ממש שווער. פארוואס קומט אריין הלל ראש השנה? ס'איז דאך א יום טוב, זאל זיין אז ס'איז א יום טוב. איך מיין די תירוץ איז אזוי, ראש השנה זאגן איז דאך זכר ליציאת מצרים, right? וואס איז ראש השנה זכר ליציאת מצרים?

ר' יואל אשר: אלע ימים טובים זענען פסח.

ר' יצחק: שבועות, און סוכות, איך פארשטיי, ראש השנה, יום כיפור פארשטיי איך נישט. דער תירוץ איז, אז דאס אז יודן קענען קומען אין בית המקדש און האבן די ימים טובים, אלעמאל איז עס א זכר אז מיר זענען מיר פריי.

ר' יואל אשר: אונז האבן אונזער אייגענע בית המקדש, אונז זענען מיר בני חורין.

ר' יצחק: right? דאס הייסט, ווען יודן האבן א גוטן טאג, דערמאנען זיי, לויבן דעם אייבערשטן, ס'איז אלעס קאנעקטעד מיט יציאת מצרים. ממילא, דאס וואלט די גמרא פלעגט א הוה אמינא, און מ'וואלט געפרעגט, מ'דארף זאגן הלל ראש השנה, מיינט נישט מ'וואלט געזאגט הלל על הענין פון ראש השנה. הלל זאגט מען אלעמאל על בצאת ישראל ממצרים, על הנסים וואס דער אייבערשטער האט געטון במשך אלע דורות. ווען זאגט מען עס? ווען ס'איז א גוטן טאג, און מ'גייט אין בית המקדש, און דעמאלטס איז די זמן פון סעלעברעישאן, זאגט מען. זאגט די גמרא, ניין, ראש השנה איז נישט אזא טאג.

ר' יואל אשר: איך מיין, ס'איז זייער גוט. קוק, די גרעסערע הכשר איז די טעג וואס מ'איז מכיר ביי הלל. אויך איז נישט דא מוזיק די טעג. זאגט די גמרא, די טעג ווען ס'איז דא הלל איז אויך דא מוזיק אין די בית המקדש. און אויף דעם קומט די ספרי חיים, ספרי מתים, מלך לפניו. ס'איז נישט אזא פרייליכע טאג.

דער רמב"ם'ס שיטה: איבערדרייען פון הימל אויף דער ערד

ר' יצחק: און דו זעסט זייער שיין אז דער רמב"ם, אזוי ווי ער האט געטון ביי די שופר און אין זייער אסאך אנדערע פלעצער, האט מען געלערנט נחת תענית, האט פארדרייט, פארדרייט, איך ווייס נישט וויאזוי ער זאגט, ער האט איבערגעדרייט דאס וואס שטייט אין די גמרא אין הימל האט ער געלייגט דא אויף דער ערד. און די גמרא שטייט אז די מלאכים פרעגן א קשיא, און דער אייבערשטער ענטפערט פאר ספרי מתים פתוחים, דאס הייסט וואס דער אייבערשטער טוט, ספרי מתים פתוחים לפניו. זאגט דער רמב"ם, אקעי, און למעלה וואס? ווייל ביי אונז איז עס א ימי תשובה ויראה ופחד. דער רמב"ם האט געטוישט פון...

ר' יואל אשר: אבער וואס דאס אז דער מלך יושב האט געזאגט אין דין איז מבחינת אין אין עולם הבריאה, וויאזוי אונז זעען עס.

ר' יצחק: ניין, אוודאי דער רמב"ם האט אזוי פארשטאנען. איך זאג, אבער דו זעסט קלאר אז דער רמב"ם האט איבערגעטייטשט די נוסח. כידוע, אין פירוש המשנה זאגט ער א לשון אז ס'איז ימי ברכה ממנו אליו.

ר' יואל אשר: די לשון פון רבי שלמה אבן גבירול, כתר מלכות וואס מ'זאגט ליל. דער רמב"ם זאגט אויך די לשון? ס'איז דא די לשון אין די רמב"ן, אין חובת הלבבות, און אין ר' שלמה אבן גבירול'ס.

ר' יצחק: איך מיין אז ס'איז א פריערדיגע לשון, שוין ר' שלמה אבן גבירול'ס. אפשר ווייסטו וואו זיי האבן עס גענומען. יא. דער רמב"ם אין פירוש המשנה ברענגט די לשון דא אין ערך, נעבעך געדענק. אה... פינצטו ער ברענגט עס?

פארגלייך צווישן ביידע "בקשו מלאכי השרת" אגדתות

ר' יואל אשר: ס'איז זייער אינטערעסאנט, ווייל די גמרא אז די בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אויף שביעי של פסח איז דא די גמרא בקשו מלאכי השרת לומר שירה, פארדעם זאגט מען נאר יום ראשון של פסח, ווייל אפשר מעשי ידי טובעים בים. ס'איז אויך א גמרא, יא?

ר' יצחק: ניין, ניין, אין געגצל איז א מדרש וואס דער בית יוסף ברענגט.

ר' יואל אשר: אבער ס'איז זייער ענליך די לשון הגמרא, ווייל מ'רעדט דארטן אויף שירה. ביידע רופט מען עס שירה, בקשו מלאכי השרת לומר שירה. און דא אויך, די מלאכי השרת פרעגן פארוואס זאגן נישט אידן שירה. זייער אינטערעסאנט, און ביי ביידע איז די ענטפער זייער ענליך, אז דא איז דא עפעס א געוויסע פחד.

דער אנדערער תירוץ אין דער גמרא: שחלוקים בקרבנותיהם

ר' יצחק: אין די גמרא שטייט אן אנדערע תירוץ. אין די גמרא שטייט אז אכט טעג פון חג זאגט מען עקסטער הלל, שחלוקים בקרבנותיהם, מה שאין כן פסח וואס איז די זעלבע זאך, ס'איז נאר א המשך פון דעם וואס מען זאגט נאר אויף יעדן יום. בעצם.

ר' יואל אשר: ס'קומט... פארוואס זאל מען נישט זאגן יעדן טאג?

ר' יצחק: מען זאגט נישט, מען זאגט אפילו נישט... ווייל יעדער יום טוב קומט איין הלל. דאס וואס ס'איז דא אכט הלל'ס אין סוכות, און די גמרא זאגט אויך אויף חנוכה שטייט נס כל יום ויום, ווייל ס'איז דאך געווען א המשך, יעדן טאג האט ער נאכאמאל געצינדן די נרות המערכה. סאו, כאילו בעצם הלל קומט נאר איין מאל.

די ראלע פון מלאכים אין שירה

ר' יואל אשר: ס'איז אינטערעסאנט, מען דארף טראכטן וואס איז די קשר צווישן די מלאכים, וואס די מלאכים דוקא ווארטן אויף די שירה, און ביידע מאל איז די ענטפער עפעס ענליך.

ר' יצחק: מלאכים זענען די וואס זאגן שירה, ס'איז פשוט.

ר' יואל אשר: ניין? אה, געוועגליך זאגן מלאכים שירה.

ר' יצחק: היינט איז די דזשאב פון די אידן צו זאגן שירה.

ר' יואל אשר: זיי זאגן דאך אין אלע יוצרות, די מלאכים ווארטן פאר די אידן צו זאגן שירה, זיי זאגן מיט אונז.

ר' יצחק: זיי זאגן מיט זיי, whatever. מלאכים זענען זייער וויכטיג. ווער ס'גלייבט נישט אז מלאכים זאלן נישט קומען אין שול ראש השנה, ווייל מען רעדט בעיסיקלי נאר וועגן מלאכים. וואו זאגט ער לאו.

ר' יואל אשר: נישט פון די מלאכים, נאר פון די אידן? אבער ווען נישט די מלאכים האבן נישט קיין פיוט.

ר' יצחק: יא, אקעי, ווייטער. ניין, א היינטיגער מענטש, ער גלייבט בכלל נישט, ער לעבט נישט מיט די זאכן. מען זאגט אים, אה, דער אייבערשטער וויל נישט די מלאכים. אקעי, וואס גייט מיר? איך וויל אויך נישט קיין מלאכים. מען דארף דאך עס אפרישיעיטן פון דעם.

ר' יואל אשר: יא, נו, ס'איז זייער ווייט פון אונזער השגה. מען האט עס געלייגט.

ר' יצחק: אזוי אין די זייט. יא, יא. נו, נעם דאך לערנען קבלה. אקעי.

פורים: קריאת המגילה היא ההלל

ר' יואל אשר: שוין, ווייטער זאגט דער רמב"ם אזוי. מען רעדט דאך נישט פון קיין מלאכים, קיין זאך. ס'רעדט פון כפורות. ראש השנה יום כיפור איז נישטא קיין הלל. לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה. ולא תיקנו הלל בפורים. איי פורים? זאגט דער רמב"ם, שקריאת המגילה היא ההלל, די קריאת המגילה איז אליין א הלל און פארציילט די נסים.

ר' יצחק: וואס איז געשען מיט אריכות.

ר' יואל אשר: ס'טייטש אז חנוכה, איך מיין די פשט דא איז אז חנוכה פארציילט אונז נישט די נס, נאר אונז טוען א מעשה פון לעכט. מה שאין כן פורים פארציילט אונז. די ענין פון הלל איז זאגן די נסים און דאנקען אויף די נסים בפה מיט אמירה. פורים האבן אונז די אמירה דורך פארציילן די נס באריכות. הגם ס'איז דא אן אנדערע מין זאך ווי הלל. ווייל הלל רעדט אלץ שבחים פון הקדוש ברוך הוא, מה שאין כן אין די מגילה שטייט דאך נישט איינמאל דער אייבערשטער'ס נאמען, אבער ס'איז מיר פארציילט דעם נס וואס איז געשען.

ר' יצחק: ס'איז נישט קלאר, אבער ס'זעט אויס אז די חילוקים זענען מסתמא אמת'דיגע חילוקים, מסתמא א ריזען פארוואס פורים איז דא מגילה און נישט הלל. אבער באופן כללי, ס'איז ריפלעיסד, ס'איז די זעלבע איידיע.

ר' יואל אשר: ס'איז פרסומי ניסא.

אכצן טעג הלל, אדער אחד ועשרים

ר' יואל אשר: שטייט דער רמב"ם ווייטער.

ר' יצחק: האבן מיר געלערנט אז אכצן טעג א יאר זאגט מען הלל.

ר' יואל אשר: וואס איז? זאגט דער רמב"ם, ער עקספלעינט מער, ער זאגט, ס'איז נישט אזוי פשוט אז נאר אכצן טעג, ווייל מקומות שעושין ימים טובים שני ימים, האט דער רמב"ם געזאגט, טוט מעןביידע טעג א ברכה, איז יא גומרין את ההלל באחד ועשרים יום. דעמאלטס איז דא אחד ועשרים יום. אה. פארוואס? ס'קומט ניין טעג חג, ווייל ס'קומט צו נאך א ספיקא דיומא פון די לעצטע טעג שמיני עצרת. שמונת ימי חנוכה, אזוי ווי חנוכה קען.

ר' יצחק: נישט זיין קיין ספיקא דעם, ווייסט פארוואס?

ר' יואל אשר: שני ימים של פסח, ס'קומט צו נאך א טאג פסח. פארוואס?

ר' יצחק: איך ווייס נישט.

ר' יואל אשר: ווייל ס'איז שוין געשען נאכדעם, מ'האט נאך מקדש געווען בראיה דעמאלטס. יא, אוודאי. יא, לכאורה איז עס נאך געווען אין די צייטן. אפשר נישט, ווייל דער בית המקדש איז נישט געווען אין פלאץ. דער בית המקדש איז נאך געווארן פארטריבן. דעם יענעם חודש, קען זיין יענעם חודש כסלו האט מען געבענטשט נישט בראיה. אוקעי, אלעס קומט תורת...

ר' יצחק: בקיצור, זאגט די רבנן אפשר פון שעות.

ר' יואל אשר: איך ווייס נישט. אבער אפשר האסטו דא א תירוץ אויף דעם בית יוסף'ס קשיא.

ר' יצחק: בקיצור, ס'קומט צו דריי טעג, שני ימים של עצרת.

ר' יואל אשר: ס'קומט צו נאך א טאג פסח, און נאך א טאג חנוכה, סוכות, און נאך א טאג...

ר' יצחק: רייט, דעטס אן. בקיצור.

ר' יואל אשר: די גאנצע חילוק פון...

ר' יצחק: דריי מער טעג. דריי מער טעג. דריי מער טעג, דריי מער טעג. ימים טובים קומט צו מער, קומט צו זעקס טעג. רייט, פון צווייטע טעג.

ר' יואל אשר: ס'איז דא חול המועד, ס'איז דא ברכה איבריגע טעג פסח, אבער יא גומרין הלל ס'קומט צו נאך דריי טעג.

הלל אויף ראש חודש: מנהג, נישט מצוה

ר' יצחק: זאגט דער רמב"ם ווייטער.

ר' יואל אשר: דאס איז צו זאגן הלל מדאורייתא, מדרבנן זאגן הלל.

דער רמב"ם'ס שיטה: דריי מדרגות פון הלל

ר' יצחק: אבער בראשי חודשים איז נישט גמירת הלל נאר קריאת הלל, מ'זאגט הלל, ס'איז א מנהג, נישט קיין מצוה. דער רמב"ם זאגט נישט המנהג, ער זאגט נישט די גאנצע. ער זאגט שוין יא, ער זאגט שוין יא בדילוג. דער ראש חודש, דער רמב"ם גייט א גאנצע צייט כאילו, דו מיינסט אז ווען מ'זאגט הלל ס'איז א דרייסט? קודם כל, אפילו אלע ימים טובים ס'איז נאר דרבנן. און ראש חודש איז אפילו נישט קיין דרבנן, ס'איז נאר א מנהג. און דעם מנהג.

ר' יואל אשר: יא? יא, ס'איז נאר בציבור. דאס הייסט, אנדערש ווי פריער האט ער געזאגט אז אפילו ווען א יחיד זאגט עס מאכט ער אויך די ברכה.

ר' יצחק: הלל פון ראש חודש איז נישט דא קיין מנהג פאר א יחיד צו זאגן. א יחיד דארף נישט זאגן הלל.

ר' יואל אשר: לפיכך קוראין בדילוג.

ר' יצחק: וויבאלד אז ס'איז נישט קיין מצוה, מאכט מען א קיצור.

ר' יואל אשר: מ'איז מדלג. ואין מברכין עליו, מ'מאכט נישט קיין ברכה, שאין מברכין על המנהג.

ר' יצחק: לפי זה שטייט עס אריין אין מיין ידיעה.

ר' יואל אשר: ס'האט אים אויך נישט געבאדערט דער מהר"ם מרוטנבורג'ס אישו, ווייל ער וואלט געקענט זאגן אז מ'קען נישט זאגן לגמור. אקעי. זאגט דער רמב"ם ווייטער, ויחיד לא יקרא כלל. א יחיד זאל בכלל נישט זאגן הלל אויף ראש חודש, אנדערש ווי די אלע ימים טובים איז אויך א מצוה פאר א יחיד.

פראקטישע נפקא מינה

ס'איז זייער גוט צו וויסן, למשל פרויען אדער מענטשן וואס דאווענען נישט אין שול, אז מ'זאל וויסן אז אויף הלל אויף ראש חודש דארף מען זיי נישט זאגן הלל, און חול המועד סוכות, וואטעווער, דארף מען זיי יא זאגן הלל.

אונזער מנהג: אנדערש ווי דער רמב"ם

ר' יצחק: אונז, איך מיין אז מ'דארף קוקן אין שולחן ערוך, אונז פירן זיך מיין איך אז מ'זאגט יא הלל ביחיד. קודם כל, אונז פירן זיך צו מאכן א ברכה אויף הלל, און נישט ווי דער רמב"ם, ווייל אונז האלטן אזוי ווי.

ר' יואל אשר: תוספות באופן כללי.

ר' יצחק: אז מ'מאכט א ברכה אויך אויף א מנהג. דער רמב"ם האלט אז אויף א מנהג מאכט מען נישט קיין ברכה, אבער אונז האלטן אז מ'מאכט יא. צווייטנס, לגבי יחיד פון ראש חודש איז דא א מחלוקת מחבר רמ"א. דער מחבר ברענגט טאקע די שיטה פון רמב"ם אז מ'מאכט נישט קיין ברכה ביחיד, אדער ער לייגט בכלל נישט דער יחיד. דער רמ"א זאגט אז.

ר' יואל אשר: יש אומרים אז מ'זאגט יא א יחיד.

ר' יצחק: ממילא, דאס מאכט אונז האבן א שטיקל ציבור, אזוי ווי דריי מענטשן, אזוי ווי הודו לה' כי טוב זאגט מען מיט נאך צוויי. דאס שטייט אויך אין רמ"א. אבער איך זאג אז ער רעדט לגבי די ברכה, ס'ווערט נאך געברענגט אין שולחן ערוך א ספק צו מ'זאגט הלל ביחיד, ממילא צו א יחיד קען מאכן א ברכה. אפילו פאר רבים זאגט דער רמב"ם מ'מאכט נישט קיין ברכה, אבער דאס פירט מען זיך זיכער אן.

הלכות חנוכה, פרק ג - המשך דיני הלל

הלל ביחיד בראש חודש - ברכה ביחיד

ר' יצחק: אבער ביחיד דארף מען וויסן אז אפילו דער רמ"א זאגט אז ס'איז א ספק צו מ'מאכט א ברכה, און ס'איז נישט קלאר וויאזוי די הלכה איז. איך געדענק אז ס'איז געווען מענטשן וואס זאגן נישט קיין ברכה. ממילא, דאס הייסט ראש חודש דארף מען גיין אין שול. אויב מ'וויל זאגן הלל מיט א ברכה און מ'וויל יוצא זיין די שיטה, דארף מען גיין אין שול.

ר' יואל אשר: ווייל צו מאכן אליינס א—

ר' יצחק: ברכה איז א דבר המפקפק. דער שולחן ערוך זאגט אפילו אז נאר דער חזן זאל זאגן די ברכה און מ'זאל יוצא זיין, ווייל דאס הייסט ברכה ביחיד. אז דו גייסט אין שול און דו זאגסט אליינס א ברכה, מאכסטו א ברכה ביחיד. ציבור מיינט אז מ'איז יוצא.

ר' יואל אשר: אינטערעסאנט. אזוי לערנט דער שולחן ערוך הרב.

ר' יצחק: יא? יא.

ר' יואל אשר: זיי ברענגען. ביי זיי זאגט מען נישט ראש חודש יעדער איינער, נאר דער בעל תפילה זאגט די ברכה.

ר' יצחק: איך געדענק אויך אז אין חב"ד, אויב מ'דאווענט אליינס, זאגט מען נישט קיין ברכה, מ'זאגט הלל אן א ברכה.

ר' יואל אשר: זייער אינטערעסאנט. "ויחיד לא יקרא כלל, ואם התחיל" - אויב האט ער יא אנגעהויבן זאגן הלל - "ישלים בדילוג כדרך שקוראים הציבור". אויב ער האט אנגעהויבן—

ר' יצחק: רעדט מען נישט פון א ברכה, ער רעדט פון זאגן תהלים. רייט. אה, לויט מיר איז אן עבירה צו זאגן תהלים.

ר' יואל אשר: אבער לויט נארמאלע מענטשן... איך ווייס נישט, דא איז דא עפעס אן ענין. אקעי. אבער ער רעדט נישט וועגן דעם דא. "ואם התחיל" - אויב ער האט יא אנגעהויבן - "ישלים בדילוג" - זאל ער משלים זיין גאנץ הלל, אבער ער זאל עס טון בדילוג.

ר' יצחק: דער רמב"ם מיינט צו זאגן אז ער זאל נישט מיינען אז ער האט שוין אנגעהויבן, ער קען שוין זאגן די גאנצע. ניין, דו דארפסט ווייטער טון די דילוגים.

ר' יואל אשר: "וכן בשאר ימי הפסח" - די אנדערע זעקס טעג, די איבעריגע טעג נאך די שני ימים הראשונים - "קוראין בדילוג כראשי חדשים".

הלכה ח - כיצד מדלגין

ר' יואל אשר: איז וויאזוי ארבעט די דילוג? זאגט דער רמב"ם, "כיצד מדלגין?" איז מ'זאגט פון אנהייב, פון "הללויה הללו עבדי ה'". ס'טייטש, דער רמב"ם רעדט דא פון מענטשן וואס ווייסן וואס הלל איז. יא, ער זאגט נישט אז די פסוקים זענען "הללויה" און אזוי ווייטער. דער עולם ווייסט, דער עולם גייט דאך אין שול. מ'הייבט דאך נישט אן, קודם דאווענט מען, נאכדעם פאר מ'הייבט אן לערנען רמב"ם ווען מ'איז שוין א בחור, יא? איז מען שוין געווען אין שול א כל יאר.

ר' יצחק: דער רמב"ם שרייבט כסדר, הלל, איך ווייס נישט פארוואס ער האט געוואלט—

די דריי דילוגים לויט דעם רמב"ם

ר' יואל אשר: דוקא אז דער רמב"ם זאל שרייבן "הללויה". איך ווייס נישט. ער האט אנגעהויבן מיט "חלמיש למעינו מים", און ער זאגט אז מ'זאגט נישט די נעקסטע שטיקל "לא לנו", און מ'איז מדלג, מ'דזשאמפט אריבער, און מ'זאגט "ה' זכרנו יברך" ביז "הללויה", ביז די ענד. און געווענליך קומט דא "אהבתי"—

ר' יצחק: אבער מ'זאגט עס נישט.

ר' יואל אשר: און מ'גייט צו "מה אשיב לה'", ביז "הללויה". און מ'איז מדלג, וואס איז מען דא מדלג? א דריטע דילוג.

ר' יצחק: אונז טוען נישט די דריטע דילוג. ניין, אונז זאגן יא "הללו את ה' כל גוים" געהעריג, און נאכדעם זאגט מען "מן המצר". נאכאמאל—

ר' יואל אשר: נאך די ערשטע, נאך "מה אשיב" שטייט "הללו את ה' כל גוים", שטייט "הודו לה' כי טוב", און אזוי ווייטער.

ר' יצחק: דער רמב"ם וואלט אויסגעלאזט די "הללו" און די "הודו".

ר' יואל אשר: יא?

ר' יצחק: פארדעם האב איך דא געשריבן צום אנקלערן. זייער גוט.

ר' יואל אשר: "ומדלג ואומר מן המצר קראתי יה עד סוף ההלל". זאגט דער רמב"ם, "זה המנהג הפשוט" - דאס איז דער מנהג וואס איז פארשפרייט אין די מקומות פון דער רמב"ם. "ויש מדלגין דילוג אחר" - עס איז דא וואס האבן אנדערע וואס דזשאמפן ארום אנדערש.

דיסקוסיע: פארוואס פונקט די שטיקלעך?

ר' יצחק: אפילו אונז טוען אנדערש פון דעם רמב"ם, ווייל דער רמב"ם סקיפט דריי שטיקלעך, אונז סקיפן נאר צוויי שטיקלעך. רייט?

ר' יואל אשר: אונז סקיפן נישט "הללו" און "הודו".

ר' יצחק: לויט דעם רמב"ם דארף מען סקיפן.

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם ווייטער—

ר' יצחק: ווען דארף מען זאגן דעם הלל?

ר' יואל אשר: וואס איז דער ענין פון סקיפן? מיט דעם ווייזט מען אז ס'איז נישט אזוי ווי דער רעגולערער הלל? אדער פארוואס פונקט די שטיקלעך? קורצער כמעט. ער זעט אז מ'זאגט אזוי טון, נישט אז מ'דארף נישט זאגן די גאנצע. זעט דאס עפעס אז ס'איז וויכטיג צו דיפרענטשיעיטן צווישן די טעג ווען ס'איז א חיוב גמור און די טעג ווען ס'איז נאר א מנהג.

ר' יצחק: נישט קלאר. און פארוואס פונקט דאס שטיקלעך? איך האב קיינמאל נישט קלאר פארשטאנען. מ'סקיפט אלעמאל האלב פון א קאפיטל. רייט, דער עולם כאפט נישט, ווייל ס'איז געדרוקט עקסטער אין די סידור וועגן דעם. אבער ס'איז בעצם, מ'סקיפט אלעמאל די אנהייב פון א קאפיטל. דאס הייסט, מ'סקיפט די אנהייב פון "ה' זכרנו", וואס איז "לא לנו", און מ'סקיפט די אנהייב פון "מה אשיב", וואס איז "אהבתי". מ'דזשאמפט צו די ענד. איך ווייס נישט, ס'קען זאגן סברות, אבער איך האב נישט קיין געהעריגע ריזענינג. דאס הייסט, די אלע דילוגים זענען מיט דזשאמפט צו די ענד, רייט? אפילו די דריטע דילוג, אויך די דזשאמפט, ער סקיפט "הודו", און מ'זאגט גלייך "מן המצר".

ר' יואל אשר: איך ווייס נישט וואס איז די סוד דערפון.

ר' יצחק: אקעי. ווען דארף מען זאגן הלל?

הלכה ט - דיני הלל

זמן קריאת ההלל

ר' יואל אשר: וואו איז דאס די center piece, right? דארטן איז דא א שיעור און א וועג וויאזוי מען זאגט "כי לעולם חסדו". פארדעם לאזן אונז עס דוקא, יא? אקעי. שוין. די גראמען ווייטער. דיני הלל. וואס, נאך הלכות פון הלל? ס'טייטשט דער רמב"ם האט געזאגט די עיקר, ווען מ'זאגט וואס. יעצט גייט ער זאגן הלכות פון די הלל. כל היום כשר לקריאת ההלל. ווען זאגט מען הלל? סיי ווען, א גאנצן טאג.

ר' יצחק: ס'איז נישט דא קיין זמן תפלה, זמן הלל.

ר' יואל אשר: ס'איז נישט עפעס דוקא שייכות צו שחרית, אדער וואס מ'זאל עס זאגן—

ר' יצחק: צופרי פאר זמן תפלה? יא.

ר' יואל אשר: ס'איז נישט מגבל אין זמן תפלה, יא.

הקורא הלל למפרע

ר' יואל אשר: והקורא הלל למפרע לא יצא, אזוי ווי מיר האבן געלערנט לגבי מגילה און אנדערע.

ר' יצחק: קריאת שמע. יא.

ר' יואל אשר: קרא. קרא ושהה וחזר וקרא. ס'איז אביסל אינטערעסאנט, קורא הלל למפרע. אה, ער זאגט אזוי ווי ביי קריאת שמע זאגן דא. ניין, ווייל ביי מגילה פארשטייען מיר אונז אז ס'איז דא א סטארי, די סטארי האט ער אוועקגעזאגט דארטן.

ר' יצחק: אבער אל... איך בין מסכים אז די מגילה מאכט—

ר' יואל אשר: אזוי ווי מיר האבן געמאכט. אויך דארט, דאס איז דער סדר הלל.

ר' יצחק: חיר כרפס ותכלת זאגט ער נאך די נעקסטע פסוק.

ר' יואל אשר: אבער קורא הלל למפרע איז נישט געווען אויף איין ספעציעל. ווייל אפילו אויב מען לאזט אויס איין פסוק האט מען נאך נישט...

ר' יצחק: אוודאי אויף איין פסוק. דער רמב"ם זאגט בפירוש—

ר' יואל אשר: אפילו איין פסוק צוריקצוריקצורייינגסט.

ר' יצחק: אקעי. איך ווייס נישט. אבער די זעלבע זאך הלל. קען ביי די וועי, הלל האט אויך דא א געוויסע מעשה, ווייל אונז פארשטייען נישט די מעשה, ווייל אונז פארשטייען נישט הלל. אבער וואס קוקן אין הלל, וועסטו זען אז ס'האט געהאט אלעמאל א געוויסע סדר—

ר' יואל אשר: קודם די צרה און נאכדעם די שיעור.

ר' יצחק: ניין, מדלג זיין מיינט אז מ'דזשאמפט צו די ענד. מ'האט אויך געקענט מדלג זיין די מגילה לויט געוויסע שיטות, מ'דזשאמפט צו די ענד.

ר' יואל אשר: אה, ס'איז דא די... ס'הייבט זיך אן מיט...

ר' יצחק: מ'קומט שוין אן מיט די בשלחה מעורר, איך ווייס, אה, איך קען נישט אלעמאל די גאנצע מעשה. לאמיר שוין פארציילן, דער אייבערשטער האט געקראטעוועט יעדן—

ר' יואל אשר: בחיים ובשלחים. זיי האבן געלערנט אזוי אין יומא, יא, מ'לערנט די דברים הטובים, אדער די אנהייב און די ענד פון געוויסע הלכות וואס מ'לערנט מיט די קול. אקעי.

קרא ושהה וחזר וקרא

ר' יואל אשר: קרא ושהה וחזר וקרא, וואס טוט זיך? א מענטש האט געליינט הלל, און ער קען נישט פארנעמען אזויפיל קדושה. ער נעמט א הפסקה און ער זאגט ווייטער, אף על פי ששהה כדי לגמור את כולו - אפילו אויב ער האט געמאכט א הפסקה אינמיטן הלל גענוג לאנג, ווי לאנג ס'וועט ענדיגן גאנצן הלל - יצא. אנדערש וואלטן די רבי'ס נישט געקענט מאכן די לאנגע עניים אינמיטן הלל. יא, ווייל... אקעי, הייב נישט יעצט אן דיין קריטיק אויף די רבי'ס און עניים, אבער איך זאג אז מ'מאכט א האלבע שעה עניים מיט לאנגע ניגונים, וואלט לכאורה געווען א שעה ליגמרת כלה. ער איז יעצט עוסק באותו ענין, יא.

הפסקה בין פרק לפרק - ימים שגומרין vs. ימים שמדלגין

ר' יואל אשר: שוין, זאגט דער רמב"ם ווייטער: "ימים שגומרין בהן את ההלל" - די טעג וואס דער רמב"ם האט פריער אויסגערעכנט, די איין און צוואנציק טעג אדער אכצן אדער איין און צוואנציק, יא - "יש לו להפסיק בין פרק לפרק" - קען מען מפסיק זיין צווישן איין פרק און די אנדערע—

ר' יצחק: צווישן איין שטיקל און די נעקסטע שטיקל. לכאורה נישט די שטיקלעך וואס איז אין די "ודלג", רייט? צווישן א גאנצע קאפיטל. רייט. ס'איז נישט צווישן "לא לנו" און "אהבתי".

דיסקוסיע: וואס מיינט "פרק" ביי הלל?

ר' יואל אשר: צווישן פרק. ער ברענגט אז ס'איז יא וואס... אבער לענייננו, יא. ס'קען זיין אז ווען מ'האט קובע געווען הלל האט מען געמאכט נייע פרקים, אדער וואס? מ'האט נישט געלאזט די פרקים וואס די—

ר' יצחק: מסדרי תהלים האבן געטון. אין א פרק איז מען מדלג, אבער ס'איז נישט געווארן א נייע פרק.

ר' יואל אשר: איך זאג, דו זעסט דאך אז דער בעל תפילה ענדיגט יעדע שטיקל. ס'קען זיין אז ווען מ'האט קובע געווען הלל האט מען אנדערש געמאכט די פיסוקי המקראות, אנדערש ווי דוד המלך אדער די מסדרי תהלים האבן עס געמאכט. סאו ווען ס'שטייט דא ביי מיר "בין פרק לפרק" קען יא זיין, מיינט מען צו זאגן די וועג וויאזוי מ'טוט עס ביי הלל.

ר' יצחק: אני איני מסכים. און דער בעל תפילה האט נישט קיין רייד, דער בעל תפילה טוט עס ווייל ער געדענקט אז ביי ראש חודש טוט מען אזוי, אפשר דארף מען טאקע נישט טון, ווי איך האב געזאגט.

הפסקה באמצע הפרק ביי דילוג

ר' יואל אשר: אקעי. "אבל באמצע הפרק לא יפסיק". אבער דער רמב"ם זאגט, "וימים שקוראין בהן בדילוג, דעמאלטס אפילו באמצע הפרק פוסק". אה, ווייל די גאנצע דילוג איז—

ר' יצחק: דאך א הפסק באמצע הפרק.

ר' יואל אשר: ניין, איך זאג, ווייל דארטן איז דאך א דילוג, איז דאך שוין אליין א הפסק אין די פרק, ס'איז א הפסק אין די אנפאנג פון די פרק.

ר' יצחק: ס'איז עניוועי א הפסק גדול פון בכלל נישט.

שאלה: צי ברכה משנה די דין?

ר' יואל אשר: איך וויל וויסן, די וואס פירן זיך אנדערש ווי דער רמב"ם און זיי זאגן יא מיט א ברכה, אפשר וועט זיין אנדערש די הלכה לגבי...

ר' יצחק: איך ווייס נישט וואס האט מיר די ברכה.

ר' יואל אשר: ס'קען זיין אז ווייל מ'איז גומר, מ'זאגט דאך א ברכה פאר דעם, דארף זיין א חטיבה אחת. אז מ'זאגט נישט קיין ברכה, איז עס נאר פרקי הלל—

ר' יצחק: פרקי שירה. איך מיין אז ס'איז א...

ר' יואל אשר: לויט די וואס פירן זיך, איינער זאגט נישט די...

ר' יצחק: ניין, איך זע נישט. ס'וואלט געדארפט שטיין אין שולחן ערוך, נאר איך האב איין חידוש, ווייל אונז פירן זיך צו מאכן א ברכה. איך מיין אז נישט, ס'האט נישט מיט די ברכה. די ברכה מאכט מען אויף די מנהג, אבער אויף א מנהג איז נישט אזוי וויכטיג אז מען זאל נישט מפסיק זיין. אויף א תקנתא דרבנן—

ר' יואל אשר: דארף מען נישט מפסיק זיין.

דיגרעסיע: הפסקה מפני הכבוד

ר' יואל אשר: ס'שטייט טאקע אזוי אין שולחן ערוך, וואס טייטשט מפסיק? אז ס'קומט אריין א חשוב'ער איד, דארף מען אים זאגן שלום עליכם. נישט ווייזן אז ביי א בלאזענע פנים איך האלט יעצט אינמיטן דאווענען, און אויפנעמען אז א איד איז א חשוב'ע זאך, מעג מען אויף דעם מפסיק זיין.

ר' יצחק: אינמיטן ברכות קריאת שמע האט מען גערעדט, פוסק מפני היראה, יא? אפילו בין הפרקים, זאגט די הלכה, דאס הייסט בין הפרקים קען שולט זיין א צווייטע, אפילו מפני הכבוד, אבער א מענטש וואס מ'דארף מכבד זיין, אזוי האבן מיר געלערנט אין הלכות קריאת שמע, דארף מען אויך אויסרעדן. פארוואס דער עולם פירט זיך נישט אזוי ווייס איך נישט.

הלכה י - ברכה לאחריה

ר' יואל אשר: יא, יעצט גייען מיר לערנען וועגן די ברכה לאחריה.

ר' יצחק: יא?

ברכה לפניו ולאחריו

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם, "כל יום שגומרין בו את ההלל מברך לפניו".

ר' יצחק: יא, א ברכה לפניה דארף מען זיכער מאכן, אזוי ווי א ברכת המצוות אויף די תקנה.

ר' יואל אשר: "ומקום שנהגו לברך אחריו מברך". ס'טייטש, ווייל דער רמב"ם האט אונז נאכגישט געזאגט דאס, אז ס'איז דא א ברכה לאחריו, און ער גייט שוין זאגן. ס'איז דא מקומות וואו ס'איז דא די מנהג אויך צו ענדיגן מיט א ברכה, מאכן א נאכברכה.

ר' יצחק: ס'איז ענדיגן צו... יא, איך האב עס יעצט געזען ביי מגילה, די זעלבע זאך. ס'איז דא א מנהג...

ר' יואל אשר: אה, פון ערבות ראובני די ברכה נאכדעם.

ר' יצחק: ס'איז אויך א מנהג.

ר' יואל אשר: נאר ס'איז נישט קיין חיוב. אויף ביי די הגדה האבן מיר אזוי ווי א ברכה, מ'ענדיגט א ברכה.

נוסח הברכה - "יהללוך"

ר' יואל אשר: "כיצד מברך?" וואס איז די לעצטע ברכה? זאגט מען "יהללוך ה' אלהינו כל מעשיך".

ר' יצחק: ס'טייטש—

ר' יואל אשר: אלע וואס זאגן "על כל מעשיך", ניין, ס'מיינט נישט ריכטיג. "כל מעשיך" מיינט אזוי ווי "השמים מספרים כבוד א-ל". וואס קען מיינען אז ווען דער מענטש זעט די שמים, זאגט ער כבוד א-ל? אדער... ניין, איך זאג, די גרסא פון "על כל מעשיך" איז צו שטארק באזארגט אז דער מענטש איז דער וואס איז מהלל, נישט די זאך.

הלכה י-יד: סדר קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים

הלכה י — ברכת "יהללוך" לאחר ההלל

ר' יואל אשר: האט ער צוגעלייגט די "על". אבער ווען ס'שטייט "כל מעשיך" מיינט אויך אז נאר דער מענטש וואס האט קאנשעסנעס קען זיין דער וואס דאנקט. אזוי ווי ווען ס'שטייט פרקי שירה, וויאזוי הייסט פרקי שירה? מיינט אז דער מענטש, ווען דער מענטש זעט א קלעלר ווערט ער נתעורר צו דאנקען. אקעי, "מברך לפניו".

"וחסידיך וצדיקים עושי רצונך" — פשט אין די דריי שטופן

ר' יואל אשר: "וחסידיך וצדיקים עושי רצונך". דער רמב"ם לייגט צו "וצדיקים", ווייל "חסידיך" זענען דאך זיכער צדיקים, נישט "חסידיך וצדיקים". ס'איז געווען שפעטער ווען

ר' יצחק: ס'איז געווארן אן עקסטערע זאך.

ר' יואל אשר: "חסידיך וצדיקים עושי רצונך". "עושי רצונך" גייט ארויף אויף ביידע, "חסידיך" און "צדיקים", ניין? אבער אפשר נישט, ווייל וואס איז מער ווי "עושי רצונך"?

ר' יצחק: "כל מעשיך" — ס'ווערט דריי זאכן. "כל מעשיך", אלע באופן כללי, אויך די גוים, אויך יעדער איינער. אפשר מיינט עס אויך מענטשן, אבער גוים וואס זענען נאר "מעשיך". נאכדעם איז דא צדיקים שבגוים, חסידי אומות העולם.

ר' יואל אשר: חסידים וואס זענען טוען מער ווי "רצונך".

ר' יצחק: ס'קען נישט זיין. נאכדעם זאגט ער "וכל עמך בית ישראל". ס'ווערט דאך קלענער און קלענער.

ר' יואל אשר: אקעי.

ר' יצחק: דאס איז מיין פשט. "וכל עמך בית ישראל" אויך.

ר' יואל אשר: "ברינה יודו לשמך", דאנקען דעם אייבערשטן ברינה, מיט הלל, אזוי ווי הלל איז אן ענין פון א געזאנג.

נוסח החתימה — "כי אתה יי לך טוב להודות"

ר' יואל אשר: "כי אתה יי לך טוב להודות". אינטערעסאנט, אונז זאגן "כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר, ומעולם ועד עולם אתה א-ל, ברוך אתה ה' א-ל המלך המשובח והמפואר, חי וקיים, תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד".

ר' יצחק: אונז זאגן אסאך א לענגערע נוסח. "מלך מהולל בתשבחות".

ר' יואל אשר: אינטערעסאנט, "המלך המשובח המפואר חי וקיים תמיד ימלוך לעולם ועד". א לענגערע נוסח.

ר' יצחק: דאס איז ענליך, ווייסטו? ווייסט וואו ס'איז דא אן ענליכע ברכה? ברוך שאמר איז אן ענליכע ברכה. רבי יחיאל גאלדהאבער האט גערעדט וועגן דעם אין זיין מאמר אויף יום כיפור. אקעי. אביסל וועגן די נוסח.

הלכה יא — כפילת פסוקים אין הלל

ר' יואל אשר: שוין, יעצט גייט דער רמב"ם רעדן וועגן דאס וואס אונז קענען אלץ,

ר' יצחק: געוויסע פסוקים וואס מיר האבן איבער תפילות. עד כאן איז דא וועגן די ברכות. יעצט קען מען לערנען וועגן אויכעט,

ר' יואל אשר: וויאזוי מ'זאגט עס. דער רמב"ם, "יש מקומות שנהגו לכפול מאודך כי עניתני עד סוף ההלל כופלין כל דבר ודבר שני פעמים". ביי די ענד פון די קאפיטל, וואס הייבט זיך אן "מן המצר", אדער וואס הייבט זיך אן "הודו", זאגט מען איבער צוויי מאל. זאגט דער רמב"ם אז מ'זאל האלטן דעם מנהג, "ומקום שנהגו לכפול יכפול ומקום שנהגו שלא לכפול אין כופלין". דאס איז נישט מיינען אז אויב דו קומסט אין א שול וואו מ'טוט עס נישט, אז זיי ווייסן נישט פון דעם מנהג, זיי ווייסן נישט,

ר' יצחק: יעדער האט אנגעריבן דעם מנהג. יא, ס'איז דא א ריזען אין דעם. די מפרשים זענען מסביר אז ווער ס'קוקט אין הלל, באופן כללי אין די אלע שירות המקרא וואס מ'האט געלערנט, איז דאפלט זיך. דאס הייסט,

ר' יואל אשר: ס'שטייט למשל למעשה הקראתי, יא, ראה ותשמור, יא,

ר' יצחק: אדער ענני המחב יא איז די המשך, אדער אפילו השם לי לעירה איז די המשך נאר אזוי ווייטער. די פסוקים זענען איינצל, נו? מילא, מ'לייגט אונזעס צו, מאך אונזעס. מ'זאגט דער זעלבער פסוק נאכאמאל. יא, זאגט דער רמב"ם אזוי יעצט, וויאזוי האט מען דאך געדארפט לייגן אין הלל? זאגן, זינגען, זאגן, איך ווייס נישט. זאגט דער רמב"ם,

הלכה יב — סדר קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים

דער גדול מברך און ליינט פאר

ר' יואל אשר: "מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה". ווען זיי האבן עס מתקן געווען, וויאזוי האבן זיי עס מתקן געווען? זיי האבן געזאגט אזוי: "אחר שמברך גדול שמקרא את ההלל", קודם כל, נאר דער גדול, דער בעל תפלה, ער ליינט פאר די הלל און ער מאכט די ברכה.

דיסקוסיע: צי דער עולם דארף זאגן די ברכה אליין?

ר' יצחק: אוודאי. דאס אזוי וואס דער עולם זאגט די ברכה איז ממש אן ארצות. מ'איז געהעריג יוצא פון דער בעל תפלה, ס'איז נישט קיין שום ריזן.

ר' יואל אשר: אזוי ווי די דאווענען וואס אונז זאגן איבער די גאנצע זאך, אזוי ווי נעכטן איז עולם יום כיפור, און יעדער זאגט אלעס,

ר' יצחק: נישט נאר מ'הערט אויס דער בעל תפלה. ס'איז נישטא זאכן וואס ס'קומט פאר דיר אן צו זאגן, אבער א ברכה איז דאך געהעריג יוצא געווען. דו ווייסט אז מ'טאר נישט זאגן אז א ברכה איז לבטלה. איך פארשטיי נישט וואס דו זאגסט, דו האסט געהערט יעצט אז דער בעל תפלה זאגט א ברכה, וואס זאגסטו? ער האט דאך געזאגט א ברכה פאר דיר. פארוואס האט ער געזאגט די ברכה? פארוואס זאגט ער עס פאר? פארוואס? סתם ווייל דו קענסט נישט די ברכה דארפסטו אים נאכזאגן? ער איז עפעס א קטן אדער אן אשה וואס מ'קען נישט יודה זיין פון אים? וואס גייט פאר? מ'טאר נישט. מ'דארף לאזן די בעל תפילה זאגן די ברכה, און פארן זאגן ווייטער.

ר' יואל אשר: דער מנהג העולם איז...

ר' יצחק: מנהג המרצים. ווייז מיר אז דער מנהג איז נתקן על פי קבלה.

ר' יואל אשר: אויסער דיר איז דא נאך וואילע אידן אויף דער וועלט. זיי זאגן מסתמא, מ'דארף טשעקן, מסתמא איז דא... איך האב שוין מסביר געווען דעם מנהג. שוין. זאגט דער רמב"ם, "אחר שמברך גדול". אמת, רבי יצחק האט דא מקנה כנסו פון דעם רמב"ם,

ר' יצחק: אז לויט דעם רמב"ם האט נאך א זאך דא. וואס דער רמב"ם זאגט, ווייסטו, וואס דער המשך זאגט דער רמב"ם אליינס אז מ'טוט נישט. אבער דאס אז די ברכה, אז דער בעל תפילה מאכט א ברכה... ביי תקיעת שופר זאגסטו אויך אליינס א ברכה? דו ווייסט אז ס'איז געווען די זעלבע עמי הארצים וואס פלעגן דאס טון ביז מ'האט עס מבטל געווען? דו ווייסט אז ס'איז געווען אסאך אידן וואס דער בעל תפילה האט געזאגט "לשמוע קול שופר", און דער עולם... אה, ברוך אתה השם, לשמוע קול שופר. פארוואס נישט די זעלבע ברכה? פארוואס דארטן ביסטו יוצא? ווייל דו ביסט א נארמאלער מענטש, דארט געדענקסטו. און איך זאג דיר, דאס איז ווייל עפעס א חכם אזוי ווי מיר האט מעורר געווען דעם עולם אז מ'דארף נישט.

ר' יואל אשר: די זעלבע זאך איז דא. נישט אנדערש. אבער דער רמב"ם זאגט דארטן א זאך, "אחר שמברך גדול". זאגט ער, אויב דער וואס זאגט איז א גדול וואס מ'איז יוצא פון אים...

ר' יצחק: יא יא, אוודאי.

ר' יואל אשר: ס'קען זיין וועגן דעם זאגט דער עולם איבער, ווייל מ'פלעגט צושיקן די ראשי קהל, מ'פלעגט צושיקן די חזנים וואס מ'האט זיי געהאלטן פאר שוטים,

ר' יצחק: אדער חזנים זענען רוב אויף די לעוועל.

ר' יואל אשר: וועם שיקט מען צו? דער שיינער איד? שיקט מען צו דארטן די ראשי קהל וואס איז אן עם הארץ. דער עולם איז חושש אויף חשש שוטה. זאגט מען איבער. איך ווייס נישט, דאס איז נישט געגוג א גוטע תירוץ, אבער על כל פנים, אזוי טוען מענטשן? ס'איז נישט קיין פראבלעם מיט דעם, דאס הייסט נישט ברכה לבטלה. דאנק דעם אייבערשטן.

דער עולם ענטפערט "הללויה" אויף יעדע פסוק — 123 מאל

ר' יואל אשר: דער קאמארנער לויט...

ר' יצחק: זאגט דער רמב"ם,

ר' יואל אשר: "מתחיל ואומר הללויה", און ער רופט אויס דאס ווארט "הללויה".

ר' יצחק: ער געבט א שריי, "הללויה!".

ר' יואל אשר: "הללויה" איז די קי-ווארט, איז די פזמון וואס מ'זאגט איבער. דער עולם ענטפערט אים נישט צוריק "הללויה". מ'שרייט נישט, מ'האט סתם געהאט א שיינע קלאנג, א טאן. אקעי, אז דו ווייסט, ווייסטו. "וחוזר ואומר הללו עבדי יי". ער זאגט די פסוק אדער די ווערטער?

ר' יצחק: יא, נאר די ווערטער. די פסוק, "הללו עבדי יי". געבן זיי א שריי. און דער עולם שרייט "הללויה".

ר' יואל אשר: און ער זאגט "הללו את שם יי", און דער עולם ענטפערט "הללויה". וחוזר ואומר יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם, און דער עולם ענטפערט אויך אויף דעם הללויה. וכן על כל דבר ודבר עד שנמצאו עונין בכל ההלל הללויה מאה ושלש ועשרים פעמים. ס'קומט אויס הונדערט דריי און צוואנציג, קכ"ג, מאל זאגט מען הללויה.

ר' יצחק: וואס איז דער סוד?

ר' יואל אשר: סימן להן שנותיו של אהרן.

ר' יצחק: אהרן האט געלעבט הונדערט דריי און צוואנציג יאר.

ר' יואל אשר: זעהט מען דאך נאך א ראיה אז חנוכה איז

ר' יצחק: געווען ווען מ'האט

ר' יואל אשר: די ערשטע קובע געווען הלל. און אויך דעם מלך האט מען געשטעלט מבית כהן, א מלך כהן. געווענליך א מלך איז נישט א כהן. סאו דאס האט עפעס צוטון מיט די סוד פון שנותיו של אהרן.

ר' יצחק: דער רמב"ם זאגט נישט אז ס'איז א סוד, ער זאגט אז ס'איז א סימן צו געדענקען. אקעי.

ר' יואל אשר: אבער יא, אבער דו ביסט גערעכט אז כלל ישראל האט עפעס א... איך האב נישט ליב צו זאגן אזוי שנעל אז יעדער איינער איז א שוטה, יעדער איינער מאכט מיסטעיקס, אבער ביי די פיוטים פון ראש השנה יום כיפור איז דא זייער אסאך מאל וואס ס'איז obvious אז די סדר איז פארקרימט. למשל, "אל ארך דין", "לבוחן לבבות בדין", און "ביום דין" האט א שייכות. אבער דעם וואס מ'הייבט אן מיט איין שטיקל און נאכדעם זאגט מען מיט צוויי שטיקלעך, איז ווערט פארקרימט. און אויך זעסטו ביי "מלך עליון" און "מלך אביון", דארטן זעסטו מיט די סדר אז נישט אייביג שטימט עס,

ר' יצחק: דער עולם פארט.

הלכה יג — ענטפערן ראש כל פרק

דער עולם זאגט נאך דעם ערשטן פסוק פון יעדע פרק

ר' יצחק: שבת זאגט דער בעל תפילה, "גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו". ער רופט צום עולם, "גדלו לה' אתי". וואס וויל ער זאלן צוריק ענטפערן? "לך ה' הגדולה". גיי אין יעדע ליטווישע שול אויף דער וועלט, פירט מען זיך אזוי. ס'איז דא אפאר עם הארצ'ישע שולן, א נקרא היימישע שול, וואס דארט איז דער בעל תפילה שרייט "גדלו" און דו שרייסט אים איבער "גדלו". העלא? "גדלו" האט ער געזאגט פאר דיר,

ר' יואל אשר: דו דארפסט זאגן "לך ה' הגדולה". אקעי, ס'איז אקעי. אזוי ווי אונז האבן נעכטן געזאגט וואס די "לא יעבר שלטון מבית יהודה" און די חכמים זאגן "יקר פרקן" פאר די ריש גלותא. ס'איז דא געוויסע זאכן וואס... ס'איז די מנהג אזוי.

ר' יצחק: ס'איז נישט די מנהג אזוי, ס'איז די מנהג עמי הארצים. איך קען נישט קיין איין תלמיד חכם וואס זאגט נאך "גדלו". ס'איז נישט א מנהג, ס'איז א מנהג עמי הארצים. וואס זאל מען טון? ווייל ער האט געמיינט, ווייל שמע ישראל זאגט דער בעל תפילה און מ'זאגט נאך. ער כאפט נישט אז יעצט זאלסטו זיין שטיל, יעצט זאגט ער די נעקסטע שטיקל. ס'שטייט אין סידור אזוי, קוק אריין, אין יעדע סידור שטייט מ'זאל אזוי טון.

ר' יואל אשר: ס'האט דאך אזא פשט ווי דער מענטש

ר' יצחק: וואס זאגט ביי קידוש לבנה שלום עליכם, עליכם שלום? עליכם שלום דארף מען זאגן פיינטליך, אמת? מענטשן זענען סתם עם הארץ'ים.

ר' יואל אשר: מ'ווייסט בכלל נישט, מענטשן זוכן, מ'גייט ארום זוכן איינעם פאר וועמען מ'קען זאגן שלום עליכם, דאס איז בכלל נישט דער ענין. דער ענין פון שלום עליכם איז, נאכדעם וואס מ'האט געזאגט "תפול עליהם אימתה ופחד", מיינט מען נישט דיר. אזוי ווי ס'איז אויך וויכטיג ווען מ'עסט די סימנים, מ'זאגט "שיכרתו שונאינו", מיינט מען נישט דיין קליינעם ברודער מיט וועם דו האסט א פייט. מ'מיינט צו זאגן די פאלעסטינער טעראריסטן. זאגט מען שלום עליכם, אז נישט דיך מיין איך מיט די "תפול עליהם" וואס איז פארדעם. אקעי. שוין, ווייטער צוריק צו די ענין. זאגט דער רמב"ם,

סדר ענטפערן ביי ראש פרק — ראיה צו די ריכטיגע הפסקות

ר' יצחק: חוץ פון דעם וואס מ'זאגט איבער הללויה נאך יעדע שטיקל, איז דא נאך א זאך וואס דער עולם זאגט.

ר' יואל אשר: "וכן כשהקורא מגיע לראש כל פרק ופרק הם חוזרין ואומרין מה שאמר".

ר' יצחק: אויף די אנהייב פון יעדע שטיקל זאגט מען נאך די פסוק אליינס, נישט הללויה נאר די פסוק אליינס.

ר' יואל אשר: ווען ער זאגט "בצאת ישראל ממצרים", ענטפערט דער עולם "בצאת ישראל ממצרים". ווען ער זאגט "בית יעקב מעם לועז",

ר' יצחק: ענטפערט מען הללויה. דאס הייסט, נאר די ערשטע שטיקל, אנשטאט פון הללויה,

ר' יואל אשר: טוישט זיך עס צו די פסוק אליינס. "עד שיאמר אהבתי כי ישמע יי את קולי" — אה, דא זעסטו אויכעט אז דער פרק פון תהילים איז די ריכטיגע הפסוקות.

ר' יצחק: פארקערט, אזוי ווי איך האב געזאגט,

ר' יואל אשר: ס'איז דריי הפסקות.

ר' יצחק: נישט ביי "לא לנו". דאס הייסט, נאכאמאל, "אהבתי" איז די אנהייב, רייט.

ר' יואל אשר: "אהבתי" איז די אנהייב, און נישט ביי "מה אשיב", רייט. "וכן כשיאמר הללו את יי כל גוים", זאגט מען נאך "הללו את יי כל גוים". דא זעט מען אז די פרקים איז טאקע אויף. זאגט דער רמב"ם ווייטער,

הלכה יד — ענטפערן ביי "אנא" און "ברוך הבא"

"אנא ה' הושיעה נא" — נאכזאגן אפילו נישט ראש פרק

ר' יצחק: נאך א זאך וואס מ'זאגט נאך דעם מקריא.

ר' יואל אשר: דער מקריא זאגט "אנא יי הושיעה נא", און דער עולם ענטפערט "אנא יי הושיעה נא". ביי "אנא יי הושיעה נא" איז אנדערש אז ס'איז יא געמאכט צו נאכזאגן אפילו ס'איז נישט ראש פרק, און די זעלבע זאך "אנא יי הצליחה נא".

"ברוך הבא" — דער עולם ענטפערט "בשם יי"

ר' יואל אשר: און ביי "ברוך הבא" איז אנדערש אז ער זאגט "ברוך הבא", און דער עולם ענטפערט "בשם יי".

ר' יצחק: זייער שיין. שטעל דיך פאר אז מ'טוט אזוי: "ברוך הבא" — "בשם יי".

ר' יואל אשר: זייער גוט. סאו, ס'איז דא ר' יצחק זילבערשטיין'ס א תשובה,

פלאן צו אויספירן דעם רמב"ם'ס סדר הקריאה

ר' יצחק: איינער פון די טעג חול המועד וועל איך אויסטיילן די רמב"ם. ס'איז דא אין די בעק פון די רמב"ם די סדר הקריאה. מ'דארף עס געבן פאר'ן עולם פארדעם, ער זאל זיך איינ'חזר'ן וויאזוי ס'וועט טון, טרעפן א ניגון אדער עפעס א נוסח וואס ארבעט דערויף, און מאכן. די תימנים, מיין איך, טוען נאך.

הלכות חנוכה פרק ג' — סדר קריאת ההלל (המשך)

הלכה יג-יד: סדר קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים (המשך)

דער חילוק צווישן "הודו" און "ברוך הבא" אין ענטפערן

ר' יואל אשר: און ביי "ברוך הבא" איז אנדערש, אז ער זאגט "ברוך הבא" און דער עולם ענטפערט "בשם ה'".

ר' יצחק: זייער שיין. שטעל דיר פאר אז מ'טוט אזוי: "ברוך הבא... בשם ה'".

ר' יואל אשר: זייער גוט. סאו, ס'איז א צד רבי יצחק זאל מאכן א שיעור. בעזרת ה',

פראקטישע פלענער — הלל לפי דרך הרמב"ם

ר' יצחק: איינע פון די טעג חול המועד וועל איך אויסטיילן די רמב"ם. ס'איז דא אין די בעק פון די רמב"ם די סדר הקריאה. מ'דארף געבן פאר דער עולם פארדעם, מ'זאל זיך איינחזר'ן וויאזוי ס'וועט טון, טרעפן א ניגון אדער עפעס א נוסח וואס ארבעט דערויף. און מאכן די תימנים, מיין איך, טון נאך הלל.

ר' יואל אשר: אפשר וועט דאס זיין די סיום פון ספר זמנים.

ר' יצחק: א הלל לפי דרך הרמב"ם? און מ'דארף מאכן מיט א מוזיק, מיט הלל מעג מען מאכן מוזיק. אפילו די רבנים וואס לאזן נישט בסליחות זאגן אז ס'איז נישט ערנסט, אבער הלל זיכער אז ס'קומט מוזיק.

ר' יואל אשר: יא, די משנה זאגט, איך האב געלערנט א חלל מכה,

ר' יצחק: דארף מען ברענגען א חלל. אויב איינער ווייסט וואס איז א חלל איז, איינער האט א חלל פון די צייט פון בית המקדש, קען גיין צו רב דייטשעס מוזיאום און שאפן איינס.

הלכה יד: ואם היה המקרא קטן או עבד או אשה

ר' יואל אשר: איך מיין, א חלל איז די שופר וואס יענער נוצט, ווי ווינדערסטו זיך אויף די שופר. ואם היה המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה. ער האט פריער געזאגט אז אויב דער גדול איז מקרא, אבער אויב דער בעל מקרא איז א

ר' יצחק: קטן או עבד או אשה,

ר' יואל אשר: דעמאלטס איז מען נישט יוצא מיט וואס ער זאגט, דעמאלטס זאגט מען מיט עונה אחריהן מה שהן אומרין מלה מלה בכל ההלל. ס'איז נישט יא א ראיה אז אונז טראפסט נישט דער וואס ליינט הלל, ווייל אונז האבן מורא אז א שוטה אדער אן עבד.

"זה הוא המנהג הראשון ובו ראוי לילך"

ר' יצחק: זאגט דער הייליגער רמב"ם, זה הוא המנהג הראשון,

ר' יואל אשר: דאס איז דער אריגינעלער מנהג וויאזוי די חכמים הראשונים האבן עס געטון, ובו ראוי לילך.

ר' יצחק: אזוי איז ריכטיג.

"אבל בזמנים אלו... מנהגות משונות בקריאתו ובעניית העם"

ר' יואל אשר: אבער יעצט, דער רמב"ם האט געוואוסט אז אלע קריטיק וואס רבי יצחק האט אויף כלל ישראל, ענדיגט ער צו אז ובזמנים אלו איז כלל ישראל האט זיך אנטוויקלט אלע מיני וועגן, אלע מיני מנהגות משונות בקריאתו ובעניית העם ואין אחד מהם דומה לאחר, און ס'איז אקעי, אונז גייען מיר נישט יעצט.

ר' יצחק: ובו ראוי לילך, דו האסט פארגעסן.

דיסקוסיע: וואס איז דער פשט אין דעם רמב"ם'ס צוגאב?

ר' יואל אשר: אבער ער לייגט נאך דעם צו, ס'מיינט נישט יעצט אז דו זאלסט מוחל זיין אויף אלע אנדערע, ס'איז דא נאך מנהגים, ס'איז אקעי. אה,

ר' יצחק: דאס איז א פלוראליפישע שטיקל.

ר' יואל אשר: דער רמב"ם זאגט, איך בין נישט מסכים. ובו ראוי לילך איז... ניין, דער רמב"ם זאגט, אויב מ'קען מאכן איין טאג חול המועד על פי א רמב"ם, זאל מען עס טון. און דער רמב"ם רעקאמענדט אז מ'זאל קומען מיטהאלטן יענע הלל. אבער ער זאגט אויך, זיי נישט בייז ווען דו ביסט אין א שול און מענטשן טוען אנדערש הלל. ס'איז דא נאך מנהגים, און ואין אחד מהם דומה לאחר, און ס'איז אקעי,

ר' יצחק: זאגט דער טאמז ריווערער רב. אבער איך מיין אז פשוט פשט איז אבער אנדערש. פשוט פשט איז אז דער רמב"ם דארף שרייבן אין זיין ספר הלכות צו מנהגי כל ישראל, רייט? די מעשה, דער מנהג הראשון, ס'איז נישט קלאר אפילו דא איין פלאץ וואס פירט זיך. אזוי אפשר נאכדעם וואס דער רמב"ם האט געזאגט, האט ער געמאכט עפעס א שול

ר' יואל אשר: ווי ער האט געמאכט אזוי. ער זאגט יא ווי ער לאזט דעם מנהג, אזוי ווי ער געבט א לעגיטימעסי אויף דעם מנהג.

ר' יצחק: נישט נאר דעם, ער וואלט געדארפט שרייבן פינף און צוואנציג טויזנט מנהגים. דער רמב"ם זאגט, ווייסטו וואס? איך שרייב דער ריכטיגער מנהג פון די גמרא. איך האב מיר יוצא געווען, מיין בוק איז שוין קאמפליט. דו האסט אן אנדערע מנהג. איך האלט וואלט געווען די גמרא. דאס הייסט, קען זיין אז ס'איז א התנצלות פון דער רמב"ם פארוואס

ר' יואל אשר: ער שרייבט נישט אלע מנהגים.

ר' יצחק: סאו, עד כאן.

פארוואס פונקט ביי הלל האבן זיך אנטוויקלט אזויפיל מנהגים?

ר' יואל אשר: פארוואס פונקט ביי הלל האט זיך אנטוויקלט אזויפיל מנהגים אז דער רמב"ם...

ר' יצחק: ס'איז דא א טעם פון דעם. אקעי, עד כאן איז הלכות חנוכה פרק ג', וואס מ'האט געלערנט די הלכה פון די עיקר מצוה פון חנוכה אין הדלקת נר חנוכה,

ר' יואל אשר: און נאכדעם פרק ד'

ר' יצחק: אלע פרטים פון הדלקת נר חנוכה, בעיסיקלי, יא?

Generated by Shiur Upload Automation